

ఉపోద్ఘాతము.

ఈకల్పితప్రబంధము పుచ్చా సీతారామయ్యగారి కంకితమిం బడినది. ఇది యధికప్రయత్నముచే గను బలవంతపెట్టి యతఁడే రచి యింపఁజేసినాఁడు. తుదకు జరుగకపోయినను మాకాయన చేయఁద లంచుకొన్న బహుమానము వేయిన్నీనూటపదార్లు. ప్రకృతము కృతి నేత మృశిచెడినను దీనినిరచించి వినిపించినపిదప నాలుగుసంవత్సర ములవఱకును చక్కగాజీవించియుండి మొదటఁ బ్రతిశ్ఛుత మొన ర్చినధనము నీజాలక యేదోమిషవెట్టి నానాటికి మాకు విసువుపు ట్టించి “ఇఁకనితఁడు సమ్మానించినను స్వీకరింపఁగూడ” దనునభిప్రాయ మును బూర్తిగాఁగలిగించి యట్టి యుత్తరముగూడ మావలననందు కొనెను. ప్రబంధము చిత్తుకాగితములమీఁదనే పుస్తకమును బూ ర్తిగావిని పరమానందమునంది వెంటనే యచ్చొత్తింప నెంతోయత్న మొనర్చి “సమ్మానానంతరమునఁ గాని ముద్రణమునకు వలనుగా” దని మేమిట్లుపెట్టుటచే నించుకయాగ్రహించి పైమొత్తమునకు నోటొ కటి వ్రాసియంపెను. వెంటనే దానిపై వసూలుపెట్టి తిరుగఁగొట్టితిమి. పదపడి కొన్నాళ్ళీ బందరుపురమ్మననే యుండెనుగాని ధనలోప ముచే సమ్మానముమాత్రము జరిగింపఁజాలఁడయ్యె. అనంతరము తన యగ్రహారగ్రామముగు సిరిపురమునకు వాసముమార్చికొని యటనుండి యుత్తరముల మూలమున సమ్మానించు నభిప్రాయమును వెలిపు చ్చుజొచ్చెనుగాని దైవ మనుకూలించమిచేఁ గృతార్థుఁడుమాత్రము కానేరఁడయ్యె, తక్కినవిషయములెల్లన్నను నితఁడు ధనవ్యయమునకు మాత్రముచుకయు వెనుదీయువాఁడుకాఁడు. దాతృత్వముతోపాటుగా నవ్యవస్థిత చిత్తత్వమీతనికి సహజగుణము. “అవ్యవస్థిత చిత్తస్యప్రసా

దోపి భయంకరః” అనికదా? పెద్దలు చెప్పుదురు. కావున నిట్టివానికంటిత
ముగాఁగృతిచెప్పట మాలోపమేయని మేమువ్రాయకున్నను లోకము
నిశ్చయించుకొనక యెట్లుమానుచు ? ఇతఁడంతలో దైవవశమున మృ
తిచెందెను గాని జీవించియున్నను సమూహము చేయఁజాలడనియే మా
నన్మకము. సమూహముకేమి ? అతఁడెట్టివాఁడైనను “యశముకొఱ
కుఁగదా? అత్రిప్రయత్నమునఁగృతిచెప్పించుకొనుట” యనియూహించి
“మరణాంతానివైరాణి” యనుమాట స్మరించి యీమాకన్యక సతని
పేరుమీఁదనే ప్రకటించితిమి. వితంతూద్యాహమంతగాఁ దప్పులేనియి
క్కాలమ్మున నీకన్యకకు బాల్యవైధవ్య మనుభవించవలసినంత నిర్భం
ధనము లేకమును లేదు గాని యేమైనను సన్యధాకరించుటకు మనసా
ప్సినదికాదు. దీనిని సహగమనము చేయించవలెనను నూహ గూడ
నుదయించినది కాని, యదియిప్పటిశాసనమునకు విరుద్ధమని తిరిగి
యునాగిపోయినది పదపడి యీవిశ్వస్తకు భరణప్రాప్తికలుగునను
కింపదంతి కలిగినది. “కాకమాంసుశు నోచ్ఛిష్టస్వల్పంతదపి దుర్లభం”
అనురీతి నున్న యా భరణమునందును మాకృతికన్యకిష్టములేదు....
గుణదోషాదులు రసజ్ఞులొకమే నిర్ణయింపఁగలదుగదా ? యని.....
.....యితతో నీయంశమును ముగించుచున్నాము.

తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

ద్వితీయ ముద్రణపీఠిక.

చదువరులారా ?

ఈ కబ్బమునుగూర్చి వ్రాయఁదగు సంశయములన్నియు మొదటి పీఠికయందే వ్రాయఁబడియుండుటచే నిపుడు నూతనముగా 'నిందు వ్రాయఁదగు సంశయ లెవ్వియును లేవు. కాని ముద్రాంతయునందలి యక్షరములు బొత్తిగా నలిగియుంటచేఁ బ్రతిపుటయందును నెన్నియో యంటనిచోట్లు కలవు. అందు 'ం, న, వ, మ, గ, వి, ఈయక్కరములు చాలభాగ ముటనేలేదు. మఱికొన్ని యక్షరములుకూడ నంటనివికలపుగాని వీనివలె బొత్తిగానంటకపోలేదు. ఇక పూపుచూచువారి ప్రమాదమువలనఁ గలిగిన లోపములుమాత్రమిఁక క్రిందఁ జూపి విరమించుచున్నాఁడను.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	బిప్పు.
2	2	కట	కట
6	4	నేమమా	నేమమో
6	20	భంబు	భంపు
8	12	నేక	నేక
8	23	గుత్తు	గుర్తు
8	24	జాతి	జాతికి
14	18	లోగ	లోగ
15	23	యియ్య	యియ్య
19	3	జితి	జితి
19	12	బెంకి	బెంకె
20	14	ల్లాలి	ల్లాల

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
24	24	నొక్క	కొక్క
25	6	లును	లను
26	27	వ్యా	వ్యాని
27	11	గుఱి	గుఱి
27	15	గోర	గోరి
30	13	నిచ్చలు	నిచ్చల
33	24	గ్గునడ	గ్గుండ
34	8	బిడ	బిడి
38	9	తఁగా	తిఁగా
38	9	మురన్	మన్
38	15	యమున్	యము
39	10	దజలె	దజలై
42	1	డునున్	డుమాన్యుఁడునున్
44	7	చెప్పివ	చెప్పెనన
46	9	చెనటి	చెనఁటి
46	27	సీటి	సీటు
47	4	భుజఁగు	భుజగు
50	8	గుందు	తుందు
50	10	నది	నయది
51	3	లేద	లేవ
51	20	నొప్పు	నొప్ప
52	4	బోవు	వోవు
54	17	టొప్పు	టొప్పు
58	1	సల్పె	సల్పె

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
58	4	సూపి	జూపి
59	10	వటందు	వటంచు
60	2	దున	దన ?
61	5	జల	బల
62	3	యిచు	యించు
66	10	స్వాందా	స్వానందా
68	23	వేళ్ళనో	వేనోళ్ళ
70	10	డేని	డేని
70	11	గురై	గురై
76	7	మీతని	మాతని
77	22	నందు	నందు
78	4	తోష	రోష
83	23	ట్టుల	నట్టుల
88	24	చవు	చనవు

ఈచూపినవి ముఖ్యమైన ప్రమాదములు అంటలేదని మొదట సూచించిన పూర్ణాక్ష స్వార్థములోనగునవి దిద్దనేలేదు. అవి తటచుగా బ్రాసస్థానమందుఁగూడ నున్నవి. కావున దిద్దకున్నను సులభముగాఁ బ్రాసస్థానమందుఁగూడ నున్నది. కావున దిద్దకున్నను సులభముగాఁ దెలిసికొపచ్చును. అట్టివి కొన్ని యితరస్థలములయందును గలవు. ప్రాజ్ఞలే ప్రమాణమని యుపేక్షింపఁబడియె.

చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రి,

శతావధాని.

శ్రీ మత్పరబ్రహ్మసమేతము.

పాణిగృహీత.

(తిరువతివేంకటేశము.)

పృథమాశ్వాసము.

దుం డాత్తము. గారి భార్య, యచలశ్రేష్ఠమ్మ వాసమ్మ, వి
ఘ్నయల్ వావెడివాడు పుక్కిడు, శుభం బర్పించుకట్టమ్మ పే
రై దైవారెడివేల్పు నిత్యకరుణావాత్సలంపు పుచ్చాచ్యముక
దా దాత్తమ్మ మెల్లం బోవు నలసీతారామ నామామితుక.

1

చ. గురు వగుబ్రహ్మపండితులకు న్నతిసోపి జగత్ప్రసిద్ధవా
గురు లగుసంస్కృతాంధ్రకవియోగుల మొక్కియు నేటి మేలులకా
గరము బహుకరించి యింక గాక వితాళువనైకరాజ్యభా
స్వరులగు నామమాతృకవిచంద్రులకు బొసరింతు మంజులల్.

2

తే గీ లజ్జ గల్గిన పూర్వకాలమ్మనాదు, గోటి, కొక్కెడు గల్లెబో! మకవి, నేటి
కాలమం దేమి కర్మమో కవులనూట, దొంబములు మపదమ్మన దూగుచుండు.

3

ఉ. కైత యొకండు గా దివును కాలము సర్వము మాత్ర కన్యలకు
జాతురి హెచ్చె నల్ప మగుసాహిత్యో బెదపెద్దపాత్రముల్
మాతురు తప్పు డిద్దురురు, కూరత చచ్చె గవీంద్రులందు నీ !
మాతులు గట్టివైచికోన బోలదే! సత్కవులైనవారికా.

4

చ. తగుదుమో లేదో యంచు మది దత్తపాటాకయింత లేక “మీ
దగుకయితమ్మ నూడితిమి యుం దది యుం దిది” యంచు బద్దెముల్
దగులుతు రంనుకోసమే మొదల్ దను రుపుదు రిక్కపుల్ వృథా
యగుగదా? వీరినమ్ముతు, లహా! తగువారి కివేల? కాల్పనే.

5

తే. గీ. అన్ని పాత్రములకు మొదలెన్ని పుటలూ, నిండు నభిసందనములతో దండుగకట
యొక్క డేనియు నిజమగునూహ వానియఁ, డట్లు వానిసే నద్దాని నడఁతు రొకట. 6

తే. గీ. భారతమునై నెవరియభిప్రాయ ముండె, మనుచరిత మొదల లేరినమ్మకులునిలికెఁ
దీపి లేనిఫలమ్మువై దేసెవిలుక, నేమి యగుఁ దీపి గలదాని కేమివలయు. 7

తే. గీ. చేతఁ గానికడవధానిజేతినిడ, గర్విభిక్కిట్లకట్టలే, సహజశక్తి
గలుగువారల, కవి యేల? కాల్పనే స్వతఃప్రకాశుఁడు గోరునే? తనకు దివ్య 8

క. “సంగీతసాహితులు వా, గుగ్గనకుక గుచము” లనట “హాస్యాస్పది” వం
చుం గన్నలుగా దిద్దెడి, శృంగారవిదుల్ కవీంద్రు లిక్కాలమునక. 9

ఉ. ఇంతకు నిత మాత్రం నొక నీన్న యనఁబులుగూడఁ జూచువా
కాంతము లెట మోటుచుం గాళ్ళుగ మారురొ పే? శృటందురో
తి. త్రిణికాఫలమ్ము లనఁ దీతదే? పూర్వకవీంద్రు లక్కటా!
యంత వివేకముం దెలియరే? యది దిద్దెడిపాటివారమే? 10

క. సునకల్యపరీక్షకుఁ బో, యన ఫలముం గలదె! వాని నిటుపోల్చినము
య్యోగఘనిభావము నెఱిగిన, జనుఁ డేగతి దిద్దు? నది రసం బెటు లిచ్చుక. 11

తే. గీ. ఇంతమాద్రవ మెఱిగియు నిహిహి! వీరు, బాలకుల కందుఁ జేసినపాత్రు స
కమునగుభిరోగములగాఢ నిమడఁజేసి, రటనపాధ్యాయులెటు చెప్పనగునో? యికట!

ఉ. కంకురుకుంక లైనఫలుగాకికలార్థుల కెట్లు పాత మీ
జంతుపురాణముక నయభరప్రద మంచు వచింప నొప్పు? నా
శంక యొనర్పరే? నగరే? “సర్వము నీతికె” యందురేని మీ
నాంకునిఁ దెల్పు నారతిహాస్యము పాఠసు శెట్టరాదో? 12

తే. గీ. తగినసామగ్రి దొరకిన ధార లేదు, ధార గల్గిన సామగ్రి దనరఁబోదు
లెండు గల్గినవారతో నొండు గల్గు, వారు డీకొన నది నగుఁబాటు గాదె? 14

ఉ. కొంచెము గొప్ప సంతనము గొల్పినఁ జూడుఁడు చించివేయుఁ డే
మంచయు లేనిచో, నివియె మా నమనమ్ము, లనుగ్రహించి మ
న్నించుఁడు కాశివాధుభవేతవిధాన వృధావివాదముల్
వెంచకుఁ డాగ్రహించకుఁడు “పెప్పెసె” యందరు మే మెదుర్కొనక. 15

చ. పరిణతశక్తుఁడైన యలభారతపుంగవు లట్టు బుండ ము
మృదుఁ డనిపించుకొన్న కవిసానుజనించును రామకృష్ణు వా
గ్విరచనగూడఁ జూడుఁడు ప్రవేశఫలములు చిన్న చిన్నవ్యా
కరణపుఁబొత్తముల్ గొణిగి కయ్యముఁ బెంచుఁడయ్య ! వాగ్విరుల్. 16

క. తొలిబాసయందుఁబలె నీ, తెలుఁగుంబాస వెలయుచుదీపము లేమిక్
విలువగలకవులలత్వ, మృత తా మీభారమెల్ల మోయుఁగవలయున్. 17

క. ఈభాగము మే మల దే, వీభాగవతమ్మువంద వివరించితి మీ
క్షోభ యిటు మరల నేల? ప, రాభవ మందకుఁడు వైకి రాకుఁడు కుకవుల్. 18

ఉ. కాలముఁ బట్టి దేశమును గాంచి ప్రభుత్వము నెంచి దేశభా
షాలలితాఁగి మాట టది సత్కవిసమ్మత మాట నన్యదే
శ్వాను నాంధ్రభాషఁ గలవోటను నాచితిఁబట్టి మేము క
ప్పలను వాడుచుంటి వని పండితు లేగతి నొప్పవందురో. 19

మ. అగుఁ గావ్య మ్మిది, యొకనక్ష బ్రహ్మసప్రాచుమ్ము, ప్రారంభమా
దిగ దీనక్ష బలుచోటులన్ బాసఁగు నెంతేనిక్ష రసాభాస, రో
మగునక్ష నాయకచేత, దుర్విటులనిర్మర్యాదవాక్యమ్ము, లో
ప్పుగ దానిక్ష వెలయుచుఁ బండితులు తప్పల్ దీకురేమో కదా ? 20

తే. గీ. కవిత యన్నపు డెవరివాగ్విరచన యెట్లా, దాని కనుకృతి నేయుటే తగినఫణితి
అంతియేకాని యెల్లెడ నననుగుణపు, శైలి గల్పించు టది యేటిచంద మగునో? 21

తే. గీ. మాలపల్లె వర్ణించుచో మహిమయలను, జెప్పుగతి దుర్విటులు వాడుకప్పుకూత
లెంతమృదువుగా మార్చినఁ గొంతయొన, బచ్చి యుండక మాన దప్పట్లు నిజము. 22

క. అనరాదు గాని యప్పక, విని “గనులున్ జనలు మొదలు వేయఁదగని” వు
చనియె నిది భారతాదులఁ, గనుఁగొనెనో లేదో, శతము గన్నకు నకటా ! 23

ఉ. తా నొనరించుకట్టునకుఁ దప్పినపొత్తము లెన్నియెన్నియో
మానుగ లత్యసంగతుల మన్ననచేసి యదేమిపాపమో!
మానెను బోతరాజకవిమండవనాగమృతంబు గోలలే,
కై నను దోసముల్ గలవె? యయ్యెడఁ జక్కఁగఁ జూచువారికిన్. 24

ఉ. తామర రేఫమకా తలమి రాదని పెద్దనివాద పెంచె దా
నేకశనుడి వాసెనొ కవీంద్రుడు నన్నయ, కల్పయనివా
రే కవు లొక్కరే, నుభయరేఫలయివ్వో నణల్, కసల్, లడల్,
గాక యభేద మీయొకటికా? తగకుండుట, మేలు మేల్! బరీ! 25

కా. శ్రీనాథాదుల లేనిలోపములు వర్ణించెక, రలాభేదసం
ధానంబుకా దెఁద్రొంచె దిద్ది, యది గన్నకా నవ్వరే! కాల్మీకుల్,
తా నేయేయవి లేనెకా దనకు సంకర్షణు లొసత్కవీ
కాసుల్వాడిరి విస్తరించుటకు కాస్త్రుగ బెట్లు వీ లియ్యెడకా. 26

క. ఎఱిగి ప్రియోగించినదో, యెఱుంగవినో తెలియవలయు నిహో నలవా
కరణపుధాన్యములో వా, సిరి చీవా ట్లిడిరి లక్ష్యసిద్ధి బెలుపుచుకా. 27

క. ఎన్నెన్ని పాత్రములు కవు, లెన్నెన్ని విధాల బెప్పి లెన్నెన్నివిశే
షాన్నకు లరెప్పడె గన్నదు, నన్నియుఁ దెలియంగ కక్యమా? యొక్కనికికా. 28

తే. గీ. వాదిదౌష్ట్యమే కాని లేదు వాద, దుష్టలత్వము, లక్ష్యముల్ దొరక వుట
బొత్తిగాఁ దప్ప, లెఱుగున బొంకి రిట్లు, సంస్కృతమృత నింతగా సాగ దాట 29

ఉ. ఇంతకుఁ బోతరాజకవి నీతఁడు వాఁ బహివెట్టె దానిచే
నింత లిఖింపఁగావలసె నిందుకుఁ దిమ్మకవీంద్రుఁ డేమి, ను
స్వాంతులు తక్కులాక్షణిప లందఱు నేమి, యెదిర్చి యక్కవికా
గాఁటికిఁ దెచ్చి రప్పకవి కా దనుమాత్రములోనఁ బోయెనే. 30

మ. యతియో ప్రియయో తప్ప పేరికిని రాదా? దానఁ బాండీత్యవి
స్తృతికికా లోపమే? భ్రాంతి పండితులకే, “యేవార్థవప్యవ్యయ”
మిత్రిత్రాహ్వోక్తి దలంపుఁ డెదఱును దా మీపూర్వపుబాత్రముల్
వతి మన్మథ్యులు దిద్దకే కలిగెఁ బ్రామాణ్యమ్ము, యోజింపుడి. 31

ఉ. వారికి నిచ్చరచ్చుగతి వారును వారును దిద్దరేని యా
భారతమాదిగాఁ దెఱుగుబాసను సంస్కృతమందు నొక్కటే
దారిని బోవు పాఠములు, దానికిఁ గారణ మేమి? యిట్లు ము
ద్రారచనాభిప్రాయములకు దప్పకలపపులు కొన్ని చొప్పుడుకా. 32

చ. అని కిష్టచారచ్ఛలమ్మున నూత్రిప్రాయమ్ముగ నించుక చర్చించి యొక్కడఁ గార్య
వశమ్మున బృందావనపురమ్మున కరుగుటయు నయ్యెడ నాబాల్యమిక్రిండును ననా
దివవిత్రితర పుచ్చావంశసంభూతుండును గానరసకోవిదుండును గవిశామాధురీనురీ
ణుండును నగు సీతారామనామకవిప్రభవదతనూజుం డొక్కవాఁడు.

ఉ. తా నొకహార్యనికౌ శ్రుతిసుతారముగాఁ దగుదాని నూని డెం
దానకుఁ భీతి గొల్పుగతిఁ దానముఁ బల్కుగఁ జేయుచుకౌ మఱికౌ
దానికి వేఱుగానిగతిఁ దఁబుర మీటుచుఁ గొందఁ టెల్ల “రా
నా” ననురీతిఁ బాడ నది హాయిగ వించుఁ దదేకచిత్తుఁడై.

84

చ. కొండొకనేపు విస్మృతసకలప్రపంచుండై కాలక్షేప మొక్కరించి చిటునవ్వు నవ్వు
చు భక్తిపురస్సరమ్ముగా నిట్లనియెను.

85

చ. “తిరుపతివేంకటేశ్వరులు తియ్యనిమాటబోడ నూని పా
మరులకు మెచ్చుగాఁ గవిత మంచిగఁ జెప్పెద” రంచు వించు సం
బరపడుచుంటె కాని యొకపాటిప్రబంధము నైనఁ గైకొనకౌ
జరచుననుండి యత్నమును జేసియుఁ గానయితికౌ గృతార్థుఁడౌకౌ.

86

తే. గీ. ఆత్మహారున్మపాలునియట్లు మిమ్ము, నేనుఁగంబారి నెక్కింప నేమొకాని
తక్కునయ్యెన మొనరింపఁ దగినపాటి, నీరి గలదు నుండు నాకు లచ్చిపతికరుణ. 87

చ. అన విని “నీ కొసంగు టొకయబ్బరమే? మఱి విత్త్రీలందు యేల్
ధనమున దాతృతాగరిమఁ దమ్మప్రకంసల నూటనాఁటఁ ద
క్కిన గలరే? నినుకౌ దొరయొక్కీర్తిపరుల్, కయికొ మృతశశ్యముకౌ
మనమున కిష్టమైకృతి మాన్యతకుకౌ దగుదాని” నావుతకౌ.

88

ఉ. ఇప్పటికెంతలేదనిన నిర్వచికౌ బయినుండు మీకృతుల్
తప్పుకనేయు నాశతవధానపుబద్ధములుకౌ నృపాలిపై
గుప్పినపద్యముల్ గలవు కొల్లలు, భాగవతంబు దీనిలా
గొప్పది, దాని నేను యనుగోరితి, నీ యకపోతి చెందుకో?

89

మ. ఋతువుల్ పర్వతముల్ సముద్రములు నీరేజాకరిమ్ముల్ శత
కృతుముఖ్యామరసంభుముల్ తఱచుగాఁ గల్పమ్ములఁ గల్గెడకౌ.

కృతలక్ష్మ దమ్మచనఁటఁజేసి యిఁకనేఁ జోద్యమ్ముగా నూత్నపుం
గృతి నిర్మింపఁగఁగోరెదఁక నయమునక శృంగారముక మిఁకఁగక.

40

చ. తునుభాన కెద్దియొయొకలె మానినియుండుట యొప్పునో? కల
మ్మున కనుకూలమైన విరిబోజియె యంచొకనేచుమా? యిటక
తునమున నెంచిమాడ నెట మంచియిహమ్ము బరమ్ము వాయదో ?
విసవలె దీనికెంతయును వీలగుగాధ రచింపుఁ డొప్పుగక.

41

క అని సకర్పూరతాంబూలమ్ము కెట్టి యంబరాద్యర్పణమ్ముల సంతృప్తిగావించుటయు
నలరి యతని డెందమ్ము చందమ్ము గుఱులెఱిగియు మఱింత విశదీకరింపఁదలంచి
యతనికగుర్చి.

42

ఉ. పాణిగ్రహీతి యందురు వినాహితయైనసతిక, దసంతఁ దాఁ
బాణి గ్రహించి యంచుకొను భానిసలొత్తును కాల్పికాగ్రిబుల్
పాణిగ్రహీత యందు రొక వర్ణముచందునెకాక యెన్నియో
పాణిగ్రహీతిక గలవు పాణిగ్రహీతకునక బ్రభేదముల్.

43

ఉ. దున్నయు సేతుగుకసరిగఁ దూఁగునె? యంచయుఁ గొంగ యెందు నే
నెన్నఁడుగాని సాటిగనునె? మఱియొక్కడి కెక్క? డక్కటా !
వన్నెయువానియుక నుపధనర్తముక జెలువారుభార్యకున్
మున్నరికంపుఁదొత్తునట మూఁడులెఱుంగఁగ లే రహా? విటుల్.

44

న. అన నతం డిట్లు.

చ. విటులట బుద్ధివచ్చుగతి వేళ్ళకున్ దలవంపుగా విశం
కటపదగుంభనమ్ములను గాక కడున్ నులభంబులైలి నొ
క్కటి రచియింపుడీ? కృతిని గైకొనఁ జిన్నటవాటునుండి మి
క్కుటముగ నన్న నెక్కొలుపుకొరిక లిప్పటి కీరికల్గనన్.

45

న. అనుటయు

ఉ. ఇందుట గ్రంథకాలము లనేకములున్నవి దుచ్చివర్తనం
బందుఁ బురాకృతింపుముకృతాతిశయమ్మునఁ గాలుపెట్టికే
డెందము తక్కియుండవలె డెప్పుడై యటుగాక తక్కినక
విందుమె? యెందు నేనియును పెన్నుకుఁ దీయఁగఁ జేయుకబ్బునుల్.

46

చ. సుకృతపుబ్ధి మూలబహు సుందరియే గురువ. మఁ దోయ దు
ప్తకృతులె యాగమమ్ములగు బావకులే నయబోధకమ్ములై
నకటకటా! యొకానొకని కగ్గలమై తగుజన్మమునం,
దొకనికి బుద్ధిమార్పడకయుండఁ బురాకృతభ్రాంతిసంపదకా.

౪౭

వ. అయినను బాటించువార లనదని నీతిన్ బోధింపమానఁడగుగాన నీమనోరథఁబుచొ
ప్పున నట్లన చెప్పెదమని యంగీకరించి యాచారమ్ము కతవఁ గృతినేతయగు నతని
వంశ మొక్కింత వర్ణించెదము.

౪౮

బ్రహ్మయభోత్పన్నంబై యెక్కుడు ప్రకృతి కల్గు నాదిమవర్ణంబునం దొక యవాంత
రకాళి యగు వెలనాటి వంగడమ్మునందు గౌతమసగోత్రమ్మున “పుచ్చాచామక వంశ
మ్మున ననేకలు మహామహు లుగ్ధులించి యశమును గాంచి మించిరి. అందుఁ గాల
క్రమమ్మున విశ్వనాథభొట్టు సుధన్యుడఁడయ్యుచె, నియ్యకమునికి విశ్వేశ్వరసోమయా
జులు జనించి యఖండ పండితుడై ప్రకృతి న. దుటయే గాక దత్తులూరను నొక
యగ్రహారంబు సంపాదించె. నీమహానీయు కొమరుండు లక్ష్మీవారాయణకాస్త్రి,
ఈతనికి వెంకటసోమయాజియు, విశ్వేశ్వర సోమయాజియు, సీతారామసోమయా
జియు, లక్ష్మీకృతి సోమయాజియు, కామేశ్వరసోమయాజియు ఎనునేగురు సార్థక
నాము లుదయించిరి. అందుఁ గనిష్ఠునకు శీతారామకాస్త్రి, రామయ్య, రాజయ్య
అను సుతత్రితయ మువిర్భవించె. వీరిలో రామయ్యకు పూర్ణయ్య, లక్ష్మీవారాయణ,
కృష్ణయ్య, శ్రీరాములు, విశ్వనాథులు ననునేగురు సుతులుదయించిరి. ఈమైదుగు
రును నుపనిష్ఠలే యొకను నిందు ద్వితీయుండగు లక్ష్మీవారాయణావ్యాయుండు
స్వార్థి తాఖండసంపత్సంపన్నుండును నిరతాన్ని దాన నిరతుండును మహావహన్యం
డునునై మిగుల యశమునందె, ఈయన్న దాతయే జెజవాడలో సత్రియంచిన పరోప
కారి. ఈతని యన్న దాన మహత్త్వముంగూర్చి యేమి యితరయోగ్యతలను గూర్చి
యేమి యెంతయైన వ్రాయవలసియే యుండును. ఈతఁడనపత్స్యం దగుకతఁడన
పిన్నతమ్ముండగు శ్రీరాముని కుమారుని దత్తుఁగాఁ బిన్నఁటివాఁడైకొనియె. ఆతని
పేరు సీతారామయ్య, ఈయనకుఁ గన్నతల్లి జోగాంబ, పె. త్తడతల్లి లక్ష్మీంబ
ధర్మపత్ని లక్ష్మీదేవి, వీరలందఱును సద్గుణసంపన్నులు, ఈవంశము వేదవేదాంగాది
విద్యలకు నాకర మనియు తద్విహిత కర్మానుష్ఠానమునకుఁ గుదురనియు నిందలి

మహాపురుషుల నామములే కొన్ని సహస్రముఖముల వాక్కుచ్చుటంజేసి యావిష-
యమును మరల విస్తరించుట పునరుక్తియని యాజోలికిఁబోక యీయన్వయమునం
దెల్ల నెక్కుడు త్యాగభోగరాయఁడని లోకులచే నెన్నఁబడు సీతారామాహ్వానము
దీక్ష్యతికి సభిసేతకావున నారసికునకు సభ్యుడయి పరంపరాభివృద్ధిగా మాయొనర్పక
బూనిన పాణిగృహీతయను కల్పిత ప్రబంధమృతకుఁ గథాకృతుఁబు. 29

ఉ. పత్తన మొక్కఁదొప్ప “హరిపావకముఖ్య దిగీశలోక సం
పతులకెల్ల నొక్కయెడఁ బద్మధవుఁ డిరవొండు చేయఁగాఁ
జిత్తమునకొ దలంచి యిది చేసె నిజ” మృని యెల్ల పాండితీ
వేత్తలు దన్నుతింప నరవిందసమాఖ్యఁ బరిమళించుచుకొ. 50

మ. నదికిం దాపట చుట్టుపట్టులను నానందము పుట్టించుచె
ల్వారవక వర్తిలు తోటలొప్పునఁట వాయుప్రేరణకొ పౌరభా
భ్యుదయం బెప్పటికప్పుడుండునట యే యద్యోగము న్లేక సా
ఖ్యదశకొ జీవన మయ్యెడకొ గలదఁ టవ్యం బట్టి దొండుండునే? 51

ఆ. మె లచ్చి యెల్లవేళలను నందుఁ గాపుర, మృండుకతన దాని కొదవునట్టి
పేరు సార్ధకంపుఁ బెంపునదగ నేతి, బీరకాయరీతి నీరసిలక. 52

తే. గీ. వెండికొండల మాదిరి వెల్లదీపు, లవిధమున మల్లెపూలరాకి వడుపునను
సంతత సుధామహోల్లాసత్సాధ పటలి, కనులపండువు సేయునక్కటకసీమ.

మ. కనకమృచ్ఛను లోప్తమన్న సరిగాఁ గన్గొంచు నన్యాయకొ
జననింగాఁ దలపోయుచుకొ నిగమవిశ్వాసము పోనీక నె
మృతమెల్లపు విరాగమంద యిది ధర్మప్రక్రియన్ బొల్చి తా
మననూయా పరులొట నతులియమి? యప్రోలి ప్రోత్తమల్. 54

చ. అరిమడభంజనమునను యగ్రహ, మగ్రహ మబ్బింపుడకొ
శరణువారిఁ బ్రోచుట యశమృదు జ్ఞానపు మేలిగుత్తు, సం
సరణమసారమం చెఱుక, క్షుత్రియజాతిఁ బెట్టెసాముల
పూరమున, నేల శూన్యమయి పోవు నివాముఁ బరము వారికికొ 55

తే. గీ. సాధుసజ్జన నామముల్ సంతరించి, నట్టి తమపూర్వపురుషుల యశము చూచి
కాని క్షుత్రియకృత్యము కైకొనంగదగుదు రష్టరికొమటుల్ ధనదసముల. 56

ఉ. ఎండలవేళ దున్న రది యెద్దులగానికి హేతువంచు, బి
హ్మండము క్రిందుమీఁదయిన వాడినమాటకుఁ దిద్దులేదు మ
ట్కండలు రామునచ్చరిత గాక యనేకపురాణబాలయల్
మెండుగఁ దామెఱిగిన నుమేధను బప్పురి నున్నపాదజుల్.

67

తే. గీ. పూవులమ్ముటఁ గని పుష్పలావికలని, గుఱుతుపట్టుదురే కానిగొనబుతనపుఁ
బలుకులును మేనితఱుకులుఁ గుఱుకుఁజూపు, లెం! వాగంగన లటన్నయాసగొలుపు

మ. ఎలనీటికబురణించు నీర్గలిగి తా మేకాలమం దింక క
ప్పులతోనిండియు నూరకే యెవరినికా బోసక పంకమ్ము లో
పలనుకా దాల్చక యోగిచిత్తములతేవకాదొల్పు నవ్వీటి బా
వులు గన్గొన్న మఱెట్టి పాంథులకుఁ బోవున్ మేనియాయాసయల్.

69

తే. గీ. కాంతియొర్చించుపాంఠె వేదాంతములను, జనుకనేటికి? తుమకునై జపతపమ్ము
లూననేటికి? నప్పురినున్న మత్త, గజముల ప్రసన్నరసముగన్నఁ గలుగవొక్కొ.

70

క. తమసహజుఁ డుచ్చపదవికా, గొమరారుట తాముక్రిందఁ గుఱివ్యురకుయు నైఁ
పమ నచటి సైంధవములు న, భయపయికికా దుముకు దవునువారెవ్వుకా.

61

ఉ. తాళి యొకండు లేదనెడి తప్పిద మొక్కటితప్ప గేహీనీ
రీలలఁ దమ్ముజేకొనిన లేతబోజుంగులఁ దమ్ముయన్ గళా
కాలిను లాటకుకా ఫల మనత్యము దూరముచేయు కద్దన
స్త్రీలు నిజమ్ము లంజెలఁ బతివ్రత లన్న మఱేమి దోసమా.

62

ఉ. అందోక భూమురుండు సకలాగమవేత్త యనాదినుభ్రాసి
ద్ధి దగువంశమున్ మఱియు దీప్తికిఁ దెచ్చెడి సద్గుణవ్రజం
బంది చెలంగువాఁడు నిరతాన్నవిత్తిరికి నాటపట్టు న
స్పందితచిత్తనరసుండు భాసీలు కంకర దన్న పేరునకా.

63

మ. పరకాంతాపఃకీయనితహరణప్రాసంభయల్ సేయుము
మృదులకా వీనులఁబెట్టుఁ జొక్కయెడఁ బాక్కుమ్ముకకాజేసి డ
గ్గఱిఁకా విన్నను హా! శివా! యనుచు లోఁ గంపించుటే కాక య
ద్భుతంబుకా బెడఁబాపఁ జేసికొను నెందుకా లేని సత్కర్మయల్.

64

ఉ. వైదికుడయ్య లౌకికపువర్తనమందును బ్రజ్ఞగల్గి సం
పాదసచేసె లక్షలకుఁ బైఁ గడుపొచ్చునుదీక్ష్య, మగ్నిజ
స్త్రీదత నట్లు కాంచియును జిత్రజాబారికి లోగియొండె వే
తేలియు నేని దుర్వ్యసన మేర్పడియొండె క్యయింపఁ డింతయుకా. 65

సీ. కట్టిచె మిగులఁ జక్కనీతి నన్న దానము సల్పునట్టిసత్రిములగములు
చేయించె నెంతో చేసాది యడిగిన బ్రహ్మచారులకు వివాహములను
శివకేశవులకు హెచ్చినభక్తి నూరూర నమరఁగాఁజేసె దేవాలయములు
వేయించె ధర్మార్థమై యింపుసంపారునట్టితోటలు నూటికన్న హెచ్చు;

తే. గీ. యజ్ఞములు నేయఁజేసెఁ బైసందెఁ గృతులఁగ్రహరమ్మ లొకకొన్ని యాచరి. చెఁ
దిక్కునిక లేదు సప్తసంతానములను, నొక్కసంతానమీ లేకయుండెఁ గాని 66

ఉ. ఆతనిభార్య యందులకె యాత్మ సదా దిగులాందుచుకొ బుర
రాతికి గారికిఁ నీరికి రాక్షసహరికి వానికికొ సదా
ధాతకుఁ దక్కువేల్పులకెదకముద మిచ్చునతమ్మ లెన్నియో
చేతికొలంది దానములు నేయుచుఁ జేసెఁ బ్రియుండు మెచ్చకా. 67

కు. ఇట్లుపతివ్రత యనేక కాలమ్మ నానావ్రతమ్మ లొనర్చియు వివిధసదీనదమ్మలఁ
గుర్తింతులిడియుఁ దదకు వినువుటయు నతండు 68

క. “అన్నతనూజునకును దాఁ, గన్నతనూజునకు భేదగతిగల్గునా?” యం
చున్నతరూపవికాలల, సన్నయుఁ దనయన్నకొడుకు సాఁకఁగ నెంచెకా. 69

తే. గీ. ఎంచి తనభార్యఁగ్లొని యిట్టులనియె, “గలికి! యెన్నాళ్లులిటు కష్టాతికి నొర్చి
కల్పములనున్నవ్రతములు కడఁగిచేతు? విది పురాకృతకష్టమ్మ నేట్టులడఁచు? 70

కు. సంతానమ్మ లేకయుండుట యిహలోకానందమ్మునకె కొంతఁగలిగింపుఁగాని పర
మ్మనకించుకయు భంజకమ్మ గానేదు “అపుత్రస్యగతిర్నాస్తి” యని కేవలకర్మ
ములు చెప్పుదురే కాని యద్దాని జ్ఞాను లొప్పురు. 71

తే. గీ. ముక్తిసందడి వానికి ముఖ్యమొక్క, జ్ఞానమగుగాని యితరమ్మగాదు దాని
సేనయలేమందు నొకపాటిపానముల, కియ్యదియు నొక్కతెనునని యెఱుఁగు మబల.

సీ. భీష్మున కెందలుబిడ్డలు పుట్టిరి? శుకయోగి కెందలు నుతులువొడమి ?
రల యాంజనేయున కాశ్మజులెందలు? గణపతి కేసాది కాన్ముగలదు ?
వైవారలందలు పడిరె? దుగ్గకుల, సంతానమ్ముగల్గునెందలు ముఱుపు
లిపుడు పికాచాది హీనజన్మముల నెత్తుట లే దింతయేల? పుత్రుఁ 72

? త. గీ. డెంతయును యోగ్యుడగునేని యిహమునందు
దమకుఁ బరిచర్య సలుపుట దక్కఁ బరమా
సందోకింతయుఁ కాదు సహాయుఁ డొక్క
యెడల నగునందువేని నీ విదియు వినుము. 73

మ. పుత్రునివలన ముక్తిగలుగునని చెప్పెడిపురాణమ్ములే వారు పదిలెఱుగులనియు
నందు దత్తుండును బరగతికి సాధన మృగుననియు ఘోషించుచున్నయిది
కావున. 74

క. నామన్నకు నుతులెందలొ, శ్రీయుతు లున్నారు మొన్న చిన్ననుతుఁడొకం
డాముర్భాగ్యసమన్వితుఁ, డై యుద్భవమందె వాని నగుఁ డైకొనఁగక. 75

మ. ఉదారుం డను పేరున నొప్పు వానికిష్టము కరున్ము మూడునెలలగుటయుఁ గర్మ
వశమ్మునఁ దలిదండు? లిరువురు గతిందుటయు నీ వెఱుంగనిదికాదుగదా ! అట్టి
శిశువుకా బోషించుటయె మనకు నిహపరలోకమ్ములకు సాధనంబునవచ్చు డవ్యానికి
మనసకలసంపత్తులుగూడ నొసంగుట యెట్టి నుకృతం బొనఁగూర్చు నేరదు ?
మఱియు నొక్కవిశేషంబు గల దాకిర్ణింపుము. 76

చ. కనుఁగవలీరు నె మ్మొగముకాంతియుఁ జెక్కులసారు నానయొ
ప్పును నలికంబుచందమును ముద్దులుగుల్కెడి లేతఁతవృషా
ల్పును నెడఁదైన పేరురముపోడిమియుకా మిసిమికా జెలంగు మే
నును గన వానిఁ బ్రాకృతజనుం డనబోల దొకింపకేరియుకా. 77

ఆ. వె. “ఎచట రూపరుబ్బు నచటర గొనయలుగుంభవించు”ననుచు కాత్మనిదుల
పల్కుచుందు రింకఁ బనిలేదు యోజింప, వాని స్వీకరింపవలయు ననుచు

చ॥ పతిగని యిట్లు లుక్కు నలపాపని “యోయనఘాత్య! మీరలా
నతి యిడి నప్పడే యదియు కాకును సమృతమైన నిందులొ

జెరిగి దోసయిల్ గలవు వీటికిమలై యొరుసాడి వానిచే
సతమును గుందుచున్న మహజన్ముల నెదటిఁ జూడ మిద్దరక.

79

చ. కలిగినవాఁడు యోర్వండగుఁ గాక యయోర్వండె యానుగాక తా
మబుగరు తల్లిదండ్రు, లతఁ డాపిన భాటుఁగ సాగఁజేతు ర
న్ముల నిడువన్న భేద మొకఁ డుండుటచే మఱి యెంతఘంచియో
కలిగిన మీఁదనైనఁ దమకానుపునుకలఁ జూడఁరెవ్వరక.

80

చ. అమలిన బుద్ధిఁగోడఁ దమ నత్వమరాగము మీఁటఁ జూచినక
గ్రునుముగ నత్తువాఁడొకఁడు గన్నడఁ డేఁతినేని యేరిల్
పముననొ భేద మబ్బుట ప్రవృత్తి, బటుగావున దత్తపుత్రుఁగో
కమానకు న్దలం బగుటకన్న ను వేరొక జెట్టి యున్నదే.

81

ఉ. వాఁ డొక వేళ నత్తినను వానితలోదని ముత్త దేగడిక
గూడెడి సౌఖ్య! మెట్లు లాసగూడెడి? సంసరణమ్ము లేనివో
లేఁ దనువంతయుక్కుటి మె లేఁదికరం, బిటులైన సంస్కరుల్
పాడఁగుఁ బెల్లుగల్గెడి నివాదలు, స్థిరమ లుట్టి యార్వరక.

82

తే గీ ఎడలు జమిషుదారులు హీనులైరి, యెందఁ జ్రోహారస్థులు మఱుమొంది,
రెండలు ధవాద్య లియ్యెడ నింపుచెడిరి, గాన దిత్తుగొనుట దుఃఖంపులెనవు.

మ. కులవిధ్రింకకు లెదు, ముండల ముటావోయల్, స్వకర్మస్థితుల్
వెలియకఁజాలని మూలుబాస మొరకుల్, వీపించుచున్నార పు
త్రులు కాలస్థితిఁబట్టి, యట్టి వెడఁగుండోకమ్ముతో నేమి! వీ
రలు నేనల్ పాసరితురొ? మఱి గయాకాధ్యమ్యులక జేతురొ?

84

ఉ. ఈకలికాలమందు “నుతులే పరసాధన”మందు నెంచువా
రే కడుమూఁసచ్చిత్తు, లదియే మొక యెవ్వని నోటఁజూచినక
నాకు “పుత్రులీ, తద్విము వైదికకర్మము లెందు! కంధునే
సోఁకు నెవండో యొక్కరుఁడు మాడఁబడుక కుదియుక మహాత్ముఁడుక,

చ. వికరులసద్గతిక గుఱింది పెంచుకొనం దగు నెవ్వరేని నేఁ
టి కుటువబాలకుల్ సలుపు తీవురు కేడుతరమ్ము లిట్టులుల్

గతిచెడి ఘోషమైన నరకమ్మునఁ గూఁతు నిట్కురుంబు, సం
తతి! ఘమ్ము నోపుకటి దాపరయ్యై రికేటి నడ్డకుల్.

86

చ. అన నతఁ డిట్లుపల్కు "నెపుడైనను గొందఱు మోక్షులవర్తరీ.
తిని మఱిగొందఱును తుది ధీహితం బిపుడందు నెమ్మడై
కననగు దుష్టపద్ధతులు, కాదగు కాశ్యపు కాశలీలు దె
వ్వని వశమా! యుగానుగతి వచ్చెడి చెట్టతనమ్ము నాగఁగన్.

87

తే. గీ. ఇంతసందియమేల! యే నెపుడు మనమ, లమ్మునం దెన్ని యేనికరమ్ములాయెఁ
గాని నేటి కయోన్ముఁడొక్కఁడును బుట్టి నట్లువిన నిష్పాడిట్లెలయగునో! చెపుమ?

చ. మనుజుఁడు మంచి కార్యమును మానుకేనెడి పట్ల "హనిన
య్య" ననుచు జంకఁగూడ దొకతో నయినకా జెడుకార్య మూని "దా
న నగును మే" లటంచును మనంబిడ రా "దిది కాస్త్రప్రబోధితం"
బని మన మాచరింపుదము హని యిటన్ సచకూర దింతయున్.

88

క. అని పలువిధముల బోధించి, చిన నామెయు నొప్పె నంతఁ జన్నిఁకువుఁ గై
కొని తల్లిదండ్రులై హెచ్చిన ప్రేమయు మీఱఁ బెద్దఁజేసిరి, కడఁకక.

90

తే. గీ. ఎనిమిదవయేఁడు దాఁటకమునుపె యుపన
యనముగావించి బ్రాహ్మణజనములకును
నిత్యమును గావలసినంత నిగమభాగ
మభ్యసి పఁగఁ జేసి రయ్యాత్మకాతు.

91

తే. గీ. అన్ని కార్యమ్ములన్ని సుధ్యుకొగివాప్పు, బడికిఁజని లాకికత్తవిద్యుఁ బఠనసేయుఁ
"బెంచుకొన్నను నిటువంటి పిల్లవాడు, దొరకవలె" నంచుఁ దన్ను నెల్లరు నతిఁప.

క. ఆకారము నైశ్వర్యము, శ్రీ కలయును నొక్కరూపు చెందిన కరణిక
లోకొత్తర గుణగణముల, కాకరమై పొల్పు నయ్యదాదంబు దెందున్.

93

ఉ. పెద్దలయందు భక్తి మఱి పిన్నలయందు దమరక్తి సేవపుక
నుద్ధులయందు సక్తి పెదసోయగమందు విరక్తి యెంతయునా
వాద్దు నతిక్రమించు కృతులందు నశక్తియుఁ గల్గి యెందునునా
ముద్దునుతారపునా గొనపు మూలధనంబయి మూతఁ డొప్పెనునా.

94

ఉ. అంత వయస్సునమ్మటయు నాకృతికిఁ నమమైనదాని ర
వ్యంతయునేని లోటు నొకయందును లేని ముఖ బంధుతా
కాంతిక గులాభిజాత నఁభుమ్మగు లగ్నమునక వివాహముక
సంతసమొప్పులేసిరి పసందని యెల్లరుఁజూచి మెచ్చుఁగఁ.

95

ఉ. వాటి సదస్యపుక దినమునక వెలహెచ్చగు నేలుజోడులుక
నూటపవాలులుక మఱియు నూతనదస్త్రములుక వరాలు నే
పాటి కలాఘ్యఁడేనియును బంచె నుదారుని తండ్రి, దృవ్యముక
గోటులు నేర్పుఁగాక బుధతోటికి నీగతి నీయ వమ్మనే.

96

ఉ. ఆపయి గొంతకాలమున కాసతికిఁ వయసంతురింప నా
యోతన నివ్వరక గలిపి యింపులుసొంపులుఁగుల్క దంపతుల్
గాఁపుర మాచరించుగతి గాంచి కుతూహల మఁది “వీరిక
బూఁపలు గల్గఁగా కలయుఁబో!” యని నెమ్మది నెంచుచుండఁగఁ.

97

మ తనకుం గాలము చేరువౌటయును నాకుం డేత నాత్మీయమా
భువపుణ్యమృత నాత్మనామధన లోకఁబైన కైలాసముక
గజనేగక దదనంతరంబునను దత్తాలోచితంబుల్ కృమ
మృతఁ గావించి యుదారుఁడెంతయును సొమ్ముక వెచ్చఁబెట్టెక పెసక.

98

చ. వీదప వొకొంతకాలము వివేకులు మెచ్చెడినత్సృవర్తనం
బూదవఁగ “దండ్రొకన్న నితఁడొక్కట లోగఁ” డటన్న భ్యాతికిఁ
గుడుఁడయి తల్లిగారి కనుకూలుఁడునై సతికిం గుతూహలా
స్వనుఁడయి జాగరూకుఁడయి సంస్కృతిఁ జక్కఁగఁబెట్టె నొప్పుఁక.

99

నీ. అగ్నిహరమునుండి యరుదెంచురైతుఁగ గని వారి కష్టముభిమ్ము లడగు
నడిగి వారలు నెప్పు నాయాయి సంకతుల్ విని కనులొ గొంత జిడిచివెట్టు
బెట్టి యింకను గనివెట్టఁగావలసినఁ బెట్టుఁబడికిఁ గొంత విత్తమిచ్చు
నిచ్చి యయ్యె పంట వచ్చు కాయన నొఁదొరులను బంపక తాన రూఢి నరుగు

గీ. నరిగి దాదాపు భూము లేమైన నమ్మ. కమనకరుదేఁ దప్పక కృయమొనర్చు
నిచ్చు నార్జియనకలమ్ము “నితనికన్న, జాగరూకులులే” రని జక్షులు మెచ్చ.

100

లే గీ. ఎవ్వ రెవరికి దండి యేయేనిధమున, వాని కములిప్పుచు బ్రతిరత్నము
మఱియు నెవ్వరి నేరితి నునుదు నితఁడు, నంతకప్పుకుగాఁగూచు నన్ని మెలవ. 101

మ. వ్యవహారమును జక్కఁబెట్టుకొను భృత్యవ్రాతముకఁత్రోచు న
భ్యవహార మొనరి. పఁ డెన్నఁడును దేవార్చా విహీనముగా,
నవములో నేనెడివారి కిచ్చు మఱియుక సత్యములం గల్గు లో
పొదులో దీర్చు బురాణముక విను మదపా) గృహదూరాత్ముడై. 102

కా. “విశ్వస్య మృధికమ్ము గల్గియును గర్వాంభక్త్యుక్త లేక యీ
ఽశ్వమైల్ల నుతింప ముక బ్రవరుఁ డానియ్యక సత్కీర్తియై
తత్వత్కర్మ విధాతమై నెగఁడఁ దత్సామ్య మ్మువారుండు చా
విశ్వాసమునఁ గైకొనుగలఁడు” నా వేత్తృత్వ పర్యాప్తుడై. 103

చ. మెలఁగెడి యయ్య వారునకు మేటిగఁ జిన్నతనమునుండి యిం
పులు నులకంగఁ పొడు నెడఁ బూరుషులైన వెలందులైన మి
క్కిలిగను నాదరించు టది కేవలముక సహజప్రదానమై
యలవడి యంతకంత కది యంతునుబంతును లేక నధిలెక. 104

సీ. “బెరుగుశూరన చుండుభీరుసానికొమార్త వీణలో నెంతేని వాణ” యనుచు
“పచిలీపురముఁ బెమ్మాసానిచునురా లభివయ్యునఁ గడునధిక” యనుచు
“గర్జూలిలోన మెకాసానిచెలి నులు సాహిత్యును మేటిచతుర” యనుచు
“బళ్ళారిలోనఁ బాపాసాని చదరంగమున జాదమున పేరు గనిన” దనుచు,

గీ. “కామకాన్తప్రశంసయు గాత్రపుఁజరి, చెన్న పురిసానులకు వన్నెచిన్నె”లనుచు
దఱచు నాభాసరసికు లాతనసూప్యమునఁబొగడుచుండ్రు గానంపువినికిఁ దెలిసి. 105

చ. వినివిని నాఁడునాఁటికిని వెట్టి శిరమునకెక్కి యేదియో
పని నెపముని వాండ్రు గలపట్టణములో గననూహిపేయు నం
తన “చననేల యియ్యడక తాఁ దిలిపించిన రారె” యంచు నె
మ్మనమున నెంచు “నట్లయిన మారత కనిన్తు” మటంచు లోఁగనుక. 106

మ. అశః దీరీతిని గానమందు ఘనమానానకి దీపింప నా
 త్మ తదీయంబుగ దానికై యధికమా ద్రవ్యయు వెచ్చించుచుక
 గుతుక మొప్పగ వభ్యసించుచును దక్కుంగల్లు కార్యయులక
 మతి పోనీయక తన్మముండగుచు నున్నతాత్ముడై వర్తింక.

107

గ ద్య.

ఇదిశ్రీ...తిరుపతి సేకపేత్వం ప్రణీతం
 బైన పాశ్చిమహితమందు
 బిభృమాత్వాసమ.

పాణి గృహీత.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము.

పుచ్చాకులదీపక

కోపాదిక దూర గానకోవిద సుముఖ

ప్రాప్తక దాతృత్వగుణ

శ్రీపూరిత నిత్యపదము సీతారామా!

తే. గీ. అనధరింపు మనంతరం బుత సకల, మను సుసంత్తులకు మేలికోర్కె యగుచు,
బస గలుగుదంపతుల పాలిపంటుగుచు, నల మె నెల్ల చెడల వసంతాగచుమ్మ.

కా. అక్కలమ్మన నాతఁ డెవ్వదియొ కార్యం బుండుటంబట్టి తా
నక్కార్యమ్మున దల్లికిం దెలిపి యా యిగీకృతిం బొది యొ
ష్టక్కొక బాటుని మద్దరాలిఁ దఃభార్యన్ మేల్మికొప్పించి తా
నొక్కండున్ జనె భాగ భేయపుర మత్యుత్సాహ పర్యాప్తఁడై. 3

ఉ. అత్తరిలోన నాటకము లాడెడికాలలు వెమ్మలుంటఁ దా
నేపని కేగఁ జిట్టిపని యెల్లను దీరినవీఁదనైన బో
నోపక నాటకమ్ములను నొప్పుగఁ జూచుచు గానపుంజపురో
బాపురఁ యింహ మెచ్చుచును బాడెడివారలఁ గూడిమాడుచున్. 4

మ. తనయూరిన్ దనయిల్లు వాకిలియు నాత్మవ్యవస్థసంపత్తియున్
దనయిల్లాలిని దల్లికిఁ దనదుభృత్యవ్రాతముక జిత్రము
దుననెనన్ దలపోయి కెల్లపుడు సంతోషపడఁదై న గీ
తనివాదామృతవార్ధిలో మునిగి యీఁదన్ జొచ్చె నకాంతమున్. 5

క. గానంపునికి నెపమున, మానము మర్యాద యనుచు మతిసెంచక యా
యానీరులతో వేళ్ళల, వైక గృహమ్ములకు నేగు నవారచా మతఁడున్. 6

మ. ధనవంతుండఁట! రూపవంతుండఁట! విద్యావంతుఁ డావాడఁ టే
ధనసారీమణి వానిఁ జూచి మదిలోఁ దాత్పర్యముకబూన దై
నను నాతం డొకకొంతకాల వటు గానం బొనఁపేకాని య
క్కనకొంగీకు వకుంభసంభృతులకుం గాఁడయ్యె లోలాత్ముఁడై.

సీ. ఇతఁ డెట్లువో నాచునుకకు నెల్లుండికే చేయింప లేనె! కాంచీకలాప
మతిపురాతన మైనయట్టి నాయలు మేడ గాకుండ నె! యిరుండు కన్నెకైన

నీ యమాయకుడు మాయేనాక్షి నెననిన మఱువాడు గొనవచ్చు మాన్యభూమి
ధనమునకేమి యీతం డొప్పుకొన్నచో నూరక నాకూతు నొసగువాన

తే. గీ. నిట్లు వృద్ధవేళ్ళలు తమయెడలందు, “నెస్వత్యైశ్చనామ్నో నోచెనో యిట్టిభాగ్య
మున” కటంచు మాటికి బ్రకంసనుబొనర్చి, దిరుగు నాతఁడు మిక్కిలఁ దఱచుగూడి.

ఉ. చున్నరికమ్మునక వరుసుచుర్వసు మేనిహారంగు వేసపుం
జెన్నను గాంచి యెంకయును జిన్నెలు వన్నెలు వొల్పుబోగవుం
గన్నెలు “వీనివంటి యెనకమ్మున బొల్పెడి కోడెకాండు” రే
రన్నంగ దేనికల్పుకొకొ యిట్టి బొజుంగులఁ గూడు భాగ్యుల.

ఉ. పొడకొలమ్మునక బొడమి నైక మెనంగినవానికెల్లఁ దా
నూడిగమల్ బొనర్చుచు నయోమయ మైవమనమ్ము దల్పురో
చేడెల ఫట్టువుల్ ఫలముచెందఁగ నెక్కడనో యొకండు చే
కూడు :టాళిలోఁ గొలము గొప్పనియల్ గలయిట్టివాఁ డొగిక్.

10

నీ. గానమ్మునం దింతకాంక్షగల్గిన వాని కేల రేకుండఁబో! యింతులందు
లేకేమి యేలేవలీల లాతని మదియందు నచ్చెనో యెట్లు లరయవచ్చు
ముందేమొకాని యేపూవుఁబోడికిని నిప్పటికిఁ జిక్కఁటంచుఁబలుక రాదు
గా నాభిసము లా కాంక్షించినంత నే కృత్తిచారి యనుటయు వలనుపడను

తే. గీ. ఇల్లలికిఁకెంత నే పండు పెట్టులగును? నావగించు నరభాగ మైనఁ గాదు
విందుమో కందుమో వీనివిధము నేట, రేపటను, డాఁగు నే! లంజెకాఁపురములు.

న. అనుచుఁ బ్రసంగించుకొనుచుండురట. ఇది యిట్టులుండ,

చ. “నిను మదిఁగోరి యుంటి నిదినిక్కఁకు నమ్ము” మటంచు నెన్నియో
తనమదికోరికల్ మృగుపదమ్ములతోడ లిఖించి యంతలో
నన తెలివొంది “యేకొలము నాటికి నియ్యది గొప్పకప్పు దా
నను జెడఁబుట్టి రిక్కొలమునంగల యంగన లిట్టిపట్టుక”

12

ఉ. నా కితఁడే వకుండయిన నాకొలపుం గొనమల్ తృజించి యీ
పోకడలెల్లఁ బోకడచి పూఁలుకానిముఖమ్మ దీర్చుచుక
రాఁకలు పోకలుక మఱచి రాణిగఁ దద్గృహముంద యుండు నీ
చాకలి మంగలిక దనువు చావునకుక మది గల్గఁజేయుచుక.

13

ఉ. ఈగతి నుల్కనట్టి తరళేక్షణమునా మది నుల్కి యాతనికొ
లోఁగొను నట్టిమార్గమును లోఁ దలపోయని చారుగాత్రిమునా
సాగ దటంచుఁ జంఱినిచానయు నొక్కతెయేని లేదఁ బే
రాగము లేనిమాను అనురాగము గాంచరే? యొక్కపట్టునకా. 14

ఉ. అం దొకముదరాంగి జలబాష్పి యనక జతునన్నెలాఁడి తా
నెందు స్వనిద్యలందుఁ గడు నెన్నిక గాంచిన యెమ్మెలాఁడి వా
నిం దననీధి నేగుతటి నిక్కిగమంగొని లోఁగొనంగ నెం
చెం దననీచజన్మ మది శ్రేష్ఠత కాకరమై చెలంగఁగకా. 15

తే గీ. ఎంచి తనమదిలోన యొజించి తనకు, దగినమేటియుపాయ మొదనమి బాణ
గానఁ దనకెంతయునుచుఁడైనయొక్క, విటునితో మంతనమునఁ దానిటులుపలికె.

ఉ. కన్నెటికమ్మ గాకమును కాదు మొకించుక లేనియప్పుడే
పిన్నతనమ్మనక మిగులఁ బెంకితన మ్మలరాయనన్న లోఁ
గొన్న విటాగ్రిగణ్యుడవు కోటు లాసంగియు నాబుణమ్మ, నీ
వెన్నఁడు దీర్ఘనేర విటు లెవ్వరె నిన్ను గణించు? జెప్పవీ. 17

క. నగలా! నానెములా! యే, వఁలాడికి నైనఁగాని వలపు నలుమనే?
మగనాలికన్న హీననే, నగరే? నను నాకొలమ్మునఁ గలకన్నెల్. 18

ఉ. పిన్నటనాట నన్నుఁ గొని వెంచినతల్లి బుణమ్మ దీర్చితో!
కన్నెటికమ్మనాఁడు నొకకామును గొంగునఁ గట్టనేర్చితో!
వన్నెలుఁ జిన్నెలుక గలుగ వచ్చెనే? భాగ్యము తేర కాఁడ! ని
న్నెన్నుఁ బనేమి? నాదుమనసే కడుమెత్తలి దెన్ని భంగులకా. 19

ఉ. తల్లియఁ దల్లితల్లియును దజ్జనయాత్రియు నెన్నికొంపలో
గుల్లలుచేసి గుట్ట లిడికొన్న భర మ్మది యెల్ల నల్లముం
బెల్లముగాక నీకతన పెల్లంగ డొల్లంగఁజొచ్చె నింతకుకా
దల్లికిఁ గాని పోకులఁ దాఁ జను రొకెలి పేరు దెచ్చునే. 20

క. “అమ్మా! అంతుమగండు వీవును చూచి నావంతులముగా నల్పదే
నమ్మబోతుము రాజునైన నొరు నైనంగని నీచేతిలో
సొమ్ము బెట్టిననాడు దక్క మొగముగా జూపెట్టకే” యంచు నే
ర్ప మ్యాయల్, చెవి నిల్లు గట్టుకొని పోరెక, దల్లి నిశ్చాపగళా. 21

ఉ. అయిన నదేమొ నీ వనిన నావల వేలకువేలు వచ్చినన్
గాని వృథాప్రయాస మిటు గన్నదినక మన మింద చచ్చు బో
నీ నెల కొక్కరూపికయు నీ విడనెంచ విరెన్న నాళ్ళు ని
న్నుని చరింతుఁ? దల్లియును నున్న కుటుంబముఁ బిట్టిపోయెగళా. 22

ఉ. ఈత్రులొని మాకులమునింతులము దొకవిద్దె గాదునూ!
రూపమునందు నేరువున రూఢిగ నా కెఁయైన చాన నీ
వే పరికింపు మందజును వేలకువేలు ధనమ్మ గూర్చి రే
నే పదిదైతి నీకతన, నీవును రా విడిఁ గొన్ని నాళ్ళకుకా. 23

తే. గీ. జనిని నానంద మొనరింపఁ జాలనైతిఁ, గొలయువారలలోఁ బెద్దకూళ నైతి
వేలనై నలవారఁ బోలనైతి, నేల వేయును? నీక యిల్లాలినైతి. 24

చ. ఇతరకులమ్ముఁ బొడమునింతులఁ బిన్నటినాడఁ లెద్ది మె
చి తగిన ఁదై బుద్ధియును జెప్పియు నొందొకజాతిపువ్వ యు
కృతుల నభుల్ నృజాతి నలరించినభంగిని సానిఁ జేయ నా
నతి తమ కత్త దెఁతయును సానులకుకా దలరంపు నింపుచుకా. 25

చ. అయచు నొకప్పుడుకా వినినియప్పుకుల్ చెవి సోకినంత న
వ్యతితకు చానుడైన విటకల్లభుఁ డ్లొన గుండె జల్లనకా
గన లురయుంప నాచికొని కా దని యా నని పల్కులేక లో
ననకొనె నిట్లు “పీ! పడవుటగన లిట్టిరె” యొకేనియుకా. 26

చ. ననుఁ గనికాని భోజన మొసర్చుచు నన్నికాని యన్యముకా
విని దొకవేళనైన నను వీడి యెఱుంగదు గర్వ మన్నమా
టున వినిగాదు దీనిహృదయం బిల్లు దొరకటిలోన మాతె, “ఁ
వనితల పేర్మిళ్ల” యనునా ర్తలసత్యము లెట్టులా? భువికా.

చ. జనని యొసర్చుబోధములచందము దాఁదటకెక్కి యుండునా?
తనకాలికత్తియల్ సలుత్రుతంత్రము లాశ్చ్యఁ గలంచియుండునా?

ననుఁ దలఁచాఁడు నింక నొకనా మకునికొ వరియించి యుండునా!

కనికర మితలేక యిటు కాటుక ప్రేటు కేమిహేతునో.

28

చ తనపనిప్రాయమందు విటు దైవముగాఁ గనునవ్వెబందియే

చనఁ జన మోటువాటి యొకచుదమునకొ గనుఁ జుల్కఁజూచు లొ

గినకొలఁదికొ మఱియె కణకిందును నేరకుకన్న హీనుఁ గాఁ

గను నిది తుచ్చజాతులకుఁ గాక మఱొక్కటఁ గల్గ నేర్పునే.

29

వ. అని యచ్చెలి నుద్దేశించి.

తే. గీ. అడిగినను తచ్చు ద్రవ్యము లకుఁకున్న, రాకపోవునె? మర్యాద రాదుగాని
మగువ! “యెచ్చినదానికి మగఁడువచ్చి, యేళలాడికినదానికి రాకపోడు.”

తే. గీ. మొదలఁ చా నెంతచేసినఁ దుదకునొక్క, మాటతో నదియెల్లను మట్టుపడును
వివవేయిసామెతనునీవు వనజనయన! “నూలునోములు అంకుశోఁ దీటిపోవె” 31

చ. ధన మనుమాట వేళ్ళ నునుదానికిఁ దోడవ నీడవోలె నుం

డినయదియే, తగుంగతి గడింపవలెన్ సుయయుముమాచి, యీ

నిఁయపు డావు పాలిడదె? నీటి నొసంగవె? వన్న కాలయం

దున జలదమ్ము. లింత మదిఁ దోచనిదానికిఁ జెప్పనేటికిన్.

32

క. అన జలజాక్షియు మోమున, మనునగవు నెలంగ నోయనుంగుబొజుంగా!

నిను ధన ముచ్చుకుటకు నెత్తినె? యెక్కడఁదెత్తు? వది, యెఱింగింపుమొగికొ. 33

వ. ఇట్టిపట్టుఁ గృష్ణుఁకు నొక గొల్లచేడియ చెప్పిన సమాధానమ్ము గల దా
కరింపుము. 34

మ. జనన మృదిగఁ బొట్టించితివిగా! చార్యమై కార్యమ్ము గా

ధన మొక్కింతయు నీయకే వ్రజసతీదాంపత్యములో గొన్న నీ

జననంబు పదికొటు లీఋణము దీర్చున్నేర్పునె? యట్టి, నీ

కును నేమున్నది? యేమొసంగద? వహా! గోపాలయాదామణి.

35

వ. అని యాజలజాక్షి యతనికొ గొంతబుజ్జించి మఱియును.

36

మ త్తకోకిల గాన మకొ మివచేతఁ గొందఱిఁ గన్నెలకొ కలపించి యా

వై కాట్యునుటందుఁ గొందఱి థాలలకొ గిరుంధియుకొ

మానవాణకకాప్రవీణతః జాపి కొందఱిఁ బోదలక
మానభంగ మొనర్చునీవును మా కొసంగడి దేమిటో.

37

ఉ. కావున నిన్ను నేను భవకాంక్ష మెయింక జననాటసుండియుక
బూవిలుకానిముచ్చటలఁ బొందఁగలే దిది నిష్కలంబు, నే
నేవిధిసైర జన్మ మిది యెంతకునుండునో యంతకట్టు నీ
తో విడకుండుటే నిజము తొలబడివిప్పు యు లిందు వచ్చినకా.

38

క. మనచెలిమికి భంగ మొందుచు గల్గకయుండునట్టి తోవనకు దృక్వం
బును శాష్టిపఁగవలె నే,మన! దృక్వము లేమి నెట్టులగుఁ బోషణములో.

39

ఆ. వె. “కూరుచుండి తినిన గుళ్లుగోవురములు, నాట” వెన్ని నాళ్ల కగును నింట
నున్నదృక్వ మింక నొండొక్కననుపాయ, మెద్దియేనిఁ జూచుటే హితంబు.

40

క. భవ మంత నీకొసంగిన, గొన నది యేమంటివేని? గూఢవృత్తు వ
ర్తన గల్గుపీయనిపై మన, మెనసినగతి నుంచుకొనిన నెనయుదు వింటే.

41

ఉ. ఎంతభవ మొసంగినను నెన్నిచగలో మెయినిండ వైదినకా
గాంతుఁ డొకండు వేటొకఁడు గావలె నిష్టండు రోవెలంది, కీ
యింతుల మర్మకర్మము లొకింత యెఱుంగ రహా! జమినుదా
ర్లతిపురమ్మలం దిడుదు రందుచు మానవు మాప్రవర్తనలో.

42

గీ. అభినయమటంచునో గానమనియొ వైద్యమనియొ మఱియెద్దియోమిష యనవుపతిది
తనకుఁ బ్రియుడగుచాని నంకితపురమున, కళిమమ్మున రమ్మింతు రబ్బముఖులు.

43

క. అది యేమికర్మమో తొం,బదిలక్ష లొసంగనేని మదనుండేనిన్
గురురదుమన మిక్కాంకిల, కద నెఱిగినయాట్టివిటునియందుం బోలెకా.

44

మ. ఇదియే నిక్కము గాకయున్న విను మీ వీయూరనేకాదు తొం
బదియూళ్లక గజఁగొమ్ము దృక్వరుహితులో మాకాతి పూజాబలకా
బదిల మ్మాగతి నుంచుకొంటయును నప్పద్యాత్ము లింకొక్కనిక
గదికే దూతిక నంపి తెచ్చుకొనుటే గన్నట్టు నీ కల్లెడకా.

45

ఉ. కొందఱునెఱు లయ్యెడలఁ గొండొకమానినీ ద్వారమందుఁ గా
పుం దగుతీత మిచ్చి యిడిపోయెడువానికొకింత యిచ్చినకా

జందనగః ధీకీఁ విటునిఁ జయ్యన వాఁడొనఁగూర్చుఁ గొన్నిచో
ట్లం దగ వాఁడె యో విటుఁడు, లంజెలనైజము లెన్న నేటికిఁ.

46

ఉ. నమ్మవుగాని నీకు నొకనాతివనుత్కృతి చెప్పుదాన మా
యిమ్మున కావలక్షగల మృగేతుణ నాథుఁడు శత్య మండఁగా
నమ్మకచెల్ల! యింకొకని నచ్చటనే రతిఁ దేల్చె నిద్ర వోఁ
డెచ్చుహితుండు దీపమును నాఁటదు కాంతల కెంత లిష్టమల్.

47

చ. ఒకవెలచానలేయనుచు నూహ యొర్పకు స్త్రీలజాతికే
సుకరము మాయ యందు వెలసుదరు లిందులకై జనించుటక
బ్రకటనకెక్కి నేనియును బాధయు నంతగ లేమిఁ జేతు రి
ట్టి కుటిల కృత్యమల్, విటు నటంపగఁ జేతురు కీలుబొమ్మక.

48

ఉ. నావును నాతఁ డెట్టులను నాతిరొ! పిన్నటివాఁటకుండి మీ
రోవెలఁడుల్ పొనర్చు నలురోజలు నేను నెఱుంగువాడె నీ
నేవిధి బోధచేసెనెవో యేర్పడఁ జెప్పును ద్రవ్య మాకం
బావల, నద్ది యెట్టిదియునైనఁ బోఁచ్చెన శంకఁ దమ్ముచుక.

49

క. అన జలజాక్షియు మనముఁ, దనకోరిక నెల్లనని మదం బుదుచు నే
ర్చున నిట్టులనియె దానినను నేమిట నవ్వితాత సలిపెక బలిరే!

50

చ. అరసితిఁగాదె! నీ వలయుదారని, నాతఁడు మేటిసంపదక
ధరణిపునఁతవాడఁట యదారత నామమె చెప్పుచుండ నొం
డొరలు వనిఁపనేల! యతఁ డొక్కొకనాఁ డొకనాతియిట్టి కే
గి రహిని గానముక విసెడి కీ లది నీవు నెఱుంగు కుందువే.

51

తే. గీ. ఇప్పటికి దేనియందు నయ్యెమ్మికాని, మదిలెంపమి నిట్కునం బదియు నొక్క
నిముసుమున నేను లోఁగొందు నీకునాకు, దగినద్రవ్యము నార్జింతు దానఁజేసి

52

క. కావున నాతనితోఁ జన, నేంధముననైనఁ జేసి యయ్యెడ కతనిక
రావింపును తక్కింపని, నీ జేమియుఁ జే కువలదు నేన యెఱుంగుదుక.

53

అ. పె. అకసితగలు గాఁచి యామిఁద నీమిఁది, పేర్చి నెడకు నఁచు భీతి నీకు
లేకమైన కలదు, లేబ్రాయముఁ దగు, లొక్కన్న వాని విడుచుగోల గలదె.

చ. అతఁ డొకవేళ నన్ను దనయఁదిపుఁఘున నుండఁజేసి భృ
త్యతతులఁ గాపునెట్టివను దప్పుక నాదగు నేర్పుకల్పి నీ
కుతుకము నెట్టులేని సమకూర్చెద వేయనునేల? వాని “నా
ప్పితి” ననిపించెదక వలపుఁ బెంచి కృపయ్యుగ నీచురాఁకకుక 55

క. అనవుడు నాతఁడు తనదువృద్ధన మిందుకఁ జేసికొనియు భన మీలేమిక
దన కది యాగతికిక దక్కినఁ దక్కు దటంచు నెంచి కీ లెఱిగి యొగిక. 56

ఆ. వె. అది యకృత్యమగుట నాత్మ నెఱింగియో, దానవలనఁ గలుగుతగలుఁగిప్పు
కొనఁగలేక “వల్లె” యని యొప్పుకొనిమి నే, పనికి దుచ్చునిటులు పాలుపడరు? 57

తే. గీ. రాణి నొరుఁ గూర్చి మున్న భల్లూనినృపతి
తనసతికిఁ దాన దూతయై చనియె నలుఁడు
పరుఁ గవయఁ బాండుఁ డిడె నాజ్ఞ భార్య కంత
కన్న ఘనఁడనె? యిది భార్య గాదు నాకు. 58

క. అని మనము సమాధానంబును బొందఁగఁ జేసికొని నుముఖుడై మెలమె
ల్లనఁ, జని యొకదినమున ని, ట్లరియె నుచారుఁ గని మైత్రియలకడుకతనక. 59

మ. తమ రీయూరికి వచ్చు కార్యమది సాంతం బాయెనే? యేమి
మము లేప తనచుందుఁ గాంచితిరి? వాస మ్మిచ్చటకా మీకు సా
ఖ్యముగా నున్నదియే? యిటక దమరు నింకన్ గొన్ని నా ఘ్లుందురే?
తమ రేగక మనుబోఁటిమిత్రులకుఁ జింతల్ నెప్పుఁగా కేక్యమే. 60

కా. గానయ్యుక వినుచుంటి రొగద! సమగ్రప్రజ్ఞ యద్దాన నే
మీనాక్షీచుణి కొప్పు! నాట్యముననేమి? యన్యచుండేమి? యే
యేనాళికముఖుల్ నుతింపఁ దగువా రీవీట! మీవీటిహా
నీనాట్యాభినయదికమ్ములకు హాయిక జెందువా రుందురే? 61

చ. అనవుడు గానమందుఁ గల రంగన లయ్యెడ నెందఁ తొందతో
యనుకృతికైన లే దభినయమ్మున నొక్కతె మాపురమ్మునం
దున, నన నేల? దేశమది దుర్గతిభాజన మొక్కదీనికే
నినికీయకొని యియ్యెడ పినేకిని గన్నడ దందు నెందునక. 62

- క. నెలనుండి యెందఁజొందఁజొ, యెలవాగలఁ జాచుమొట్టి నించుక గాచు
బలననుటె కాని యభివము, మొలయును మాదేశ మిదియు నొక్కటె తలఁపఁక. 68
- క. వినియుంటిఁ బ్రసంగమువశఁ, మునయును నీపట్టాముఁ “మునుద యొకతె చ
క్కరిరీతి నభివయున్నుకఁ, బునీయు” నటాయ చాచు వలయుకొ జావక. 69
- తే. గీ. దానివాచుమ్ము చుఱచితిఁగారి యంత, మునిసిద్ధుఁ బేరేల? సాగనువకు
నదియె తగిఁదియఁట యిచ్చుకంతకవన, చుట్టుఁటయొత్తనిజ మొ యీ యంతములు 70
- క. దూరపుఁ గొండలు నువపు, తీర్చి మఱియే మొ “మాసతికి నభివయును
దేరామలు సరిరా” రని, పేర గలను దానికచటఁ బెద్దఁ ననుడుక. 71
- క. విని పెదకఁ బోవు తివియ, దన కాళ్లకుఁ దగిలికట్టకఁడు సంతోష
మృదు గని, యది యొక్కతెయే, చను నీపురిలోని సానిబాతికిఁ దొడవై. 72
- తే. గీ. అందముకక్క, మరీమావలాయలెక్క, యభివయునును, నదియునును సురతీని
గానమునీని, మేల్కూరనానబా, సువవకు మేటి, వాకేచా సాచి? 73
- క. చిన్న పుట్టినుండియు న, కన్నును నెఱుఁగునును నేను, గలకలనఁపు
జెన్నగు నెమ్మాయున కొక, వన్నెయినుక మృదుల మధుర వచనపురవనం.
- తే. గీ. బాల్యమును మొట్టిమెవఁబట్టిబెటఁగొట్టి, యావనమురాధుయుమ్ము నవఁగఁజెలికి
చతుఃచింతలమాతెను గనులుచెవుల, దూతె నదుమెటకే గెనో తోచ దహనా! 74
- నీ. వ ననువీఱఁగ నొక్కమాటు చూచిన గండకెలలకై నను గుండజలజనియఁ
జనవుమీఱఁగ నొక్కసారి మట్టివ నుమ్మకంబాలకును బులుకలు బొసంగుఁ
గులుకుచు నొకసారి పలుకరించినఁ బిచ్చవానికై నను గచ్చ వదలిపోవుఁ
బదనుగానొకమాటు భావమ్మురూచింప బయ్యకై నను బుట్టు రిమ్మతెవులు 75
- గీ ముఠవుమరిసిన ముద్దులు మాటగట్టుఁ, బలుకుపలికినఁ దేనెలవానగురియు
వృత్తవృత్త నోటరత్నాలురాలు, కలితలావిణ్య పేటి యక్రామఘోటి. 76
- నీ. చిబ్బోకవతి గట్టిగుబ్బవోయనిఁ జూడ మతిమాలి కలిమాలు యతియు రతికి
ఉడురాజునుభి కంటఁబడి దానిజడఁజూడ జడదారి పెదదారి జనఁగఁ దివురు
కన్నెమిన్న బెడంగుకన్న సన్నలుగన్నఁ గన్న వాడును దాల్చి మన్నఁజేయుఁ
గల్గి మద్దులు గుల్లుచిల్కపల్కల కల్గి పల్కరింపఁగఁజూచుఁ గల్గియొస 77
- గీ. నొంకిపోటునఁ జెలికడ నుండెనేని, దత్తమ్మున వేదాంత మెత్తడును
జెలికరిమ్ము నొకవ చేస్పృశింప, బుండ్ల మొదవింపఁజేయు నపుంకునకు. 78

ఉ. చామనచాయయై మిగులఁ జక్కని చంద్ర లేడియాపుల
కామనితనముక వికృతి గల్పనఁజేసెడి సోయగము లీ
లావణ్యరొక్తిచాతురి కలాకలనము బెడంగు బ్రాయముక
మోమునోయారముక భువనమోహనమై తగు నవ్వెలందికిక. 78

తే. గీ. పేరు జఱజాక్షి యది నేతిబీజకాయ, గామ జలజమ్ములనుదెచ్చి కమలనూతి
తాపవము నేయుల్పివిశము దోప, నతికె మోముననుటోక్తయక్త జంబె. 74

గీ. అననుదారుడువల్కు “నీయక్షరము లెమున్ను నేగన్న యనియు నక్కన్నె కడకు
మనముపోవచ్చునో? కానినునఁడెనఁడుక, బెట్టికొనియుండఁడో? వానికట్టులేదో?” 75

చ. అన నతఁ డిట్లునల్కు “నది యాకొలమరిమఁ జుట్టెదగ్గ జ
శ్వో యని యెంచఁబోవుఁడు ప్రసన్నుఁ బూరుగునోటలాని చు
దనలతయుక గలంజత్రవనమ్మక నాతులనీయతల్లి, చా
నినడతచందముక వినుతు నిక్కము మీమన మక్కజుపడక. 76

ఉ. కన్నెటిక మ్మొకానొకఁడు గైకొనె, వాని యదృష్ట మెట్టివో
చెన్నెటివారుతప్ప నలచేడియ రెండ్లనొ వాఁడెఱుంగఁ దా
దిన్నియెఱుఱి యాపయిని నీ! యని యెందులకో విరక్తి లోఁ
గొన్నదివోలె గైకొనడు కోటు లొసంగెడివాఁడు వచ్చివక. 77

ఉ. దానికిఁ బ్రాయ మియ్యెడల దగ్గరదగ్గర నిర్వదేడు లే
మానిని యుండు నిట్టిక్రియ మానలొకమునందు? దన్యం
బేనరవాధనూతపయ నేర్పడియుండెనో? యెందులకో స మీ
మానము తాలెనో? యెరులమానస మేగతిఁ గాననయ్యెడిక. 78

నీ ప్రాకృతిగఁ బద్యమ్ములనువ్రాసి “వ్రాయుమి? హ” బందు బుపువారు
యుత్తరమ్ములు వ్రాయు కుండి యెచ్చటనైనఁ గనుపడ్డ “గరుణ లే” దనెడివారు
లేనిపోనిపని గల్పించుక యింటిచుట్టును బడి తిరుగాడి చనెడివారు
అంగీకరిం లే దనెడికోపముచేత గోడకుఁ గాకితాల్ గొట్టువారు

తే. గీ. ఇంట్రినై బెడ్డలనునైది యేగువారు, గొట్టరలెనంచు లోలొస గొణుగువారు
నై తుదకు దానిపాండు దామందలే, విసివి వదలిరి యాజోలి నీటినిటులు. 79

దు. ఎవనికా ధన్యనిఁ జేయును దియొ? తానెవ్వని తరుణ్యముక
గవివర్ణం దానరింపకు దియొ? యేకాంతాకారత్నముక

సవతారై యుడికింపరున్నదియె? యేసాశ్రజ్ఞ సుసారసా

రవిహీనత్వమువాప నున్నదియె? నేరం బోల దూహింపఁగఁక.

80

క. అనవుడఁ “దాదృశఁగుణగణ, ఖనిఁ గనుఁగొనుటయును గొంత గణనీయమే నీ
వెనువెంట నెప్పుడేనియుఁ, జనువెంచెనఁ దెల్పు తగిన సమయ” మృనుడుక.

81

క. “కనుఁగొని తెల్పెద” నని యా, జవరుచకుఁ డరిగె దానిచక్కఁదనము నె
మ్మనమున నాటుకతన నూతనమాంద్య మ్మయ్యువాడవరి కరువెంచెక.

82

క. దానియిలు నేరన ట్లద్రానిక గనుఁగొనినయట్లు దానిచతురతక
దా నోడినట్లు మనమున, దానిగను దానినెంచు దానినతించుక.

83

తే. గీ. మనువునినప్పుడే కొంతమొలకగనిన, వానియనురాగవృత్త మివ్వనికతన
నిత్రును తిరిగియు వింటచే నెదిగి వింత, సరటి నొక్కింత కాభోపకాఖిలమె.84

వ. అట్టిమొడ నింతమమున్న జలబాక్షిఁగుఱించి ప్రశంసించినవంచకున కొక్కింత శత్రు
వగు వఱియొక్క విటుం డిట్లు.

85

తే. గీ ఎవనితో నెస్వఁడేని దన్నింసుకంత, యమగతున్న ప్పు మంచియేమగునుగాక
చెట్టయగుఁగాక తనయంతఃజెప్పఁదొడఁగుఁ, వానికన్నను బేల యెందైనఁగలఁడే?

క. అయినను మీశ్రేయస్సు ప్ప, ధానముగాఁ గోర మీదుతలఁ పెక్కంగా
నానేర్పినతల మీ, కేవోకసంగతిని జెప్ప నెంచితినిజుఁడీ.

87

క. విటవర్తనలలోఁ జిన్న, ప్పుటనుండియుఁ దిరిగి దానఁ బడుపాటుల నొ
క్కటియెను దక్కక యెఱిగి, పటుమతి నని నన్నెఱుంగవలయును మీరలో.

క. విధవలనేవలు గల, “రా, విధవలలో మొట్టమొదటివిధవ యెవఁడు” నా
నధమపువేళ్యలఁ గూడెడి, విధవయె! నాయనుభవమున వినిచెడఁజుఁడీ.

89

క. ప్రేమ మొకిందుకలేకయె, కామము గలవనితవలెనె కామవక్తె లా
నోమనుతునైన గూడెడి, సామాన్యం గూడువానిజన్మము ఘనమే?

90

తే. గీ. ఇహపరమ్యులనెఱుఁగని హీనమతులు, కష్టసుఖుల నెఱుఁగని కఠినమతులు
మానవర్యాదలెఱుఁగనిమందమతులు, తక్కవెలవెలదులపొందు దలఁపరెందు.

ఉ. దండుగదొిహమ లో సకలధగ్గులు లక విడనాడి బోగవుక
ముండలతోడ బోవుటకు బుద్ధిని బ్రేరణ చేయుచున్న యా
దండలకొడ్డు దానికి సరాసరిగా ధన మియ్యకున్న బి
హ్మండము నుద్ధిపొయినటు లాఫయి కేదూరు సర్వకూన్యలై,

ఆ. వె. ఉండఁ గొంపలేక, పంకఁ బాతుపులేక, ముండఁకమ్మటకును ముకుపు లేక
మొండితనమహుని దండివార మటుచు, బండవిటులు దిగుకుమండఁ గనమె.

కా. వేసాకుల్ పచరించినకా మనము తృప్తి జెందఁగాఁ బోదు వ్య
త్యాసమ్ముల్ పబలించు బుద్ధి చెడు నాయాసమ్ము మొడఁచు వి
శ్వాసమ్ముకొ జెడిపోవుఁ గోప మొదవుక వాంఛల్ తుదల్ ముట్టు వీ
స్త్రీసాంగత్యముకన్నఁ బాడుపని వేతేలేదు చర్చిపఁగక.

94

కా. వైకుంఠ మ్మయి శంభులోక మయి దేవశ్యేష్ఠు నావాస మై
నాకంబై నరలోకమై నరకమై నానాఁటికిం దోచు నీ
రాకాచంద్రముభసమాగమమునకా బ్రాజ్ఞేతరుల్ వోరె ను
ల్లోమల్ పండితులకా భ్రమింతు రిది యిక్షుప్తాము మూహింపఁగక.

95

తే. గీ. మొదలసంసారమే కడుమోహమయము, గాన దానికె యొప్పురఖండమతులు
దానిలో లంజెవలని యిందైననుఖము, చెప్పనా? శత్రునకును నీచేటు వలదు.

క. తలిదండ్రులు మోదింతునా! కులమును బ్రతివ్వగలదో? కులకామిని లో
నలమట గాంచదో? యేమిట, గలుగుకా సౌఖ్యమ్ము లంజెకావురమందుకా?

క. తనవు చెడు మానవుడగుకా, ధనముదుగుకా కునిరి దనకు దవ్యగుఁ బాస
మ్ముకు నబ్బు జూద మెనముకా, ధనకాంతలు నేర్పనట్టి తప్పులు గలవే?

99

క. “మనతలం పుట్టినే? యిప్పును” అని యొకవేళ మీరు ప్రశ్నింతురు, కై
కొనవలె నటులేనియుఁ దా, దనకన్నక జన్మదానిఁ దగియెడివానికా.

క. “నచ్చియు రానికుచములును, వచ్చియురాఁట్టి మద్దుబాలరపలుకుల్
పొచ్చుకు మోదయనిచ్చును” నచ్చును రసికులకు ననియె నవనగరియన్.

క. ఒఱంగినచనుఁగవ గలిగిన, తరుణిం గవగూడుకన్నఁ దఱచై కడుఁ గి
క్కిఱిసినచనుఁగవ గలిగిన, తరుణులపదతాడనము శతగుణము మెఱుఁగె.

ఉ. గిల్లిన బాలు గాఱుకలికికా గరఁగూడిన సౌఖ్య మబ్బుఁ గా
కెల్లఁటాఁ బుల్లులును నెత్తరత్తర చేసినట్టి యా
యల్లరిబోటిఁ గూడ ముఖ మబ్బునె? మాటలలేట దక్క మీ
యల్లులునందుఁ జూచికొనుఁ డూరకవాఁగెడివాఁడఁ గాఁజూడీ.

102

ఉ. “పున్నమకాఁటి చందురునిపోడిమి మంచిది గా” దటంచు నే
నెప్పడుగాని పల్కు నిక నేనున? నద్ది క్రమక్రమమ్ముగా

సన్నగిలుకా, ద్వితీయ నగుచందురుఁ డన్నఁ! గృహకృతముగా

నున్నతి చెందు భేద మిదియొక్కటి పొడవను న్నవోఽథవకా.

108

తే. గీ. అందులో మీర లెద్దానిపొందు నేను, నెందుమఁటిరొ యదియు మీకేడుగాదు
దానికుపకార మొనరించుతలఁపుఁలిగి, వాఁడటులునెప్పె నేనాఁటివనితఁబడియు.

తే. గీ. ఇపుడుమీతోడఁజెప్పిన యీప్రభుగఁ, డెందు నివ్వనైలాఁడికి వలపునుగఁడు
వేరుగుచ్చంగనెల? యీయూగ దీనిఁ, జూడకున్నట్టివార లెవ్వట లేరు.

క. భవవాంఛలేకయే యివ్వనితామసి యీగు వచ్చునటకే నిటులకా
గని పిల్చి కూడఁజొచ్చెను, దన కొలమున కన్నెల్లఁ దను నవ్వంగకా.

అ. తె. “మాటునునువువాని జేరంగఁదీనిన, మొనఁటిరుగని సోదె మొనఁజువెట్టె”
నన్నరీతి నిది రసాభాస, మందును, నెప్పుడనును మీర లెఱుంగవలయు.

క. చాకుర్మాద్యులలో యతు, లేతీరున బొంకెదరొ యదే తీరున వే
కాకురులును ననును గడుకా, దాతురు; తలక్రిందుచూడఁ దగు నటు నిచటకా.

అ. వె. తనకుఁ బెద్దయైనతరుణితోఁగూడుట, యాయు వనిగఁగ జేయు టట్లుబుండ
“దాని కేటిపీనితగు! లేడకే?” డంచు, నగుదు లెల్లవారు నగుచుచేసి.

తే. తీ. కడఁగి “కడవంతగుచ్చుడికాను కత్తి, పీఁటకగు లోఁకు”వనియట్టి బోటి వొప్పు
టాప్పించేయును దీని నొప్పుబోతుఁ, డంతకన్నను జపలరా లెందులేదు.

క. అన వత్తడిట్లు “నేనుములును గఱవే?” చెప్పనచ్చు లోఁబడియెడి య
జ్జనులు దొరకగు వేళ్ళా, జనులకుఁ గలదొంగగు లితరజనులకు లేవే? 111

తే. గీ. దేయించైన ననుభూతి దీటుపదప, దాని నిరసించువాండఁత జ్ఞానిగాఁడు
మొట్టమొట్ట ను నిరసించు నట్టివాని, నెన్నఁగాఁదగు వారలు నున్న జగతి.

క. అనిపలుక నాతఁ డంతటఁ, జనియె నుదారుఁ డిటులోఁగ జర్పించె “నొకం
దను మోదించినవస్తువు, జనుఁ డింకొకఁ డొప్పుఁడిదియ నువాం బెదుకా. 113

క. చందురుకాఁతి గని లో, నెందలు నుతోను మంద? రెయ్యదలను దా
మందునె? పంకజములు, జగమందఱికికా మదమొనగునది లేదెందుకా.

ఉ. దాని ప్రవర్తనకా గుఱిచి తద్దయు నాతఁడు నచ్చుఁ జెప్పు న
వేదరునైన నయ్యతిన యేలికొనకా గమకింప దన్నమా
లే నిజ, మక్కతమ్మనన యీతని కాతరుణీవశంసమం
దూసెననూయ, నిక్కమది యొక్కఁడు నెప్పెడిబుద్ధు లొప్పునే? 115

ఆ. వె. దాని పనినదాది తస్మయఃబయి చిత్తశ్చుత్తి విస్మృతాశ్చవృత్త మయ్యైః
గనిన యస్య డేమి గ నున్నదో, బుద్ధి కర్మ మనుసరించుఁగాదె! యెందు. 116

సీ. కాంతలతోఁ బొందఁగారామి నిక్కమా! యటలైన నేల వెండ్లాడవలయు ?
అన్యకాంతలఁ గూడు టనుచికం బందుమా! యటలైన నిదియుఁగా దన్యకాంత
వెలయాండ్రొచ్చెల్లి తప్పిదహానటందుమా! యటలైన వీండ్రొందు కవనియందు ?
సత్కులీనులకు నాచారంబు గా దందుమా! యింతలోన నేమాఁ గలమ్ము ?

తే. గీ. కలియుగమ్మున నీరీతి కట్టుఁబాటు, గాని మమ్మ కకుంతల గాదె! వేశ్య
యాపె గొన్న దువ్యంతున కందునించు, నేమి లోపమ్ము గల్గె! నిందేటికంక!

చ. పలుపున నొక్కచేడియకుఁ బాల్పడు టొప్పునుగాని నేమయక
వెలనెడి యిట్టియుగ్మలిని వీధిమొగమ్ము గనంగ నీక తాఁ
గులసతిఁబోలె నుంచుకొనఁగూడదె? దీన మతేమిలోపమా?
గలిమికి నెందునకా ఫలముగావె? మహోన్నతభోగభాగ్యమల్.

118

ఉ. భోగమునందు నిచ్చలును బొందనివారిల లేరు దానికొ
ద్యాగము ముఖ్య, మందులకు ద్రోవ్యము గావలె దానిలేమి న
య్యాగమువేత లేగుఖము నందఁగలేక స్వరీతి నెల్లక
భోగవిహీనులకొ గలుపఁ బొత్తము లీకింతు వానిని రీనునకా.

119

క. ఒకని ధనమాటచేఁ బర, వికచాఁభోజాక్షి నెనయునిధ మది దోసం
లింక సకలజనులకును దా, నొకగతి ధనమగుట వేశ్య నొందందగదె.

120

క. ధనవాశనతతవాశన, ఘనతా వాశనము లిందుఁ గలుగుట ధుర్ర మై
నను నెల్లగును నయ్యని, పనుపడు ననరాదు భాగ్యవశమగుకతనకా.

121

తే. గీ. ఎందు నేనియు సందియ మెనయకుండ, మనుజుఁడుపర ద్రవ్యమునుగొనఁగవలయు
గాని దీగ్ఘ యోజన కొఱగాదు “సంక, యాత్మరక్షియించు” నని నెద్ద లంఘనగాదె.

ఉ. సారవిహీన మైభవసాగరమందుఁ గురంగలోచనల్
సారము, తెల్పితేటకును జాణతనమ్మును నందుముఖ్య మీ
తీరు స్వకంత్రొలైన గుడతీరుణులందుఁ బొసంగు, వాం త్రోవనా
కారిణులందు మానుకొనఁ జాకురి యింకెఱుఁ జూడఁ గల్గెడికా.

122

ఆ. వె దొంగగుల్మెన్నియోని బొనఁగుఁగాకెందును, గలలఁ గానవిద్య కన్న లేదు
అంగ వాఙ్మనమ్ముందు దూపాచీర, కన్న మనము దనువుకన్నె నున్న.

- చ. అదియునుగాక వస్తుగుణ మారయినెదిన జనుకెందు నే
య్యది సహజంబో దానిఁ గవనానట, వేటొకచోట నించుమీర
చు దనకు నట్టిసంగతియె చొప్పడినకొ సహజపరీవారమై
యొడవమిఁ దెచ్చి నెట్టివటు లుండకమాన ద దెన్ని భంగులకొ. 124.
- క. అమనిఁబొడయు రసాలయు, తో మఱియొక ఋతువునందుఁ దోడరనదియి తా
నామధురిమ మిడనేరదు, పో! మహి నది మేవమాయపోలిక యగుటకొ. 125
- క. ఇటు పలువిధముల యోజిం, పుట కారంభించునంత మొట్టమొదటి య
వ్విటుఁ డేగుదెంచి “యటకే, గుట రే” పని చెప్పట ము రగుల్కొనుకొరెక్కొ.
లే గీ అందులకె సిద్ధమైయుంట నగఁడువల్లె, యరియె న_తటయలునాఁడునకు గుడెంచె
నన్మసఖునోడఁగూడి యన్నాతిమిన్న, సదనయనకేగె నభిరయాన్త క్తి నతఁడు. 127

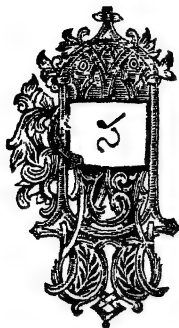
గ ద్య.

ఇదిశ్రీ...తిరుపతి వే క ర్తవ్యం ప్రణీతం
బైస పాణిగృహీతయంచు
ద్వితీయాశ్వాసము.

పాణిగృహీత.

తృతీయాశ్వాసము.

సరసతర, రుచిగీత,
స్వరసాదర లక్ష్మణాగ్రజన్మగృహీతా
గురుతర భాగ్యసమేతా,
చిరకీర్తిప్రాప్తామ సీతారామా.

- తే. గీ. అనధరింపు మనంతరం బాలతాంగి, యెప్పుడునుగనుమాయకయెసకమెడగు
తనదుదేనామ్మ గేనామ్మ దిదధికమును, నాంపుగులుకనలంకృతులచొనిపివన. 2
- క. తత్తదుపాగమ్ముల న, తృప్తమగతినలవరించి యొక్కయెడఁ దవా
యత్త మ్మృచిత్తమ్మున, నత్తరుణి గవాక్షనిహిత మగుమా పాలయింక. 3
- తే. గీ. ఎదురుమామనున్నత నిరువురచటి, కేగి లేకుటయును దరుణేందువన
దవులన కాంచి కేళిసనములాని, కంఠలోఁ జెనె సిగ్గున్నయబలవోలె. 4
- తే. గీ. అయ్యదారుని వొక యుచితాసనమున, నుండఁగాఁజేసి నగ్మసఖుండు లాని
కరిగి “యదియేమిపాప మోయబల! యతని, వీనికొనివచ్చినప్పు డీతరు తగునె?” 5
- న అన నాటక్కరికరిగమన యతని కిట్లును.
- ఈ దూరమునందు నున్నయెడఁ దోయజనేత్రుల కెంతయేని వా
గ్ధోరణి యుప్పతిల్లుచుది గొం కొకయిందుకయుంక జనింప దా
ధీరతయుంక గభీరతయుఁ దెంచును బెంపును డగ్ధతైసయ
భూయభూమోము గన్గొనినఁ బోవు నదెంతటి ప్రాడకేనియుంక. 6
- క. నమ్మెదవో లేదో యాతని, నెమ్మిగయుం గనినయంత సే మదిలో నొ
క్కుమ్మడిగ లజ్జ వొడమెంక, జమ్మిన నది వదలివనను చేపదగులుటక. 7
- క. పనితనమునుండి నన్నుంక, గునురుశరవిహారములఁ దగులకొల్పిననీ
దు సమీపమ్మున నితరుని, దెస మొగమెటు త్రిప్పి నిలువఁ దేకువగులుక. 8
- క. పలువురుప్రియురాండ్రొక్కట, గలఁభల బురుషుండు నిలువఁగలఁ దెదిసముంక
దొలఁగింపదు కామిను ఁటు, నిలుచుటకుక దగరు రక్షము నీరసము నగుక. 9
- మ. అను నక్కరికి ప్రియంగమ్మున కడ్డుగా నతం డిట్లును.
- క. అతఁ డదట నే నివట నుం, ట తగదు నే నెఱుంగఁజిట్టి టక్కరితనమా?
యతిర! యది, సిగ్గు మిఱాతి తరణులకు నున్న యంత లెల్లం బెన్నక. 10

- తే. గీ. అని యశండుగుటయు నయ్యతివమిన్న, యల్లనల్లన వాచుండునట్టియెడవ
నరిగి యటఁ గంట మొక్కింతయడ్డుగాఁగ, నోరగానిల్చి కాంచుచునుండునంత.
- క. తనమది నద్దానినిఁ గనుఁ, గొను లెప్పుడటంచుఁ గోర్కె గుబ్బితిలఁగఁ జిం
తనసేయు నయ్యదారఁడు, వనితబెడంగంతఁ గాంచి వహ్వరే! యనుచుకా. 12
- తే. గీ. మెచ్చి “యిచ్చపలాక్షి నామేడనుంచ, నేర్పితనయేని నాను వన్నెయునువాని
కలుగు జగ్గవ మిది సార్థకత్వచుందుఁ, గలిమిగలుగుటకును నుతగలుగు ఫలము. 13
- క. తగు కాంతతోడఁబొందుకా, దగులని మనునజాతునైన ధనధాన్యముల్
సాగనును జాణతనమ్మకు, భవద్వందితము లధికపాసాస్పదముల్. 14
- తే. ఈతరుణిమణికా గలసి యించుక భేదము లేక యండఁ దా
నేతరుణుండు కామకల లెప్పుడు చింతనసేయుచుకా లన
స్త్రీతవినోదముల్ గనుచుఁ గేల మోదమయాత్ముడై వను
స్నేహితి సార్థకత్వ మొదవించునో వాఁడుగదా? గృతార్థుఁ డా.” 15
- క. అని యూహనసేయు వానికా, బనరాలోకన మొనర్చి మురియు మతియు న
వ్యనిత కిలసాటి లే దని తనలో, నానందమందుఁ దనియు నెవందకా. 16
- తే. గీ. అట్టియెడ నర్మసఖుఁడిట్లు లను “జగాన, నభిషయమ్మున నీపాటి కుండకతై
గానఁగారాదు గానమ్ముఁ గవనకత్తి, దానికా దోడు దీని కేతరుణు లీడు? 17
- క. ఎరుటకాజెప్పిన నతియుని, మది నమ్మనరతికిఁ దోచు మాటలొకేలా?
గుదిగూర్చి నన్ని సంగతు, లిది తావుగ నెంచి ధాత యింపెనలారకా. 18
- క. అని జలజాక్షిం గనుఁగొని “ననబోజిగో! సిగ్గు వారనాతికిఁ దగునే!
కనుఁగొన వచ్చినవారల, మనమెక్కకా మెలఁగకుండు మరియొడటనే? 19
- క. సిగ్గుగల వారకాంతయు నీ, గ్గవలఁ కులాంగనయును జెడుదురు నీవీ
యెగ్గలుఁగ నేర విది యొక, పెగ్గ యనుచు గునినె దించుఁ బెంపుగలుగునే. 20
- తే. “సగముచచ్చి యంతయుఁజచ్చి జగతిగాన, హాస్యములు నేర్పికొనవలె” నందు రందు
నభిషయమ్మునట్టివ యదియుఁగల్గి, యంతసిగ్గునడఁజనునె? యోయిగురుబోజి. 21
- క. నీ తెలివితేటలకు సం, గీతాభినయప్రసక్తికా గ్రతకుఁ బి
భ్రాంతిఁ జెడఁగొట్టెఁగద! లో, కాతీతఁ బైన లజ్జ యలవడి యబలా. 22

క. అనుమాటకుఁ బ్రోత్సత్తర, మును జెప్పక యంతకన్న మొగ మించుక వం
చి నగుచు నా జలకాక్షి య, భినుపుఁ బొండిత్యమెల్ల వెల్లడి చేసెక. 23

తే. గీ. తెచ్చి కెట్టిస నిగ్గయ్య భీర యగుట, సహజవైఖరి గనఁజేసి చలదహంగ
నీకుణముల నొక్కింత వెల్లిగొలుప, నిండుమరులెక్కి యయ్యుదారుండువలుకు. 24

తే. గీ. ఏటికిద్దాని నీవలయించె? దింక, నీవు చెప్పిన దంతయు నిక్కమయ్యె
“వజ్రలంజెలలోఁ బతివ్రత కులూగ, నాజనముల లంజెయ” నాగవిసమె. 25

తే. గీ. నీవు చెప్పినయట్లున యీ వెలంది, యేదియో కారణమైన నిక్కొలమునఁ
బాడమెఁగాఁబోలు మనుసున బ్రోడయయ్య, నింతిదియమిక్కులమున నెందుఁగలదె.

తే. గీ. అభినయమృది చూచినయట్టులయ్యె, గాన మీరీతి చక్కనికాంతి గలుగు
పలువరుస గలకలుకుల కొలయు తురుదె! కవన మీరొట్టికన్నను గట్ట మగునె? 27

క. అను నాతనిపలుకులు విని, తనవై నవ్వానిమనము తగులుట నిక్కం
బని యెంచి యంతలోఁ దీ,ఱని చింత వహించి యిటు కరమునూహించుక. 23

ఉ. చక్కనివాఁడు మేటి సరస మృగువర్తన మొప్పువాఁడు బల్
టుకూరి గానముఖ్యకలలక గడుసేర్పరి ద్రవ్యవంతుఁ డ
మృక్క! యితండు నాకుఁ బ్రియుఁడౌట పురాకృతపుణ్య మైకమక
జిక్కిన భూర్వభ్రుభీముని స్నేహము నేగతి మానెచ్చెదక. 29

క. ఇతనికా గాంచిన దాదిగ, మతి నీరై యంతు లేనిమరులున కెయ్యె
సత మైనచింతఁబడి వి, స్ఫురసకలం బయ్యె ముందు మెఁగుట యెట్ల. 30

చ. ఇతని వరించి యెల్లపు డహీనసుఖముల నందుచుక రమో
న్నతి కధికార మూనినరునమ్మునఁ దకా దలనెట్టినేని నక
మతిఁదలపోసియొక విసివి మాటికి దూటియఁ ద్రోవగాన క
చ్చతురుఁడు కాముముఖవిడి యశ మ్మెటువంటిది నాకుఁ గూర్పునో. 31

మ. ఎత్తడో యే మగునో యటుచు మదిలో నెంచంగ నేలా! యితం
దెట్లదే తా మొగ మింత చేసిగొని యేదేఁ బెద్దయాపత్తు నె
త్తిపయికావాలినయట్లు చింతగొనుచుకా భీరత్వముం బూనుటక
గతటానందము పైకిఁ బొప్పుడుగతిక గన్నట్టుచున్నాడనో. 32

పీ. ఏకర్మమెఱుంగని యెలబ్రా)యమున నేను కసరికొట్టి నొకింతవిసురఁడయ్యె
నెఱిగియు నెఱుంగని చిఱుతగుబ్బలశాఁటి పరుసద నానకు వెఱువఁడయ్యె
నెట్టకేలకు నాదుగుట్టు కైకొని వృద్ధ యాడిపోసినదాని కలుగఁడయ్యె
నాకారణమునఁ దనకుటుంబమునఁ గల్గుకలహమ్ములకు భీతి గాంచఁడయ్యె

గీ. నన్నిటికినోర్పి ననుబ్రియురాలా లేక. దైవమో యనుబుద్ధి నెదందలంచు
చున్నచాని వృథా ద్రవ్యచున్న కార, ణమున నిడకాడు నాకు జన్మయుగులదె

గీ. దౌత్యమంగీకరించె నాతనిగరంచె, నంతఁబో కియ్యెదకుఁడెచ్చె జింతగలిగి
యును మరుపుకారమునకు దానినెడఁజేసి, యీనుదిగమింగె నింతవిశ్వాసిగలఁడె?

చ. ఇటుపయి నీతనికొ మఱవకే యొకభంగిని గారవించి య
క్క-టికము చూపి నేను గలకాలము సౌఖ్యము నందఁజేసినకొ
గటకట! తానెదకొ మఱచుఁగాక యిద్దెల్లకు గామియాట, నా
కెటు మఱవంగవచ్చు నిది యెన్ని భవమ్ములకైనఁ జాలజే.

85

చ. “తనప్రియుఁ డైనవాఁడఁ టొకతప్పుకు నాతనియందు లేవఁ లే
పనియు నొనర్చువాఁడఁట! నెలాను! భవమ్మున కాస చెంది య
య్యోనఘని నీచక్కశ్రమన కాస్పరుఁ గా నొనరించె నొక్క రో
వనిక” యటన్న దుర్యోకమువాయుగ నాకు నుపాయ మున్న జే.

86

తే. గీ “వెండిలిని నాడకుండిన నుండెఁగాని, వార కామినియైనను మన నొకానొ
కని వరించి తదనుగతిగా మెలంగవలయు” ననుకట్టుఁబా టుండవలదె! జగతి.

ఉ. మాలెతకన్న హీన లగుమానవకుల్ వ్యభిచారవృత్తికి
జాలక కట్టుఁబాటునకు జుకుచు నొక్కొకనికొ వరించుచుకొ
గాలముపుచ్చుచుండ, గణికాజనమంతకు నెంతహీనమో
మాళతనమ్ముకొ బడుచుకొంటుకు రోయి వొకించుకేనియుకొ.

88

తే గీ. ఒకఁడఁవోయినమీఁద వేఱొకనిఁ గట్టి, కొంట మాచార మొకకొన్ని కొలములం
దు నందులోననుజేర దీయధనుకులము, ధాత వంచించి నీజాతి తలియఁబోండ్ల.

క అనితనమనమునఁ జింతిలు, వనితామణి సారెసారె, వార లిరువురుకొ
దనతన కనుగుణ మగు రీ, తిని జింతె గాంతు రదియుఁ డెలుపకొనకమే!

40

గీ. యగురు నీగతి నొడొయ మొగముగనుచు, నెవతెగనిదింతయునుసంద్ర) మీఁదుచుండఁ
దరసి యంతటివారికిఁ దగజియుగుట, ఓ! యనఁగఁ బశ్చిమాంబుధి డాయఁజనియె.

క. అంత నుదారుం డచ్చెలి, చెంత నిల్చిపోపలేక చేతోజాత
కాంతికి వక్కుడై చనియెడి, చింతకాలేమటయు నతనిచెలికాఁ డనియెక. 42

ఉ. గానమువింటిమో కవనకాశలముకొ దిలకించివారమో
మానమునందుఁ గల్గు ననుమానపుఁజాతురి దక్కఁ బంకజా
తానన యిందుకే నభినయంపుఁ బ్రసక్తియుఁ జూపదయ్యెన్ మీ
రీ నలి నాక్షివై నలిగి యిక్కఁగిట్ల జనుపెట్టు లొప్పగుకొ. 43

ఉ. నావును నాతఁ డిట్టులను “నాదుచనమ్ముఁ గోప మంచు నీ
వేరగ నిశ్చయించి? తిరి యొక్కడిచాతురి? యంతమాత్ర)నే
యావగలాఁడి నమ్మునె? సఖా! యొకవిద్దియఁ గాదు నీని కే
త్రోవల నేలతాంగి సవతుం గనఁజాలు! నెలాను! వన్వార! 44

క. కనుఁగొనినమాత్ర)నే మన, మన మోదం బుప్పతిలై ముమ్మాటికి ని
క్కఁకాంగి కింక శ్రమమి, ద్విచ దానంజేసి మనకుఁ జేటగుఁజామిట్ట. 45

చ. ఇదిమొద లిత్రలోదరికి నెవ్వరియొద్దను పిదై చూపునీ
చదళఁ దొలగఁజేయ నుచుచావుఁడు యత్న మొనర్చుఁగాక యి
చ్చవతి సిగ్గునం దిటులు మృగ్ధుమనుండుట చూచి యాత్మను
పద నెఁడింపఁ జేయుచెలిపట్టు నాతఁ డనుగ్రహింపఁడే. 46

తే. గీ. మరలరావమ్మఁగవమ్మఁద్యవయదేలి, యబలయేమగు? మనమేడకరుగువార?
మభినయంబెందుజొమ్మ? నెందడఁగుగానీ, మరునె! యారంభశూరతజగతి నెందు.

క. నావును నర్థసఖు! డ, పూవుతొందఁడిఁగని కలుగు “బొలఁతివో? నీవైఁ
గావలసివంతకొరిక, చే వచ్చినవారి నిట్లు నేనుం దగునే? 48

క. నుచుగాత్రి! వారి మంచితనమున న్నిలోటు దాఁ గనం బడదయ్యెకొ
దమలపుటాకులకుకొ నో, చమి! యెటుఁగవె? యిదియు సాచింద మృగునే!

మ. అన నచ్చేడియ భూషణభవల పొల్పవ్వారిగా నల్లఁ గగి
వక్కునఁ గేళిభవనమ్మచెంతఁ జని యామల్మోహిలకొ దవక్కుఁ గ

ల్లిన మేల్ వస్తులుగూర్చి పల్లెరమునక గీల్కొల్పి యొమ్మూర మె
ల్లను రూపై చనుడెంచెనో! యనఁగ మెల్లకవచ్చి యచ్చేరువక.

50

గీ. వినయభయసంభ్రమమ్ములు వెల్లిగొనఁగ, నిలువఁబడునంత నద్దానినీటొకింత
యడ్డులేమిని గనలార నతఁడు గాంచి, నిలువునీరయి యట్లన నిలుఁబడియె.

51

తే. గీ. అంతనచ్చెలి మిన్న కరాగ్రీకిలి, తమ్ములగు శాగనల్లీదళమ్ము లతని
హస్తముననుంది పశ్యేర మచట డించి, చని యథాస్థానమున నిర్వైఁ జవ్రలుగులుక.

ఉ. అంత నుదాయఁ డొక్కగతి నచ్చొటువీడి తడేకచిత్తుఁడై
యింతివిలాసముల్ మగువయెమ్మెలు వైదలిమేల్ హొరంగులుక
గాంతయొమారముల్ కనలఁగట్టినయి ట్లెరుట న్నట్రొప న
క్రమంతుఁడు లేనిమేళ మటఁ గల్పనసేయఁగ జూచుచుకజనెక.

52

అ. వె చనుదు నర్యకఖనిగని యిట్లుకల్కు “నో, చెలిమికాడ! జగతిఁ గలుగుకట్ట
ణముల మాపురమ్ముకంకల చోద్యముల్, గానరావు వేంకంట నెందు.

53

చ. అటఁ గులకామినల్ పడపుటంగనలుక మఱివేసవేలు మి
క్కుటచుగురూపముక హొయలు కొల్లుగాఁ గలవారలందు నా
కెట నిటువంటిచానఁ గను టెన్నఁడునుక లభియింపదయ్యె ని
చ్చట భవవీయసంగతివళమ్మున నింతటి భాగ్య మచ్చెఁగా!

54

క. శానోడి నీవు సెప్పిన, యాశరుజీమణియె యిదిసఖా? యది గానో?
యీతీరెక్కడ? నీవను, శాతీరెక్కడ? కతాంశ మంతరమునుమీ.

55

ఉ. చూడకమాచు సేర్పు వినుచుక వివరం డెడికాశలమ్ము మా
టాడక యాడుజాణతన మన్నిటికేమి? యొకింత లోనఁ బో
రాదుట కమ్మనోభవు విటాళిపయిక బురికొల్పుచొల్లు పూఁ
బోడికి దేనికఁ గలఁగఁబోలను దీనికిఁ గల్గించాడ్పుక.

56

తే. గీ. గుబ్బులబెడంగు పిఱుఁగులగొప్పతనము, మేలితళతిళలును మోముమిసమిసలును
గలికియైవంతమాత్రిన గల్గు నిక్క, తమున మెచ్చితి నంచెడఁ దలఁతువేమి.

చ. పలుకులువేయు నేల! పరభామ లనక గను లెత్తిచూడ నే
కలవెలఁడల్ గుఖమ్ముగను వీనులుచల్లఁగ నెంతపాసినక,

గలగలు మానసం; బిచట గానమటుండ మటొండటుండఁ బ
ఱ్ఱులును వినంగలే దకట! కోరికలీక రెత్తనేటికిక!

చ. తరము లెన్నియొజరిగె దాతల తాతలు వారితాతలుక
మఱియును వారితాతలును మాకొలచుం దిటువంటి కోర్కెలక
మరగరు, దానికేమి, కడు మన్ననకెక్కిన పొంతుతీసురం
భరు లటువంటివారి కింక నాకతనక ద్రిదివస్థికుల్ చెడెక. 60

తే. గీ ఏచుయిన దప్పనింక నీయింతిచెలిమి, యయ్యదియు నీయధీనమై యలరకతన
నదిరకాలభ్యంబని యాత్మనెంతు, ననుడు నతఁడిట్టులను నుదారునికి బేర్చి. 61

ఉ. చెప్పితఁగాడె! మరన్రసికేశేఖర! యాలలితాంగి చంద, మ
య్యొప్పును గొంత మీ కనుభవోచిత మయ్యెఁగదా! తనంత న
య్యొప్పులకుప్ప యొప్పికొను టొక్కటిదక్క నుపాయమిందుకుక
జొప్పడ దస్య, మేమయిన నుండరిడెందము చూచిచెప్పెదక. 62

చ. ధనమన లెక్కలే దొకట దానికి లోగిన వేలసఁఖ్య కె
చ్చుక, నదియేనిం దజ్జననిమాపునకుక భ్రమగొఱ్ఱినేమి! య
వ్వనజమఘీలలామమును వంచననేయఁగ నేయిపాయకుక
బనుపడ వైన యత్నమును మానఁగరా దెపు డెట్లు లుండునో! 63

చ. నినుఁ గనుఁగొన్న మాత్రమున నే వెలచేడల లెక్కియేల? యే
వనజమఘీలలామములు వాంఛ యొనర్పక మాననేర్తు! రై
నను నిటు యత్న మేల యన? నాయనుభూతినిబట్టి చూడ ని
క్కనకనిభాంగి యోగిఁగఁ గాలముపుచ్చెడునందుఁ దోచెడిక. 64

ఉ. కాని సమంజస మృచుచు గన్పడ దిప్పటి యూహాయుక సదా
గానమానందుర్కి వెలగల్గు నలంకృతులందు సక్తియున్
నూనకరప్రచారములఁ జొప్పడుకబ్బములక బ్రసక్తి య
చ్చానకు మెండు, తద్విధము చంచలతం గనఁజేయు నియ్యడన్. 65

గీ. మునిగిపోయినదేమి? యమ్మరుదతల్లి, తోడ మీమది నున్న సంతోస మెఱుంగఁ
జేసి యామీఁద కానికి జెప్పఁజేసి, యేనును జెప్పిమాకు నిందేటిదింత! 66

ఉ. నావును మత్సుకత్వ మెకవాని నుచారుడు ఎల్ల “ నెప్పడో
నీ విటు నేతు” నన్న నెటునే నిలుపోవుదు? నేటిరేయి నా
కావగలాడి, యాయతిన, యాచెలి, యాచిగురాకుఁబోడి, యా
కావరపుం జనుఁగవ వోకాటపుటిక్క, వశమ్మ గావలెన్. 67

క. రేపేమో మనమేమో, యాపూవు బోణియేమో యన్యవదేమో
నే పొ మ్మిప్పుడ నాసం,తాప మ్మొడఁబాపు మింక దడయకు మిచటకా. 68

తే. గీ చందురం దగ్ధముదయించె జవల నెన్నె
లయను బర్బరఁజొచ్చె దొలంగె దమము
మందమారత మదె చూడు మందముల ప
రీమళమ్మును వెదజలె రేగె మయఁడు. 69

ఉ. తల్లికి నేమిచెప్పెదవా? దానికి నేమని విన్నవించెదో?
కల్లవపాణి కేక్రియఁ గృపక గలిగించెదో? నన్ను దన్యనో
వల్లభుఁ జేయు భారమది వైదికి మ్మెటు నీ వొసర్పక
జెల్లు నటం చెఱుగు మొకచేడియ వానిఁగ నకదలఁపుమా. 70

చ. కలదు ధన మృవంతముగఁ గంటికి మింటికి నఁటుమాడుగుల్
గలవు సమస్తముం గలదుగాని యొక్కించొక లేనివారిలో
పల నొకరుడ నియ్యబలఁ బాణిగృహీతగఁ జేయనేని, గో
ర్కుల కెనగాని సంపదలు మంతుమలేని కులాంగ నామణుల్. 71

ఉ. ఏ నని తా నటుచు నొకయ్యుచుక భేదము లేకయుంట న
చ్చావకుఁ జెప్పగాఁ దగిలంగతు లేమని బోధనేతు నీ
కే నెఱిగింపఁగావలయునే? యదిగాక, పురాకృతపుణు
జ్ఞానఁదా! లభించితివి నాకొకదూతగ నీవు నెచ్చెరీ. 72

చ. అన “నిదె పోయి వత్తు” నని యాకఁడు వెన్నతునేగ, మీఁద మె
ల్లన బసకేగి మిక్కిలి యలందురు నెమ్మదితోడ భోజనం
బొనరించి మిత్రురాఁకకయి యొక్కెడ నొక్కఁడు గూరుచుండి తా
గఁగొనుచుకొ డ్రుటికొ యుగముగా గణించుచు మారు దూఱుచుకొ. 73

ఉ. చెప్పఁగ రానివేదఃలచే నలచేడియ నాత్మనెంచి “నీ
గొప్పసిఱుందులున్ వలపుగొల్పెడి మేల్ నలుచాలు లక్ష్మణుకొ

దప్పని చూపుకోపులును దామరకంపర లైనలీలలు
ముప్పిరిగొన్న మోహమున ముంచెడదే? బగ దేకనుందరీ.

74

ఉ. చందురుబాధకే సయిపఁజాలుడునో, మదనాన్ని కాఁకకే
కందకయఁడునో, ప్రళయకాలునిజో దలచల్లగాలికే
పందురకుందునో సకలవాంఛలకు గురురైనమక్కవ
శ్చందనవల్లి! నీదయన సుస్మరణాశయ మునుకొందునో!

75

మ అకటా! నే నెటుతాగువాడ, నటు నీవాకంబపు బాటునక
వికచాబ్జయ్య లిరుంగెలంతులను నావిర్భావముకడెంద మి
న్నక వీక్షించుచు లజ్జ కొజ్జ వయి యన దింపఁగాఁ జేయు నా
ప్రకృతిక లోనఁ దలంచినంత మది నీరంజాఁ గురంగేక్షణా.

76

క. అని తన్మయమగు మనమున, ఘనతర మగు రాగమెదిగి కాలాన నతం
డనిమేవత్వఁ గైకొని, యును సుగతావాప్తిఁజను నూహించు నహో.

77

తే. గీ. అట్టు లొకకొంతనేపు మి స్మరసి యచట
గలికి గోరులసాంపు నచ్చెలియమోము
మెపు నొకకొంత గని యంతఁ బెదవిఁజిది
నర్మసఖు నాత్మ నెంచి తన్నాయకుండు.

78

మ. “ఇదిగో! వచ్చెద” నంచు నేగి చనుదేఁ జేనాక్షి యేరితి మ
న్మదముక గాంచెనో? యెట్టియత్తరము నన్నంగూర్చి తానంజెనో?
యదనుక వయ్యెరింప నెంచడుకదా? హా! దైవమా? యెట్టి క
ష్టదశాపాకము మిక్కిలి దొప్పికునుకే? చాతుర్యముక జూపఁదే!

79

ఉ. ఎక్కడిమిక్కిలి! దే నచటి కీతని నంపుట గొప్పకష్ట “తా
నక్కవకాంగి కీతఁడు ప్రియంపకువాఁ” డని వింటిగాదే? నీ!
మక్కుర యెంతచేసె? ననుమాన మొకించుకయేనిఁ గాంచ తా
దిక్కున కట్టివాని వెనుదీయక పండితి నెంత పెట్టినో?

80

తే. గీ. “తెలివితేటలుగలవాఁడు ధీరుఁడీతఁడు, చనినచోఁగార్వసిద్ధియా” నని తలంపఁ
గూలిపాలి సా మెతయొనగూడ దాని, నొగి నభవనాయకఁ జేయుచుండ నేమొ?

ఉ. “మంఠేన కాఁడొకింత కొనగోటును నైనను మీట కెందు వా
ల్లంటిని నాయకుఁ గలుపఁగా గమకింపఁ”డటంచు మున్ను నే
వింటిని వేయిసార్లు, విధి, వీఁ డీక నచ్చెలిమిన్నతోడ నా
యంటును సొంటును దెలుప కాడుచుఁ బాడుచుఁ గూడుచుండెఁ బో! 82

గీ. తనదుచిత్తము నేనియుఁ దగినసాగను, గలుగుచెలిమిన్న కడకంప గదలిరారు
అట్టివోఁగేవలాశ్వుల సంపన్నులనె! దౌత్యమునకన్న సతిపాంచు తప్పిదంబె! 83

క. పురుషుఁడు పురుషునిసంపుట, తరుణి తరుణిసంపుటయును దగ దొండొరు లొం
డొరుల ననుపఁదగు దౌత్యము, విచించెచెప్పట్లఁ గడువివేకము మెఱయక 84

మ. అని మిక్కిలిం గడు దూఱుచుకొ మనమునం బాలోచనలోనేయుచుకొ
వనికక లోఁదలపోసి యుల్కిపడుచుకొ వైరాగ్యముం గాంచుచుకొ
దనకై తానటకేగ నూహిగొనుచుకొ దర్శించుచున్ దాపకుకొ
గనుచుకొ గురువు నుండునంత హితుఁడుకొ గప్పట్టె దౌదవృత్తుకొ. 85

క. కని “యతఁడగునో కాఁడో”, యనియును “కావ్యమృ సఫలమయ్యెనో లేదో”
యనియును “నిస్కారణ మి య్యకథాత్ముని దూతీనాఁడ” ననియును విచరుకొ. 86

లే గీ అంత డగ్గఱ కేలేంచి “యనవు! నీవు, పరువుకొ జని యాశకపత్రి నేత్రం
గాంచి మెలమెల్ల నీపీసంగముక డించి, తెలిసికొంటిని మదియన్న తెఱఁగు కొంత. 87

క. అంగీకృతి నూచింప ద, సంగీకృతి తెలుప దెంచు సతివల లేకే!
రంగైన మిమ్మునంటి భు, జంగుఁపిలు పంది యిట్టిచందము కలదే! 88

చ అయినను నాలతాంగివృత్తయం బొకకొంత భవత్సహుగమ
ప్రియమని కొన్ని చెయ్యల నెఱిగితి నంతఁ దనంత నెమ్మిఁ ద
ద్దయుఁ గఠినాత్మ యుక్త్యతిసత్త్వియు నయ్యెక కేరదెంచె నా
శయ మొకకొంత దెల్ప నది సమృద్ధి గన్నడఁ జేసి యిట్లనెన్. 89

ఉ. ఏయెడనైన “నిత్యుతిరి యెవ్వరిసాని?” యటన్న పో “ఫలా
నా” యని చెప్పికొఁదగిన నాయకుఁ డభివ మాకుఁ గీ రియూ
“నీయనసాని యెవ్వతయొ యెట్టిదియో?” యని నప్పుడో “ఫలా
నా” యని చెప్పికొఁదగిన నాయక గల్గిన మీకుఁ గీ రియూ. 90

లే. గీ. ఎట్టులేనియు చుర్యాదయే ప్రభాస, మనుచు వర్తితునేకాని భవమదౌత
వచ్చినను నేఱురీతుల కిచ్చనేయ, నెఱుగఁరే? మీరు నావనోప్పత్తి రీతి. 91

చ. ధనికుడు రూపకాలి గుణభవ్యుడనుక వదాన్యుడక
జననయ సాప్సనాడు నెటుచేకులు? దాద్యకు డెట్టకేలకుక
దనకు లభించె మీకృతకత్తున, నియ్యెడ దక్కజెల్లునే!
యనవగువాని మానదగునా? మనకెల్లపు డిట్టెడ దబ్బునే? 92

ఉ. కావున మీరుచెప్పురసికప్రసరుక గని శంకదక్కి నే
నీకధి జెప్పిట్లు వచియింపుడు “నాదుకనూజవై గడుక
భావము మీకు గల్గు టది భాగ్యమకాని సదా కళత్రీసం
భావన దీనిజాడదగుఁ బ్రాయము శాశ్వత మానే? యేకిక. 93

క. విడువవలసినచ్చిన లో, గడ నిచ్చిన దట్టులుండఁగా దానికి ము
మ్మగుఁగధికమిచ్చుటకు ని, పూడ పత్రీయ న్రానికొనుడు పూవుంబోడిక. 94

క. “మోమోట మించుకయు లే, కీకూలిరి యిట్టులనియెనే?” యనకుఁ డహో!
కామకు లెక్కడ? సత్యము, లేమాడ్కిచి?” నాకుఁ గ్రొత్తలే! యనియెల్లక. 95

తే. గీ. మొదల నేగ్నటాకం డిట్టులాదవెనేని, మేమె మీరయి మీరలే మేమునగుచు
నుండఁగావచ్చు గూడనే! తిడిపట్ల, పటియువ్యవరపుంట్ల మాటకులు 96

గీ. అడతొబోలెఁ బలువుర నాశ్రయించి, యెకరికనుబ్రామి యొకరితోవికవికలకుఁ
బోవుటలు నాగృహ్యుపూవుఁబోడ్లు, నేర రిదిమాకుఁ బదపడి నిక్కమగును 97

చ. వలపు గలన్ని నాల్గు మగువా! చెలిమా! సకియా! తలోదరీ!
చిలకలకొల్పి! యందుఁ గడ జేకచేసి సమస్తస్మపుర
పలువలు తెచ్చియిచ్చి యటువై నది కొండొక తగ్గెనేని య
క్కరికి మెగయ్యమాడ రిది కామకధన్యు నేనెఱుంగుదుక. 98

చ. కలసినకొన్ని నాల్గొకటిగాఁ గనపట్టెడిమేను లై దినం
బులు చనుమొదలెండునయి పోవఁగ బోవ మగఁడు నాలు నై
వలపు క్రమమ్ముగా నుడుగుపట్టు సానియవస్థ మాడఁగా
వలయు మతోక్కడ డట్టిమొద వచ్చునో? యిచ్చునో? కామితాగ్రముల్. 99

చ. వదలివఁ జచ్చిపోమ మకువైఖరి యిరువరమును నెందుఁ దా
మొదలఁ గనంబడక బిదప మోహమునగ్గి యె జ్ఞానమబ్బియో
మదనతిక్కుఁ బూరుషామాస మొండొక చుల్కంబాటు న
య్యది గనికెట్టలేని వెయ్యంద్రుడు నేగతి ముప్పునెగ్గడిన?

చ. తగినటుండు చేతులుండు తారసమైన ధన్యు నీడు సో
యగమును నీగియుక్కలుగు ట్టిడయేని యతండు నిర్గుం
డగు మన మిచ్చువారు కలువా? ధనమిచ్చెడి వారెకాని, యే
మగువకు నేని సౌఖ్య మనుమానము మాగణి కాకులయ్యునన్. 191

గీ. “సానులనుజేయుటుడిగి లోకానుగతిని, బెడిలియొనర్చుకొనరాదే? వెలవెలందు”
లంచు గొండలుబోధింతు రదియునంత, మంచిదో?వరుటుంచు నామదికిరాదు. 192

కా. త్రాగుచోతులు జూదగాండు పనితాగ్ధప్రాపకుల్ సోమరుల్
బోగంపుంగొలమందు బుట్టుపురుషుల్, పూజోండ్లు విద్యావతుల్
యోగోద్యోగిను లుత్కులార్వ లెటు లీయోమరులుల్ నీమలన్
భోగింపం దగువార లిట్లులయినన్ బోకున్నే? మర్యాదయున్. 198

ఉ. సానిగఁ జేసెనేనియును కాన్పులుఁ బ్రతులు మంతులున్ ధరే
కానులు వైశ్యరత్నములు సంపద గల్గెడి యెల్లవారు సం
స్థానము గాయనేవకులచందమునం దనయిల్లు గాతు రిం
కేఁలివాక్షికిం గలవే? యిట్టియహోన్నత భోగభాగ్యముల్. 104

సీ “ఏకలక్ష్మసుతు లేదింత న” ర్కనుభంగి ను త్తరమ్ములును బ్రతుక్తరములు
“ఏడాక్టరుకును లేదింత యల్లుడి” యన్న చందాన నిలుగాయ సారటులుమ
“ఏజనానాకు లే దీచంద” మనుభంగి నూపిగం. బొనరించుచేడియులును
“ఏదేవతకును లే నీ కాన్క” లనులేవ ఫలపుష్పముఖిసంపటలములును

లే గీ తనకొలమ్మునబాడమినయజ్ఞానోకనిగట్టికొని కాపురము నేయులికి కెట్లు
గలుగ నేర్చున? సానియై వలచి వలపుగలుగఁజేసెడి కలికిమిన్నలకు దక్క.

తే. గీ. జగతి “నాణిజ్యకృషికర్మ జనవరేణ్య, సేవనమ్ముల సంపదల్ చేతులు” నని
చెప్పుదురుగాని తగినట్టియొప్పుగలుగు, సానిగడవకు నని శతాంశములు గావు.

నే. గీ నీచ మిదియంచు గొండలు నీతివిదులు, పల్కుదురు సత్యమే యట్లుపల్కువారు
సలుపువృత్తుల నిట్టి నైచ్యం బొకింత, లేదే? యొక రొండొకరి నెంచలేకపోవు.

కా. ఉద్యోగం బని ప్తీడరీ యనియు నెంతోమంది క్లాఫింతు రా
యుద్యోగంబు శ్వవృత్తి రెండవది తా నొక్కొక్కెడన్ మాపనిన్
“హృద్యంబా” ననిపించు లాభమది యెందే గల్గు నావృత్తి సం
పాద్యం, బహ్యది పూజ్య మెల్లగకు, నీచానీచకల్ మాచిరే? 108

- క. ఏకాక్షరము లొకటే కడవొటను స్వవృత్తి నే తద్యక్షిణ్
దాచు నసత్యమిది వే, క్యాకామున లైవరసిన లారయరు మదిక. 109
- క. ఏవృత్తిఁ దలంచి చూచిన, నావృత్తిఁ దగినకష్ట ముందుండెను నే
క్యావృత్తికి నెజ్జపయిక, గావలసినయంతపనిఁడి గలిగెడిఁగాదే? 110
- తే. గీ. అయిన నే మిట్టిమేలైనయట్టి వృత్తి, కిప్పు డెన్నెన్నియో గుఱుటించె ముప్పు
లక్కతమ్మఁగఁ దగినంత యట్టికట్టు, దిట్టలు చేసినన్ గాని దీఱిందింక. 111
- గీ. అయి నేమేమియో చెప్పిన నుదారు, దానను వికవీర "నోయినఘ! వృద్ధ
గోరు టది తప్పుగా దిది కొత్త యగునె? యెవరుగోరయ? కూతుల నిచ్చుపట్టు.
- క. వారలు గోరిన నది యొక, తీరుగఁ గనుపట్టుఁ దగవుతిక దలపోయిక
ధీరులకు నదియు నితరము, నారూఢిగ నొక్క నిధమయగుఁ దుద కెన్నక.
- ఉ. ఇంతకు నేటిరేయి నను నేణవిలోచనతోడఁ గూర్చు నా
యింతి యనుగ్రహించెనో? మఱు న్యుదియే నిదిగాక యడ్డు నొ
క్కింత వదించెనో? నొడువు మిచ్చుట కెన్నఁడు వెన్నఁదీయ నే
యింతికి నేని దప్ప దిది యేటికి నాకడఁ జెప్పఁగావలెక. 114
- క. అనవుడు నతఁడెట్లు నే, నును కట్టు చెప్పి కన్యనోగతిఁ గలవ
ర్తన నెఱిగితి నంగీకృతి, కనుపట్టెక జనుటె తదవుగా? మన మింకక. 115
- ఆ నె అనుచు నయ్యదారు నచ్చెలిమిన్న కే, శీగృహమృతకుఁ జెలిమిదలిగ్న
వెంటఁ బెట్టుకొనుచు నే దీనికొనిచనె, నగ్మపఱుడు కామధర్మవేది. 116

× ద్య.

ఇది శ్రీ... కరువతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

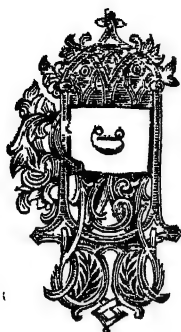
లైవ పాణిగృహీతముఁ

దృతీయాశ్వాసము.

పాణిగృహీత.

చతుర్థాశ్వాసము

గృహీగృహీత

జోగాంబా రామయ్య పువ్విరకృత తపా

యోగపరిణామ లలిత

శ్రీ గంధర్వాభిరామ సీతారామా.

తే. గీ. అరధరింపు మనంతరం బత్తలోదనీరుణి నువారు గల్పి యాకామమందు

చిన్న నోయినమోముతోఁ జెలియ మనము, నందుఁ దలఁచుమఁ దనయింటికరిగి పిదప.

మ. అకటా! పిన్నటనాటనుండియును నాయానంద మానందమై

వికలత్వమును దాదృశంబయి దయావిరూపితిమై నెందు భి
న్నకృతుల్ నేరకయున్న నెచ్చెలికి నన్యజ్ఞులు నేఁ దప్పి నక
వెలిక జేసెఁగదా? వృథా వెలచెలిక జేమించి కామించితిక.

8

ఉ. నావలక గ్రహించె లలనాచణి బాహ్యరతాదిసర్వసం

భావన లక్కటా! యది నెల! సని యన్యఁడు మెచ్చనయ్యె; గో
దావరి పుట్టు టొక్కయెడ దానిప్రయోజన మింక నొక్కచో
నీతి గొత్తయే! యెఱిగి యియ్యెడ నేఁ దపింప నొప్పునే?

4

కా. నాకన్నక గడలేతప్రాయమును విన్నాణమునుక జేదముక

శ్రీకూలంకవభోగభాగ్యములు వాసికబొల్పు నవ్వానితో
నేకీభావము నంది యియ్యబల నన్నేమందుఁ గామించు? నే
నీకాంతామణికింక నీర్పిడుచుచే యెబ్బంగి యుక్తకృతుగుక.

7

చ. అరమరలేక చిన్నతనమాదిగ నొక్కటియై పరస్పర

స్మరణముదక్క వేటొకవిచారము దూరముజేసి విప్రలం
భరసము వెళ్లఁబుచ్చుచుఁ బ్రపంచమెఱుంగని యట్టియుగ్మముక
విరహముపాలు నేయు నవివేకి ధాతకు జన్మ మున్నదే?

6

ఉ. సానులులేరె! యీబగతి, జాణలు గారె! మనమ్ము నీరె! యే

సానికి నేబోజుంగునకు సఖ్యము లీగతి గల్గె? గల్గఁ బో!
యీనియతిక మఱొక్కనికి నిందిని దానయి కూర్చి పొమ్మనో?
మానము దక్క దెందు వెలమానిని నమ్మియెమ్మెక్కాండ్రుకుక.

7

సీ. కలికి యంతకు వానికెలన నల్లనలిచ్చి యొయ్యారముగ వీడె మియ్యకున్నె?
యబల యంతకు వానికుమ్మ చక్కగఁజేరి ముద్దుముద్దులు మించు మియ్యకున్నె?
వెలది యంతకు వానితలపులూరఁగఁ జెక్కుగొట్టి నెట్టువ ముద్దు వెట్టుకున్నె?
గరిత యంతకు వాని మరుకేళిఁ గరఁగించి గరువంపులిరువంబు గాంచకున్నె?

తే. గీ. అలన లేనిపోనిదైనట్టి కలుక, గాంచి యంతకు నాయెమ్మెకానిచేత
(స) ననునయమ్ములవెన్నెయో గొనకయున్నె? చెనట్టిదైనమ్ము నన్ను వంచించె నకట కి
మ. పలికెంబో! చెలి నన్నఁగూర్చి “యొరుసన్ బ్రాజేకుఁ గావించు” మం
చలుకజ్జ లోఁగొనియున్ వెలిం దెలియన్ కంగీకృతిన్జూపి ని
మ్మలవంచా మదిమాని వాని నతివన్ గల్పంగ వా కొప్పునే?
తెలియంజాలక మోసపోతి నిట నీతిన్ బూనఁగాఁ జెల్లునే? 9

చ. వెలచెలిఁగూడు టొక్కయనివేకము కూడినవా రసత్యముం
బలుకమి గొప్పకప్పిదము, పామునెడన్ బుజువ రసమ్ములా?
గలుపుట, దేవుఁబట్టి సద్భవంబగు పత్తి గూర్చు టొప్పు మా!
నలపున మంచి మించి యిటు వాతులు గోతు లొనర్తు రక్కటా! 10

తే. గీ. అనియెఁబో! లంజెయాటఁ దాఁటిమాట, నామయోగ్యతయెయ్యెశబూదిఁగలిపె
వేయునేటికి? వెలయాఁడ్ర) డాయువారి, కంతకన్నను దుర్వృత్తు లబ్బు నిజము. 11

ఉ. దానునిరీతి దానిపదతామరసమ్ముల వాక్రీయించుటం
జేసికదా? మఱెవ్వఁడు జేయనిదుమ్మ్రతి నేర్చుకల్మి న
న్నాసతి చేయఁజేసె నకటా! యిటు లెప్పుడు చెప్పె నప్పుడే
కొనిన నేమిజూప మగుఁ? గోమలిశాలుక. యంతయంతగన్. 12

తే. గీ. నన్నఁ బినశాటమందియు నవ్వఁజేసి తుదకు నీగతి దుర్గతిఁద్రోసి యొరుని
గలసి కుట్రకుమనున్న యక్కలికిమిన్న, కేల తగుదు? నాయును రిహమునందె. 13

ఉ. ఇంతయపాత్రురా లగుట యెల్లనెఱింగి యదేమి పాపమో
యితిపయన్ మనంబు పరువెత్తెన్ నుత్తలపాటు జెందెదన్
గాఁత దలంచి, యార! “విటకాండ్ర)వ నెక్కడిమాన?” మంచు నీ
ద్ధాతముగా వచ్చించు కవిత్వజ్ఞు లూరక వాఁగువారలే? 14

ఆ. వె. నమ్మశంకులైన నీటికాండ్ర)వ మనం, నీను కిచ్చినట్టులే నట్టితు
రకట! వారకాంతి లద్దమ్ములో మోమ, దెట్టులుండు? నిదియు నట్టులుండు.

తే. గీ. యచ్చిబంగారమున కాదిమూర్తియై, వెలవెలంకులపేరు బోనలనుకొన్న
యట్టినిటులకు ప్రవృత్తుము బటుండ, బలువునకు నవ్వు టియ్యని మైకొనరు 16

తే. గీ. తనవునందలి సారమంతయు సయితము, నల్లల్లన లాగి వారాంగనాజ
నంబు తమనిటులకు గుబుసుంబు భుజంగు, లుకువెడలఁద్రోతు రిదిగనఁగొనరు విటులు. 17

చ. కొలమునఁ బుట్టి ట్టియొకకోమలిఁ బిట్టవాడఁ పెట్టియై
కలిగినయంతలో నుఖముగాఁ దలిదండుగ్రీలు నత్తమామలక
బలుచులు దమ్ము మెచ్చఁ గులపానము దన్నయకమ్మ లోమం
దలచుఁ జరించువానిక వా ? నిజమైన నుఖమ్ము లెమ్మెయక. 18

క. అని యీతఁడు పలువిధముల, మనమునఁ దలపోయుచుండే మానినియు నుదా
రునిఁ గలసి మలుచుచు నొక్కవ శాలో నితనిఁ దలఁచి యుత్పత్తముఁక. 19

మ. అకటా ! నన్నెడఁబాసి యెన్నఁడెఱుగం దవ్యాజరాగాక్రమం
దొకరిం బోలెడివాఁడు గాఁ దలఁచు నన్నుల్లమ్మునం దెంచి యే
మికతల్ నేముగ సానానించెడినో ? నామేలెల్ల రమ్మయ్యె న
మృత నాపై నికనైనను జేవదె ? యేమి ? వాని తిప్పెల్లరుక ? 20

ఉ. వేళక కాఁ డెటుచు మది వెక్కన మించక లేక “యొ డొరుం
గుడఁగఁ దెచ్చు ” టంచు నఁగూడునె ? విత్తము కారణమ్ముగాఁ
జూడనిచూడ్కిగా మఱి బొజుగులఁ గూడినఁ గొంత గూడుఁ గా
కేదని యిట్టిర రనను ? లేమనిచేసితి ? నేను మెత్తురో ? 21

క. వాచారణమునఁ గులమున, కే కానికల్లముగలె నిహిహీ ! యిటుపై
నాకత విన్నను నోరుక, యేమిచుకు లిచ్చగింతు ! రిల వెలచెలులక. 22

ఉ. ఎంతటి మానహీనలూ ! మఱెంతటి యేవము లేని పంథలూ !
యెంతటి బుద్ధిహూన్యలూ ? మఱెట్టిరూ ? విటకాంతు, బోగవుం
గాంత లొప్పు హేయములు కన్నులనిండఁగ నెప్పు చూచుచుక
బుత మొకంత పూన రిది బాలికవృత్తిగఁ జూడ రక్కటా ! 23

క. త్రాగుంబోతుల బుద్ధిహీనత గదా ! ద్రవ్యమ్ము సారాయికిక
రాఁగా హేతు, వదెంత కట్టుచెడినక రావంతురే ? వారహా !
బోగంపుంగొల, మట్ల నే విటులకురొగ్గిగా పి దుశ్శీల మై .
బీగం బూడ్చినపెట్టెయై యిటుచెడెక లేం పేది నానాఁటికిక. 24

- క. ఇక్కరణి నన్యయోజనః, జిక్కియు నన్యవిమనము చెయ్యలఁ దనకుం
దక్కించికొనియె విటులకుఁ, దక్కినసంఘతులమై దలఘ్న గలదే? 25
- ఉ. పువ్వలపిల్ల పోరఁ గలపోతుములెల్లను నొక్కరాత్రికే
యవ్వలఁ డవ్వెలందియును నాని నుఖించి, ర విట్టి వట్టి మ
చ్చెగఁ దెల్పనొప్పును? నడేమిటి? కింత కెఱుగనట్టి వా
రెవ్వరు? పక్షులక బనువు లీనుఖ మందవె? యంతకెప్పుడే? 26
- అ. వె. తుక్కుటయులంత గొమ్మరుకోయనె, నలమఁదొడఁగఁ జల్లనైగారి
చుక్కవొడిచెఁ దమ్మకక్కలు తటిగె, న బ్బా వెల్లవాఁడె బాట రేయి. 27
- ఉ. అంత నుదారుఁ డచ్చెలి యుదారముగాఁ దను సాగనంప న
య్యంతిలీసముల్ హృదయమెల్లడ వేళ్లు ఘటింప సంఘట
ధ్వంకమడంగియుక. దనయెదం గలధ్వంత వనంతమై తగక
జింతమటొందు లేక యలచేడియ నెంచుచు నింటికి జనక. 28
- తే. గీ. సారసమ్మలు వికసింప జక్రవా, జంపకుల కింపు జనియింప జగములెల్ల
నంభతనుబాసి మోదింప హాయిలెంప, రవి యుదయమందె గురుదినీ చ్చవులు డి. వె.
- చ. అటు లొక కొంతకాల మలక్షబ్ధమఖిలజి పొందు నందుచుక
విటవలకేఖరుం డయి వివేక ముకింతుకలేక స్వీయహా
కటకము మాటయే తలఁపఁగానక యుండెను సంత దల్లి య
ప్పటి చరిత మొకింత విని పంపెఁ దదానయనాథ మాపులక. 29
- ఉ. పఃపిననెట్టులో వెలిఁ బూయఁగలే కడఁబాసి “యంత్రగం
బంపుచునుండుమి?” యనచు నాదర ముట్టిపడంగఁ బల్కి నై
లింపనివాసముం దొరగలేక యలందురు నవ్వుపుజ్జాకా
ర్మపుటకస్థయెల్ల దనదై చనె నీతిఁ జి. తనొందుచున్. 30
- క. “అయ్యాననఁ గన్నకన్నలనె భార్యకాడ నేతెంచుటల్
జాయజ్ఞానమె రాజుగన్న కనులక నాగుక విల్పాకించిక
హేయపక్రియఁ దోపకున్నె? యదిగా కీలకమం దెన్న నే
స్వీయారత్నము వారకామినులవాసిం జెందఁగా నేర్చునో? 31
- మ. అనుగుక వెన్నుకు లాగివేయుటకు నయ్యబ్బాపిసాంకర్యమే
కడుసామగ్ధ్యముఁ జెందియున్నపును వెన్నకదోడు నీవే? యో

గొడుగా? యీనుడిగాలిఁ గూడిననుఁ జిక్కుల్ పెట్టుటల్ మాని యుం
దడుగుక సాగగనిమ్ము వామనవి నీ వాలింపు మిష్టట్టునక.

83

ఉ. ఈవును గాలియుం గలసి “యేణదృశక విడనాడి యేగు టొ
ప్పే? కల” దంచు నన్నిపుడు వెక్కఁక ద్విష్టుఁ దలంచినా రహో!
దైవబలమ్ము చాల దది తల్లిఁ దా నవతార మంది న
స్మిచి లాగుచున్న దిపు డేమియునేయకు మాతపత్రీయా.

84

మ జడమీ వయ్య జగమ్ము లెక్క తన నుచ్చాస్వస్యుతం బొల్పు న
ట్టిఁడు నీకుక సహకారి యాట నను బోటిం జేర్చునుకించి నా
యగుగుక వెన్నుచుటల్పే దీ, వొరులతాపార్తిక వారింపకగదా!
పుడమికబుట్టితి వాతపత్రీయ! నిను బోలక దలకదాల్చుక.

85

న పడవడి ధూమశకటం బారోపించి యుతుండు.

ఉ. కల్లిలి దుష్టుగా లనుచెదక దలపోయియుఁ దండియొగ్గతా
భుల్లపనంబు నూరక యహో! యని మెచ్చుచు సారసారక
పల్లవపాణిచెయ్యుల జపం బొనరించుచు నేగె నున్నవా
రెల్లరు నంతరాయ మగు మొత్తయు శక్తుని కోడెకొండ్రెయక.

86

క. రై లేడేఁగారణమున, జాల మొనరించి కెనుకజరగింప నా
వ్యాహులుఁ దదియుఁ “దనకన, కూలించెడి జాలి” యనుచుఁ గొండొకనెంచుక

87

ఉ. చిక్కినమేనితో వగపుచెందెడిఁడెందముతో స్వకఃప్రభక
దక్కినమోముతోఁ దనరుచాపువకుక జనుపుతుఁ దల్లి చా
మిక్కిలి గాఢవించి మునుముదిన దొచక, వై నొకట్లు వెం.
వెక్కినఁ ఘక్కి నీతి జనియింపఁ బ్రసంగ మొనరె నీకతిక.

88

చ. మునుపెట్టులైననుక గృహము మోపిక నీకిఁగఁ గాలింకె లా
టను దెలియంగదన్న? కడుండక్కరులక దొర జేర నీకు మ
న్న? నయమచందముక దెలిసి నాయనకుక యశ మబ్బుజేయు మ
న్న? నెనరుగల్గు మన్న? ద్రవిణంబు వ్యయింపకు మన్న? వయ్యుక.

29

ఉ. ఏవని కేడకేసయును నేగిన నయ్యెడ కేవావిస్మృతిక
గాఁవుర మాచరించు బది గాదు గదన్న? కళత్ర మెతయుం

దాపము వందుడువృత్తులఁ దారకుమన్న? యొకింత పూర్వలక్ష
దాపనచర్యులక దలఁచి తద్గతి నిప్పు గదన్న? మేటివై.

40

ఉ. వచ్చెడి రైతులకగని జనా బెవరితురు? సాహుకార్లకు
న్నచ్చెడిరీతిఁ జెప్పఁదగు నాయకు లెవరు? తఁద్రినాఁడె తా
నిచ్చినసామ్య పుచ్చుకొను లెవరు? కోరెడివారి కప్పు లి
డ్డిచ్చుటదెవరు? రక్కడికి నేగిన కక్కడ కాపురములూ?

14

తే. గీ. ఎన్ని జన్మముల జేసి? రన్ని యగ్ని, హోమము తెచ్చి? కెంతటి కన్నమిడిరి
భూము లెందటికిచ్చి? పూర్వు, లందు దుర్వ్యయించితలేదు దుందుడుకుచన నె?

తే. గీ. ఎంతద్రోహము ముందు నీవంటునుడి, తీసికొనిపోతి! వాయొదఁ దీగెకతన
మఁలఁజంపిదియెంత? యెఱుంగుదే? కుమార? యిది మెల్లనెయ్యెద మణిఁగిపోయె.

ఉ. ఈగతిఁ జెల్లఁజేయ వన మెక్కడిలెక్క? ధరాపురందరులో
జోగులుగారె? యాస్పపులఁ జూచుటలేదె? యి డిట్టులుచు మే
లగు సహితురా? సకలలక్షణములో గలభాగ్య యుండఁ గా
బోగపుడొత్తులక మరగఁబోయెడినీకత లాలకించుచుక.

44

ఉ. వత్సరమైనఁగాదు జనవంద్యుఁడు తండ్రి గతించి, నీకు నే
తత్సవయమ్మ నిష్ఠమియఁ దార్చుటమాని యయోగ్యతాఖిల
కత్తిగ లగ్నిబాతులకుఁ గూడనిచీవలు లంజెనుండ లం
దుత్సవతాధరంబు గొనటొప్పునె? కర్మము కలిపోవఁగక.

45

ఉ. వింటిని నీరువైఖరులు వీనల నూరులు నూడ్చిట్టు లే
యంటును సొంటు లేని కుల మక్కట! గంగను గల్ప నిన్నులై
కొంటిమే? కొంటె మొప్పెలను గూడుక గాడిదరీతి బోగపుం
గుంటలయిండ్లు దూతెదవె? కూళవె? గోలవె? బేలవె? సుతా!

48

క. అన్న! వైసఁట బ్రొందియఁట విసికీయం టక్కటా! నీకు నీ
విన్నాణం బెటులబ్బెరా? ద్విజకులావిరూఢియుక బాసముక
మున్నెచ్చో విసలేదు నీదుకలనే మున్నెక మహాపాప, ము
చ్చిన్నంబయ్యె గులమ్ము నీకతన చీ! చీ! గోత్రవిధ్వంసకా!

చ. నయము భయము నెమ్మదికి నాటంగ దల్లి యొనర్చుబోధ య
మృయి విని మోమువంచి కయిమిక్కిలి యుత్తరమిక “యెవ్వఁడ

ప్రయనములొని చెయ్యలను బాముక యియ్యెడఁ దెల్పె” నంచుఁ ద
ద్దముఁ దనలొన నిగ్గిలు నుదారుఁడు లో మఱియొగు దోఁపమిక్.

41

తే. గీ. అట్లు వినయంపుగనియియి యన్న పానములకు సయితములేదని ముగ్ధుఁ గాంచి
లోననించుకచింతించి లోలహృదయ, యగుచు నానతి దాగట్లు ఎనియెమఱియు. 48

చ. ఎఱుఁగక చేయుకార్యముల కేమి? యిఁకేనియు బుద్ధిగల్గి య
ద్దురితము వాయుపొంటె గురుదోషనివారికి గంగ కేగి య
క్కఱమెయిఁ దండ్రికిఁ గతులు కల్పనచేసి పురమ్ముఁ జేరు త
త్సరమును గాకమున్న యిటుసల్పుట యొప్పుగునంచుఁ బల్కుదుక.

49

చ. “ఒదవినసి గ్గడంప నిది యొక్క యుపాయము గల్గె” నంచు నొ
ప్పదముగఁ దల్లియాజ్ఞ గొని పెద్దలఁ గొందఱి నామె లోడుగా
నదమలబుద్ధులక బనుప సాయముగాఁ గొని యాతఁ డేగె న
మృదఃపారాలయమ్ము పరిమళధితాగ్రపురా? గాఁకిక.

50

సీ. అశఃశ్చందనకు వింతలై స్వాంతమును దన్ను దేవళమ్ముల దీప్తు లావహిల్ల
నిరుప్రక్కలను నభీంతరము దాఁటిన మేటి మేడలసారు మిర్మిట్లుగొలుప
నెఱఁజూడ నచటనే యితయాచ్చారనంబును లేని లింగాల పొలుపులెఱఁగ
నాటుకాస్త్రములు నధ్యయనంబు నొనరించువిద్యార్థు లెల్లడ వేడ్క నింప

తే. గీ. నెన్నియో దేశములనుండి యేగుదెంచి, నట్టితైర్థిజనము లెప్పట్లునదగ
నూత్రిపట్టినగతిఁబొల్పు సురనది పరి, సరయునందొప్పుఁ గాకి కాపురవరంబు.

తే. గీ. ఎన్ని యోగుఁడులు, నటనెందఱొద, రోమహాత్ములు సన్నాహు, లామహా
భావులను గొల్పి జ్ఞానమ్మురడయుగేన్దు, లెల్లయెడ నొప్పునప్పురం లింపు నింపు.

కా. గంగాస్నానము నాచరించి పిదపం గాకీకు నేనించి మీఁ
దం గామామరకల్పవృక్ష మగు తద్భాగ్యక వికాలాక్షి భ
క్తిం గేల్మోడిచి మ్రోక్కి మాధవముఖాదిత్యార్చనలోసల్పు పూ
తాంగుల్ వేలకువేలు వొల్తు రట నిత్యంబుక విముక్త్యర్థు లై.

53

ఉ. తాదృశమైన యప్పురముధన్యత నెవ్వఁడు నెప్పుఁజాలు? బ్ర
హ్మాదులు లోకజాలము లయంబగునప్పుడుఁగూడ దాని గొ
రీదయితుండు శూల మలరించి తదగ్రియనందు నిల్పు సొ
కేదగు దానిసాటి? నతియింపఁగఁ జెల్లదె? కాకికాపురిక.

54

౪. ఆపురిజేరి యాతఁ డటఁ నావరణీ నును లైసక్యశ్రీయల్
నే పచరించి దానములు వేలవవేగ నిచ్చి భూమిచే
బాపల గొండటిక దనిపి వై గయకేగి యటక బిశ్వప్రియా
కాపరిపూర్తిజేసి యట సాగి స్వదేశము బోవుదెంచుచున్. 55
౫. తిరిగియుఁ గాకికేగి యట దేవళముల్ మఱివొన్ని చిత్రియల్
పరిపరిగాంచి గంగ నటఁ బట్టఁ బ్రయాగకు నేగి తత్సరి
తున్నరసముఁబట్టి యప్పురిని సొంపగు కోటఁ గలట్టి మేటిను
బుద్ధులు నూచి యేగఁ దనపోలికి నాత్మఁతోడ వేడుకక. 56
౬. గీ జనని కభిషేక మొనరించి సతీయుఁదాను, నమృతగంగఁ బూజించి యగణితముగ
విప్రలిఖ నన్న దానంబు విస్తరించి, తల్లి సంతసమంద నుదారుఁ డంత. 57
౭. సంసారస్థితిఁ జక్కఁబెట్టుకొనుచుక జాయకదగకజాయ చా
క సాపాత్రీయగాఁ బ్రవర్తనము మెచ్చక జేయుచున్నంత మీ
మాంసకజేయక తల్లి యాతనియెడక మర్యాద నీక్షించి “ప్ర
ధ్వ సప్రక్రియ తగ్గ” నంచుఁ దలఁచెక దత్తంబు నూహించుమిక. 58
౮. “అచ్చెలిఁజూచుటెట్లు? లిఁక నయ్యెడ కేళునపాటు మెద్ది యే
యొచ్చెనుచేసిక జనని యొప్పెడి!” నంచుఁ దలంచునంతలో
నచ్చలూక్షి యయ్యెడమ నాత్మపురముల వీకి మున్నె తా
వచ్చుటఁజేసి కమ్మఁ దగవ్రాని తనంతన యంచె దూతిక. 59
౯. వచ్చిన దూతిచేతి “కిదె వచ్చిత” నంచు లిఖించి యచ్చి పో
నిచ్చి మనముఁక బెరుగు నిచ్చలు మోమునఁదోఁప నంతలో
హెచ్చెడి యొత్సుకత్వ నున కెద్ది ముఁ బారము గాక యేగఁ దా
నచ్చలూక్షిఁ జూడఁగ నుదారుఁడు లోన భయము గ్రమ్మఁగక. 60
౧౦. “శత్రుమైనవ్రాయ విది యుక్తమి? నీ” కని యింతి నల్కుచో
“నుత్తరమేమిచెప్పుదు నహో! మది నెంతటిపేర్చి లేనివో
నత్తులూక్షి తాన యటక చనుదెంచునె? యెంతదూర మ
పుత్తన! మంబహేతువున బంకిలచితుఁడనైతి కక్కటా! 61
౧౧. అంబయుఁగాదు హేతువు రహస్యమునం దొకయు తరంబు నే
నంబుజ నేకత్రుక బనుభ వానె నివారణచేసెనే? నిమి

త్తం బీట వేటుకా దొకస్వకంత్రిత లేమియె కాదు కాదు డేం
దం బదియేమొ! యెప్పనికి దార్పిన నేగదు నాటసుండియుక.

62

చ. కలికియె కారణంబిచటం గాదగు నత్తరళాక్షి వీడి నే
వెలికరుడెందు టాదిగ నవీనవిధం బొడంగూడె నేమియుం
దలఁపదు చిత్త, మేమిటికతం బని చింత యొసర్ప దాసు నం
దులఁ జొరబొట దిప్పటికిఁ దోచె నిజ మ్మిసి" యంచు నెంచుచుక.

63

ఉ. నేరము నేయమానవుఁడు నేతకడక జనుపోల్కె మోమునం
దీటనిదైవముక మఱి మదిక గడుభీతియుఁ గొంతలజ్జయుక
వారక తోచ నచ్చటులవారిజలోచన యున్నచోటికిక
దారె నుదారుఁ డట్లు మగుఁ దన్వలపట్లఁ గృతాపరాధికిక.

64

క. నలుగడలుగాంచి పదపడి, జలజమఖి వసించుగృహముచాచుఁజని యటక
గలకలికిఁ గాంచి నంతన, పులకలు గనుపట్టె మను పొంపివోయెక.

65

చ. తనుఁ గని మాటలాప దొకదండము వెట్టును మోము నెత్తద
వ్వనరుచానేత్ర) యంచు మది వంత యొకింతయుఁగాంచ కల్లన
ల్లనఁ బ్రియురాలి డగ్గటి లలాసగతిక జెన గీటి మోగు నె
త్తిన శతపత్ర)నేత్ర) యొకతీరున నకులు బాలువాఁడొక.

66

ఉ. కొఁదొకనేపు నేర్పుమెయిఁ గొంటెతనమ్మున మిన్నకుండి "నీ
మిండతనంపుఁ జంద మిది మేలుగనున్నది యట్టివాడవా?
పెడియు రేపె వత్తునని వెల్లెదజే యొకసందు చేసి రా
కుండుట నీకుఁజెల్లె నిటు లాంజోరు లెవ్వరు నేర్తురే బనీ!

67

చ. ఇరువదియేండ్లప్రాము మదియే గనునంతకు మిన్నకుండి పై
"సరువదియేండ్లకుపు చదు" వన్నటు లే నిమగ్నట్టికొంట యి
క్కఱిఁ విచారమందుటకె కాక నుఖమృతకా? నిజమ్ముగాఁ
బురుషుల నమ్ముమానినికి బొక్కుటదక్క మఱొండు గల్లు నే.

68

మ. మతు లేకికరణమ్ముగాంచకయొ నమ్మన్నమ్మిక్ల చాలకో
కుతుకంబుల్ నెఱవేఱకో సిరులు లేకో యేదియో మూడియో
సతికిక భర్తకు నత్త దొక్కయెడ నీసఖ్యమ్ముచేకూటదు
ర్యతియొ దానికి దైన మెత్తుదియొ సంపాదియఁ బ్రత్యూహుక.

69

చ. నినుఁ గనుఁగొంటు కిక్కరణి నేనయి వచ్చితి నన్నమాట యే
వనితయు నేని మాకొలము వారలలో విసె నేని నవ్వమం
దునె? యెటు నేని సావల కిటుల్ వసు టొప్పునె? దానికేమి పీ?
తినిగనఁజేసి తిట్లుగుదెంచుకృపయ్యన కోర్చి యెమ్మొయిక్.

70

ఉ. “లంజెగదా!” యటంచు మది లత్య మొకింతయు లేమి వీడితే
నిం జనుగాని యొక్కచెలివీడి యొక్కొక్కొక్కఫక్కి నొప్పు “నీ
మంజులవాణి యిట్టి” దనుమాదిరి నిర్ణయ మాచరింప న
క్రంజభవుండు నేరఁ డనఁగా నొకపాటి బొజం గెఱుంగునే.

71

చ. వెలచెలియై జనించి కనువేరులు చెందినపట్ల దానికొ
గలుగుట యబ్బగంతె! పలుకవ్వయు, లాడ్ల ననంగ నేల? చం
చల మగు నాదు నెయ్య ముచందము నింద యొనర్తుఁగాక యే
లలనలు గాంచిరో? నుఖములక చలపుల్ తలకెప్పుపిమ్మటక్.

72

చ. అని పలుమాలు దూఱుచెలియై డగుమాటు నెప్పి కొంత సి
గ్గున కనుచెయ్యులక గొలిపి కొంత క్రిమయ్య నుపసన్నఁగా
నొనరించి మించుపేర్చి దళుగొత్త “ఁభీ! నినుఁ బాయు టాదిగా
మనమది యేమొకో! పనికిమాలిన దయ్యె నిజయ్య నమ్మమి.

73

ఉ. ఇంతియకొకయున్న నిఁక నేపని నేనియు మాను టొప్పుగా
కింతియ; నీను నుత్తరము నేనియు వాఱునె? యంత పందనే?
కంతునిసాక్షి నేను నినుఁగాంచితి నెయ్యక మెప్పటట్లు ని
చ్చింతతగాంచె నింతయును సిద్ధము నమ్మిన నమ్మచుడికి.

74

ఉ. వచ్చినతల్ తొణంబ మగువా! యలకాళికి నేగివాడఁ బై
నచ్చుగఁ యాత్రఁజేసికొని యక్కడనుండియు మొన్నవచ్చితిక్
బచ్చనివింటిజోదుక్కువ వచ్చితి వంతననీవు, యాత్రకుక్
వచ్చెఫలంబు, నిక్కమిది మంచనీయఁడు దైవమెవ్వనిన్.

75

ఉ. ఈవును నేనునం గలసి యియ్యెడ హాయిగ నుండవచ్చు సౌ
ఖ్యవహ మీపురంబు, మనకన్నియు మంచివెళాని తల్లిగా
రీనిధమొప్పు దామె కిది యించుకయై దెలియంగరాదు యో
పావలమై ‘హో’ మనకు హాని ఘటించుట నిక్క మెమ్మొయిక్.

76

- ఉ. కావున నీవు గోభ్యగతిగా వసియింపును నాగునామ మెం
జే వదియింపఁబోవ వదియింపినమాత్రం యేమిగాని యే
యేఁగిత్తెన గోభ్యగతియే కడుశ్రేయముఁ దాఁగునంచునక
గేవల మెంచఁగూడ దఁకీర్తియుఁ గీర్తియు చెడు నట్టివే. 77
- ఉ. పేరగుదాన వీవు, కడఁబెంపులట్టిది మావటుంబ, మీ
కారణ మై రహస్య మది గావలనెక మఱియొండరితి యే
నే రెటు సంచరించెదరా యేఁకిఁ గావలె నింతవీటిలో
నూరనుగాని యిట్టిపురి నొక్కని కొక్కనిజోలి యల్లనే. 78
- క. మీపునము లొక్కపదియో, మాపురి విడఁ వీసి కట్ట మానిని! వీసక
గాఁపురము నేయుగేనులు, దాపునఁ గలవారిపేరె తామెఱుంగఁగనూ 79
- తే. గీ అట్టిసంగతిలో నిటు కధిక మాఁ, ముందు మాపిసి, యిమ్మొకమందు నిన్ను
నెవఁడుగుర్తించి మాతల్లికేఱుఁగఁజెప్ప! నట్లయిన భయమేలన? నదియువినము 80
- ఉ. మీపురిలోననే సలుపు మిమ్మటపు బను లట్టు లుంచు మే
యేపను లేను నీపదకయింటు నొనర్చితి వాని నన్నిటిక
దాఁపక చెప్పిరా రెవరా తెల్లి, కిదొక్కడివెంత? జారతా
వ్యాపుతి తానయై జగముపై కరుగుక నిజ మింత కోవలీ." 81
- క. అవును జలవాక్షియు బ, గ్ధున మండిన పగిదిదోఁపఁ "గులకంతగ న
న్నును జూచెదనను టది యె, ల్లనబోయెనె? యొంతలోఁ గుటనైతిఁ గటా! 82
- క. జారుడను దుర్యోకము పర, నానల, బోరగతిఁ గూడు నాయుకునకు నా
మారమణిఁ గొనిన నీయప, కీరితి లే దిపుడు నీదుక్కువ వింటి నిటుల్. 83
- క ఏలంజె వచ్చు? దానై, వేలకువేల్ మైశులున్న వీటికి నీ కి
ల్లాలననుకొంటి "గలదే, రై" లను మట్లైన దనకు రా నేల? యిటుల్. 84
- క. యోగినిగతిఁ గాలయ్యును, నే. గడపుచునుడ నీవు నేనుపైమై నక
భోగినిగఁ జేసి చింతా, భోగినిగాఁ జేయ నుంటి పాదయతిఁ గటా! 85
- తే. గీ. మొదల మాకల్లియాటల మోసపోక, పురుషసాంగత్యమున బుద్ధి పోవనీక
యొండ నామండయొక్కనికొప్పఁజెప్పె, వానినానాఁడ పోఁగొట్టి వ్రతముగొంటి.
- ఉ. దానికి సంతరాయమును దాపర మైతివి దానికేమి నా
మాన మెఱుంగ కే కడునుమాళిమాక దిగునిన్నుఁబూచి మా

యాధిగా గడింప కకటా! తుద కెందుటగాని పదనై
బానిసలొత్తన చెడితి భారము నీకయితీ వృథాగతిక.

87

ఉ. ఎందుకు సృష్టిచేసె బరమేశ్వరుఁ డీచెమగుఁగలమ్మ? పై
నందముఁ జందముకొ గలుగునట్లు లానర్చుగ నేల? చేసె బో
పందల కెల్ల విందొనరుపక విధియింపఁగ నేల? యూరకే
కుందఁగఁజేసి యిక్కరణి గుత్తుక గోయఁగ నేల? యక్కటా.

88

ఉ. అందముఁ జందముఁ గనియె యాదరము న్నిజ మంచు నమ్మియో
పందలు వేలు నీయందగు వాడనియో యొకమాయ కానికొ
దెందము నమ్మి వానికొ గడిందిగఁ బ్రాయము ధావోసి యం
తం దను వీడ నేడ్చెడియ నాధమలమ్మనఁ బట్టఁ జెల్లునె?

89

చ. కలుగుట దుర్లభం బొకఁడుకల్గినఁ జెద్దరహస్య మందుకుకొ
దలరక యొప్పుకొన్నఁ దుదివాకు నెగ్గదు వానిచెల్మి యే
వెలచెలియే యొక్కయెడఁ బ్రీతియొర్చుట తప్పిదంబు, పం
ద లయినఁ దప్ప నొండుగతితవ్వలు దీన జనింపు టొప్పునె.

90

చ. కలిమిని లేమి నొక్కగతి గారవముకొ బచరించుచుకొ దళ
త్తళ గల జన్మము దిగఁ ద్రావినపిచ్చుట నేనె బూర్వపుం
జెలిమి యొకించుకేని యెడనేయని నెన్నిటి గల్గునొతి కం
జలి యొనరింప నొప్పు దివివత్పతి యుంచినసారియేనియొక.

91

సీ తగినసంతాన మృదయమంద “నానానా!” యని వారి లెవ్వని ననఁగవలయు?
అన్నదమ్ముల గౌరవార్హు లుండిన వారు కల లేరునంచు నెత్తంగవలయు?
తనుగన్నతండ్రి యొత్తనుఁజేసి యతని మొగ మేమిగతిని దాఁగాంచవలయు?
ఏదేని శుభకార్య మేకర నెవనితోఁ గాంతుమై బీర మెక్కంగవలయు?

త. గీ. నక్కటా! తాను బాడగు టట్టులుండ, వెళుకముందటివారల వెలికి దార్చు
రోవెలందుల పట్టువుల్ రోతగావె, యెఱుంగనేర వీలుగమ్మ హీనమతులు.

ఉ. అట్టికులమ్మనం దెటులనైన మఱేమి పురాకృతముకొ
బుట్టినదానికొ వగఁ బూనిన లాభము గల్గఁబోదు తా
గట్టికర్మమల్ కుడ పుగాంచక తీటునె? యిప్పుడేని యా
గుట్టు నెఱింగి యొక్కొరుని గూడి దినమ్ములు పుచ్చు జెల్లదే?

92

ఉ. ఒక్కనిఁగూడి కాపురము నొప్పుగఁజేసెడి చానబొందులే
 ఘక్కిని జాతుడన్న దురుపద్రవముక గలిగించు వింటి నీ
 చక్కినిగాక సర్వజనసమ్మతమై మళయాళముఁడుఁ బే
 రెక్కెడి నగ్రజాతులకు మీనకులాంగన తోడి మాటముల్.

94

ఉ. కాపున నన్ను బారగతిగాఁ గయికొందువయేని నొల్ల “భా
 ర్యావిధిఁ జూచుకొ” మృతము నప్పుడచెప్పె మదంబ, దానికి
 న్నీ వెలు లొప్పికొంటి? వదిలేడిటులక గినురింటె? మాకొలం
 బేవగదైన మాసరణి యేవము నైఁప దదెన్నిభంగులక.

95

క. అనవుడు నుదారుఁ డచ్చెలి, కను “నే లొకోక్తి నంటి నది నీకింతక
 మనము నలయించెనే? యే, మని భార్యగ నిన్నుఁజూడననుకొంటి? చెలి.

26

ఉ. చక్కదనమ్మలేదో? గుణసంపదలేదో? వియస్సలేదో? బల్
 తక్కులమోగివా? వివిధపురు :ద్వైలు నేరవో? నినుక
 జిక్కనికొంగిటుక జనవు చేసినపిచ్చుట భార్య గీర్వయుక
 చక్కువకానె? యేల యనుమానము? మానుషు మానినీమణి

97

ఉ. సమ్మవుగాని నీవు మదిసాటివదాది భార్యఁ జూడఁగా
 నెమ్మది సమ్మతి గనదు నేరము లూరక తోఁచు దానిపై
 నెమ్మొయఁ బూచు నీగుణములే కద! యింతకు గారణమ్ము, నీ
 సా మృతకొమ్ము నన్ను చ ద్రిశుద్ధిగ మాటలు వేయునేటికిక.

98

గీ విశ్రులకునాల్గుజాతులవెలఁచులండుఁ, గలదు స్వాతఃక్రత్యమది నేఁటి కలియగమునఁ
 గాదనుచుఁ గొందఱుడిరి గాని యింత, మాత్రమున, బోయెనే? పూర్వమతమునకియ.

సీ. బ్రాహ్మణుఁడైత్రుటి పరమవంశాలితో సంసారమైన విశ్వాసి యొకఁడు
 ముగుర ముక జంపినముండమోపిన గట్టికొని గృహస్థుని ముగుణుఁ డొకఁడు
 వికవత్తయుఁ కియ్యవి ముప్పుచుచుఁ గులాచారముల్ వదలినజాణ యొకఁడు
 “పింగాళిచిప్పకు పెండిగిన్నెకు భేదమున్న క!” యనియెడి యోగుఁ డొకఁడు

తే. గీ. మీరలేకది! గభలలోఁ బెద్ద లివుడు, మనకు మర్యాద మీర లేమని యొనర్ప

రింతకును ద్రివ్యవంతున కెవఁతోడ, నేమిపని? వెలి యాతని నేమి నేము?

చ. జనని గతిం చుదాఁక నొక చందమునక జననిమ్ము మీఁద ని
 న్నను నున్నవొమ్మునం దిడచు నూరనబుద్ధి యొకెంతలేక నా

జన మదియెల్ల నీకు నుపచారము సల్పెడు నట్లొనర్తు న

న్ననియెడి వాడొకండు గలఁడా? మఱి తల్లి కొకింత జంకెదన్.

101

ఉ. దాఁపఁగ నేల? విస్మయము తంద్రి గతిచెడువేళ దృవ్యమున్

నూపి మదంబతో “నిది త్రిశుద్ధిగ నీ మరణంపువేళ నీ

వీపసివాని కిమ్మిచట నించుకయేని వ్యయింప కందులో

నోపినమాత్రముం గలిపి యుచ్చగతిన్ బొనరింపఁగాదగున్.

102

తే. గీ. యావనము ధనసంపద యాధిపత్య, మవల నవివేక మియ్యని యడఁచు నొక్క

టొక్కటియె మానవుని నినియొకటనన్ని, యుయబొసఁగె నేనిఁజెప్ప నేయుండు సాధ్యం.

చ. నవనయావనమండయిన నందనుఁ డొప్పుఁగ గ్రాఁగి చల్లనా

రి వెలయుపాలభంగి నొకరీతికి వచ్చెడుదన్న జాగరూ

కవిధిని సర్వకుం బయినిగాంచుచు దృవ్యము చేతి కీక పై

వ్యవస్థాతికాలి యైనయపు డంతయు వానిఁ జెందఁజేయుమి.

104

చ. అని పలునీతులన్ దెలిపి యావెతు సర్వము నప్పుంఁచె గా

వున మన కామెనమ్మతిని బూనకచెల్లరు దానఁజేసి ని

న్ననిచెద వేణుగాఁ, బిదప నోపిక వెట్టితివేని యెల్లఁగన్

బనిఁగొనుదానవై మెలఁగవచ్చును బొచ్చెయలేనీతిమనన్.

105

చ. అఁవుడు నక్ష్యోఁదియును నక్కట? యెందుల కింతసోదె? నీ

జనని కతాబ్రుతుల్ ముఖవశమ్మున నుండెనుఁగాక నీధనం

బును ముఖమండఁగాక నను మోసముచేయక భార్యగాఁగ జే

కొను టిది చాలు వచ్చెఁ బదికొంటులు దానన నిక్కమితయున్.

106

చ. ధనము గడించెయించి యది తాము గతిచెడివేళ నెవ్వరే

నినిఁ గొనిపోయిరే? జగతి నీతి యనీతియుఁ గీర్త్యక్తియులన్

దనచనువేళ నె టుబడుఁ దక్కినదంతయు దూరదూరిమై

పనువడు దీనికేమి! పదిపాళ్లు నీకృప గాంచగల్గితన్.

107

ఉ. పిన్నటనాటనుండి కడఁబెంకెతనమ్మున నుంచెకాని మా

కన్నెఁబోలె నెల్లరకుఁ గాళ్ళకు మ్మిక్కెడి దానఁగాను నా

మన్నరికంబు పాగుటకు మూలమై ననుఁ గొంటివీవు లే

కున్న మఱేమిలే ధనము, లల్లము చల్లఁబడె న్నిజమ్ముగన్.

108

ఉ. ఏమనఁ? దెల్పుచాన విను మే మొద లీకొలమందుఁ బుట్ట లే
దేమనుజుండు నన్దనెనో యెవ్వతె తల్లియొ యే నెఱుంగ న
న్నే మెయిఁ దాను నైకొనెనో! యియ్యది పెంచెయిఁ బెద్దఁ జేసి బల్
నేమము లోలి నేర్పెనే? గులనీతికిఁ దావలమై చెలంగఁగఁక.

109

క. ఆనీతులు నామది కిం, లేనిం జొరబాట వేగతిన్నేర్చును? చి
త్తై నెగడనిపక్షి? భా, హనియతి న్నేర్ప, గులమ చను ముఖ్యంబై

110

క. సంగీతము సాహిత్యముం గొమరగు నభినయము ముగుదలకెల్లక
సంగతములగుట నాకుఁ బొ, సంగుక దగుచాటిప్రజ్ఞ జగదీశుకృపక.

111

ఉ. ఇంతకు కాకొలమ్ము మొద లెయ్యెదియో విననైతిఁ దల్లితోఁ
బంతము వట్టికొరిగన “బ్రాహ్మణకన్య” వటుందుఁ బత్నీ నే
వింతవిధమున న్నను వివేకవిహీన మదంబ గాంచి ని
శ్చింతమెయిక ద్వజించెనో యిసీ! పమపుంగల మాశ్రయించితిక.

112

ఉ. కోపమువచ్చు మీ కనుచుఁ గొంకక పల్కెద మీకొలమ్మునం
దేపగుచున్న దీక్షుధమవృత్తి యదేమనఁ! తద్దవృద్ధు లా
నేపసిపాపనో ధనమునిచ్చి కొనుక గను నత మృత్యు, వా
పాపిని మహ్మఁ బోటుల నపారముగాఁగని యిట్లొనర్చెడిక.

113

కా. పోనీ స్త్రీలు పునర్వివాహమునకుఁ బోరామి వాదించు వి
జ్ఞానలో పండితు లేమిపాప మో! ధనాశక్త గూఁతు వృద్ధాత్ముడౌ
వానిక జేర్చునపాత్రుఁ గూడ దన రవ్వఁడిచ్చు నన్నోదకా
లాసం దమ్యమెయిక భుజింతు రిది యశ్వాయమ్ము గాకుండునే.

114

కా. కవ్యావిక్రయ మాగలేని యలవిజ్ఞానలో మఱియెంచుఁ దా
మశ్వాయమ్ముగ స్త్రీ పునఃపరిణయవ్యాపార మాపంగ వే
డ్క న్యోజింతురు రెండునుం దగనివే కాఁబట్టి యందొక్కటక
మాన్యత్వమ్ము మఱిొ క్కటక దోసఁ గదేమాడ్కిక బొసంగింతురో.

115

మ. పతితోఁ గొండొకకాలముక నుభయులక బ్రాపించి పై వాఁడునో
పుత్రటిక మేటివిరక్తిమై సకలమా భోగములక విడి బో

డికలకాదాల్చి యతిస్థితికగనుట పాటించక దగుకా గాని చి
న్నతనమ్మందున నాలుగేనులపుడేనా! యిట్టివైరాగ్యముల్.

116

ఉ. అట్టిరజున్సుక విధవమై యది యిందుకెఱుగకప్పు డా
బొట్టెను గాంచి కొండ “తీసి పూర్వమునం దిటు వెట్టిపట్టె” నం
చెట్టులా పుట్టుచున్ మఱి యదే పయి నొక్కనిఁ గట్టుకొన్న నాఁ
డిట్టులు పుట్టరాదే! యపు డెక్కడికేగఁ బురాకృతం బవనా!

117

తే. గీ. శ్రీ ప్రసాదవిజయములు నేనువలయు, సందుఁ దర్కింపఁగానియీ నుబలైన
బాలవిధవఁబట్టనా! పండితులకుఁ, గల్గుసాంఘికత్యమెల్లఁ జక్కఁగనడమట.

118

కా సుజక మొక్కరు కాళ్ళునేని గడుగున్ శౌచం బటుండంగ లో
నం “జంకర్ మన మిట్టులుంటి మిది యంతర్వాణు లీషించికే
నిం బాలకా వెలియా” నటంచు నొక రేనికాచారి వారింప ని
క్కంబాతుల్ కచుధర్మకాస్త్రులకుకా గప్పట్టి రెప్పట్టుక.

119

ఉ. మాలల నంటుకొనిజనమాన్యులు, తుమ్రులు చేసి లేచ్చు భ
క్ష్యాలు భుజింపఁజ్జి గుణగణ్యులు, మీకులచుండు నేడు లే
రీలలి సంచరించు ఘనలెల్లఁగ బంకికి నర్హులై పకుల్
గులఁగఁ బెండ్లిచేసికొను కోమలు లెట్లు లగ్న లాచరం?

120

కా. ఆయాస్కూళ్ళు బండితుల్ గలరుగా! యందెందు విద్యార్థు లే
మీ! యేర్పాటుగ నుండిరే! యచట లేరే! దుర్గులున్ మాలలుకా
నీ! యాయెల్లఁగ కందు నేరమయిన్ జెప్పంగఁ దామొప్పు ని
ద్యాతుల్ కులవంతులై విధవ పెండ్లానకా గులబూడెనే!

121

ఉ. కావున నేను నీపిదపకాలమునందలివిప్రబాతిలోఁ
బావనురాలనై మెలఁగవచ్చును సంకతుమేల! భార్యగా
నీవు పరిగ్రహించుటకు, నీకులు బాతులు నానకట్టకుకా
గావలెఁ బూర్వచయ, దివును నైకొనువా రెవ? రాప్రచారముల్.

122

తే. గీ. ఎదిరుపూర్వపుటాచారమెఱుఁగువారో, వారలకుకాస్త్రము తరవాదియిచ్చటఁ
దక్కవారల కీతోలికకుల దెవ్వ, లేని నడిగిన నోరెత్త రిట్టులనిన.

123

ఉ. నావుడు నవ్వి “మాకొలమునంగల వైఖర లిట్టులుండుటక
నీ విటు లుటి తప్పినమే? నీచులు మాన్యత గాంచబట్టి యీ
యీవిధు లిట్టు లయ్యె నిదియే నున పూర్వపుఁగాలమైనవోఁ
బావనపుం గొలఁము లిటుపాఁడునునన్ బుధు లూరకుందురే? 124

మ. సరసంబాఁతిఁ బల్కితీపు బలవత్సన్నాప మన్నటు ని
మృతమా జవ్వనచుండు గాంతలకు నెట్టుల్ గూడు వైరాగ్య? మే
వ్యోమో జంకి యొరపు నేచులు నివ్వ నేర్చునే? జన్మమే
బరునై తోఁచెను భర్తలేనతికిక, బ్రహట లింకేటికిక. 125

మ. పతివోవక బలవగతిక సతి దగ్ధర్తంగమందుంది శే
చితి నంటించెడు ఘోరపుంగులిని వాసికగట్టిపెట్టింది శే
మతిమంతుల్, తగవార లియ్యబలక “బాల్యమృతంచే వివా
హితలం జేయఁగరా దటం” చనిన నీహింసితుల్ తగ్గడిక. 126

మ. “పదియేడుల్ చనుమిందఁ జేయఁదగు నానై రెండు చాటుంగ రా
దిదివో! స్త్రీలకుఁ బెండ్లికిం దిటి” యటం చేర్పాటు గావించువో
ముదితల్ వృద్ధుఁ బెండ్లిచూడుటలు తప్పుక దానిచేఁ దగుఁ దొం
బదిపా స్త్రీ మరుపద్రీనా, బదియు విద్యక్సమృతిక గాఁదగుక. - 27

తే గీ. ఈకువచ్చినకన్ని చు నెవ్వఁడేని, వృద్ధునకు నమృతజాప నెవ్వనిసాగు?
నక్కటా! యెన్ని వృత్తులొయననినుండఁ బంద లీవృత్తికన జీవనముగొందు.

తే గీ. అప్పనీక్షీతు లొక్కప్పు డాత్మభాత, కిట్టి దురవస్థ గల్గఁ నానెఱుకకల్కి
స్త్రీపుంఃపరిణయములు నేయఁబూనియును వెనుకదీ ననట తల్లియొప్పుననిక.

ఉ. అప్పటికాలమందు నెట్లులైను నిప్పటివిప్రజాతికిక
దప్పు దోచ దిప్పని, వృథాఁతి వారలగోడు నోసిక
నొప్పుటకన్నఁ బండితుల కొండొకదోసములేను పెక్కులా
తప్పుల కొప్పి యాయొకటి తాము సహింప రదేమి సాపహి! 180

తే. గీ. అరయఁగాలేఁమిముట వెలయాడ్రీటుబిందుగి గాని, యీయగ్ధనుది నేఁటికాలమందు
ద్రవ్యమిడి పెండ్లి చూడినధన్యతముల, భార్యలకు వెల్లఁ జెల్లఁజానచ్చుఁగాదె.

- ఉ. సాంకర్యము కటస్థమానయచ విశ్వస్థానివాచామ్య వి
 బ్యాంకుల్ పెద్దలు గాదటం చనిరి సత్యంబే, యిదొక్కండె యీ
 పంకంబుకొ ఘటయియచో నిటు లనక బాగో దనంతకొ జగం
 బింకం బాతొడిపట్ల నీనియచ మిందెవ్వొకు పాటిం చెడికొ. 182
- ఉ. భూతి మొగమునంగలుగు పుణ్యంబు పొద్దుట స్నానసంభ్యలకొ
 జేతముజొన్న వైదికపుఁ జెయ్యులమానిసి నూతి కొక్కండె
 నీతటిఁ గానరాఁ డిపు డివేటికిఁ బూర్వపుగాథ తేల? వి
 ద్యాతిశయంబు మాని బుధు లందఱు దీనికి నొప్పరాదొకొ. 183
- కా. వ్యాసాదులొ ఋషులై నిజమ్మే లయి తద్వాక్కుల్ భవిష్యద్గతికొ
 బూసకొగుచ్చినరీతిఁ జెప్ప టదియొకొ బోతుండి యారా! నీ
 రే సారణ్ణులు? వీరి కయ్యడల లేనేలేదు విశ్వాస, మీ
 యీ సప్తే నెటు లంకు? భ్రష్టులగువారే తన్మతోద్ధారకుల్. 184
- గీ. అనుచు వాయుగోష్ఠిని నతఁడు నదియొ, గొంతకడవు వాదమ్ము దమంతనల్ని
 “మనకు నీగొడవేటికే? ఘనుల దీని, విందు” రని విరమించి వ్రైచేడ్క దనర. 185
- తే. గీ. తమకు ననుగుణమైన వర్తనలఁ గొంత, తడవుండెడి యామీఁద నుదారుఁ డింటి
 కరిగి ప్రతిదిన మీరీతి నతిదహస్య, మ్రోగతి వానిపొందు దా నందుచుండె. 186

గ ద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర పుణీతం
 జైన పాణిగృహీతయందుఁ
 జతుర్థాశ్వాసము.

పాణిగృహీత

పంచమాశ్వాసము.

రసాంతకరణాను

స్థిరగానాభరణ నిత్యచింతితభగవ

చ్చరణ కవితాదరణ మున

చిర వితరణ కీర్తికామ సీతారామా.

తే. గీ. అవధరింపు మనఃతరం బట్టు కొంత, కాలము రహస్యరర్తవ గలుగుమీద
వారిసోటను మఱియు నవ్వారినోబు, దల్లి మెల్లసంగతి విని కల్లశిల్లి. 2

మ. అటూ! పుట్టి రోగముకొ, మొగటునే యుతమ్ము గావించి పు
త్రుకు యోగ్యు బొసరించి నా ననుమఁ జేతంబందు నూహించి యీ
సకలమ్ముకొ వెనఁ జేతకిచ్చితి నీ! చందాబుడై వీఁడు దు
ష్టకృతికొ మానఁడు నైదు పెట్టు లింక? నింటకొ వంట లేవిప్పుడు. 3

తే. గీ. నేనకాస్త్రుమ్ములందు వివేచలైన, రాజమణుల మెప్పించి మర్యాద మిగుల
నార్జ నముచేసి రీతిగ్రహారములన, బూర్వు లివి వీనికతమున బూడిగలియు. 4

వ. అని చింతించి యొక్క వాఁటి భోజనసమయమ్మున కొమరున !ట్లు.

కా. అన్నా! చిన్నతనమ్ము నుండియును సుధ్యావందనాసక్తి నీ
కెన్నంగఁ గడునెమ్మ డిప్పు డది తా నేమయ్యె! బ్రాహ్మణ్యపుం
జెన్న వి నిడుచున్న దేమిగతి? నీచెయ్యుల్ వింక గ్రాత్రతలై
నన్నుకొ గాల్చుచున్న విట్టిపరులుకొ, న్యాయంబె? నీబోటికికొ. 5

చ. ఎఱిగియొ నేగళో మొగటు నేవలఁ గార్యము సన్న తీత్ర వైఁ
దిరిగియు శుద్ధిబొందితి సతీచరియూ మలకాంత యుడ నె
బ్బెటికము మాని యప్పుకుపుబి తరి సత్రటి గుత్రగొందుచా?
నిరిగల కొంపకుకొ గలిగెఁ జేటిక మూటల నేయు నేటికికొ. 6

ఉ. ఎవ్వరి బంపినా వచటి కిచ్చెకుముండవు నై, తనంతక దా
నెవ్వర వచ్చు? “నెయ్యెడల కెందుల కేగదా!” యందు నెంచితికొ
అవ్వరదా? దినమ్మున రాతిరి చెయ్యలె? నీదు వర్తనల్
నవ్వరె? యెవ్వరేనియు, వినియకుఁ జేసినఁ గోతి యయ్యెనే! 7

క. ఏమేమి గలు నాజెము, లామాదిగముండ కిడితి! వారారా

సీ! మూర్ఖ! నిన్ను నీపయి, నేమియొనర్చినను బాప మించుక గలదే? 8

క. అని యేమేమో యొడలుడి, కినగతి కనుగుణముగాగఁ గెరలి పలికినక

దనుఁగాని యట్లువినియును, విననిగతిక జెవి నొకింత పెట్టుక యతఁడుక. 9

ఆ. వె. భయముదీటి పట్టుపగలును చేయును, దాని యిటునుంటు దక్క నన్య

మించుకయునులేక యిల్లాలి మాఁడయే, తలఁపకున్నఁ దల్లి తల్లడిల్లి. 10

గీ. 'అతకంతకు మొరదయ్యె ననాచ!వీఁడు, భార్యఁజూడఁడు న్యవహరపఁతఁగాంచఁ

జేసుగతి?'యని యొచితా నేమియనక, తగినవారిచే జెప్పింపఁ దలఁచె నపుడు. 11

చ. అరమరలేక యింటివ్యవహారము లన్నియుఁ జక్కఁబెట్టుచుక

జరయుననుడి స్వీకృతానీయము నాశ్రితుఁ డైయోగ్యు నొ

క్కరుఁ గని "పుత్రు నీతిపరుఁగా నొనరింపు" మకున్న నాతిఁ డు

ద్భుతమతి యొక్కనాఁ దతనితోఁ దగ మంతనమందు నిట్లుచుక. 12

మ. కులవిధ్యంసుకమైన కార్యము వివేకుల్ సేయఁగాఁ బోరుగా!

కులమన్నక గులమా! ద్విజాతి, యది చేకూఱక వశంచే? తను

జ్వలతక బ్రాగ్జ్ఞనిభాగభేయమున సంపాదించి ప్రియంపు డు

శ్వలముంబూని యధోగతిం బడు టిదేచందఁబు? నీబోటికిక. 13

ఉ. జన్మములక బొనర్చటా! వికాలయశమ్ము గణించుటో! సనా

మన్ననకెక్కు పండితుల మన్నటా! చుట్టల నాదరించుటో!

విన్నదనమ్ము రాదే! ముఁదేకము పోదే! పురాకృతంపుభా

గ్యోన్నతి మన్నగాదే! యిటు బంపుడుకత్తెలఁ గూడఁ బాడియే. 14

సీ. ముక్తి కామినితోడ ముచ్చటించిరిగాని వె. వెలంగులఁ గాంచి కులుకరైరి

ఉపనిషత్కంఠల నుంచుకొనిరిగాని పడుపుతోతుల యాసఁ బొఱరైరి

సాహితీసతితోడ సరసమాడిరిగాని కులవిహీనలఁ జేరఁ దలఁప రైరి

కీర్తిభామినులకు మూర్తినిచ్చిరిగాని గుత్తలంజెలపొందు గోర రైరి; 15

తే. గీ. జగజగమ్మఁజుండి యిందనక మి కొ, లమ్మవారలు నేటి కీలనకతనఁ

గొలువకు నీకు ననవరమ్మలకు నొక్క, పెట్టుజెడఁదగినంత యిక్కట్టువచ్చె. 16

తే. గీ. ఇహమునం దట్టులుండ మీయింటిపూర్వు, లహహ! పరముననేని వారాంగనాజ
నమ్మనకు నేవపడియె జన్మములు కోర్కె, యందుకయలేక చేయుట యీవు వినవె?

ఉ. వైదికజాతిలో బాడమి వారనికల్మకి నెల్లవై యని
ర్యేదమనమ్ముతో నిటు వివేకము దక్కి కళత్రయావన
శ్రీ దిగులాండఁ బాడు వెలచేడియ నుంచెడి నిన్న బోటికి
మాదిరి నేయ నీ భువనమండలి నొండొక డుండఁబోలు నే?

17

మ. తిరుగుబోతులు లేరే? వారిఁ గనియుకా భీభాద్యమే లేనిచో
నరుఁడెవ్వఁ డిల వారకామితల సౌందర్యము నానించు? నీ
మరియా దెట్టిది? నేఁటి నీనడత కేమాన్యండు లోగుండఁ? డొ
ప్పరికింపందగు నే? కనుంగొనదు మీప్రాపదు మాబోట్లకుకా.

18

కా. దారిద్ర్యము జనించు, మై సిరి వృథా దైత్యముపాలె. సదా
చారం బొఱిడి యా, యశమ్ము మొదలే సన్న్యాసముం గాంచు, నుం
సారం బగ్గిని ప్రగ్గు, నెల్లెడల నిస్సారశ్రమే తోచు, నీ
వారశ్రీ సురతప్రకంస దగు నే? వర్ణిల్లు సంసారికికా.

19

క. అని యేమేమో తా నే, ర్విస విధమున బోధనేయఁ జెవిడక యతం
డనయను ననయంతుకవ, రస మానఁడ, విటులమనము తరచు? త్రిప్పకా.

20

వ. ఇట్లు పలువురు నెప్పందొడంగుటయు.

మ. ఇదిగాదంచు మనమ్ముం దలంచి యయ్యేకాక్షితో “గార్యమి
ట్టిది” యందుకా దగఁదెల్పి “మంచి” దనుకన్ దెందమ్ము వొంగార వొ
క్కదినం బాపురి వీడి యిర్వారును దుర్గాట్రణం బేరుడెం
చి దిగుల్ దక్కి యటకా వనించిరి ఘనశ్రీ మించు సౌధమ్ముకా.

21

ఉ. ఆపురి వీరిపూర్వులకు నాకరహాటను దండి) యచ్చొటకా
గాఁపుర మాచరింపఁ దగఁ గట్టెను సౌధము, దానిలోనఁ దా
నీపురుషోత్తముండు వెలయఁతి నొకర్తు క నుంచె జచ్చెగా
కాపురుషుండు వైఘఁగలదా? యిది దాఁ గనలారఁ గాంచియుకా.

22

ఉ. జ్ఞాతులుఁ దక్కు బఁడఁగలఁ గాంచి “యహా! యిది యేమింటి? దు
ర్మతి నహింపఁగా వశమే? నేరుత్తమై మఱింతి” భంమఁ బో

నాథుడు నారి వచ్చుటకె యాజ్ఞానోసంగండు లజ్జ పుట్టకు
న్నే ? తగుబంధువర్గ “మహిమీ!” యని యగ్నియనంద నవ్వివక. 23

ఉ. నవ్వుడు కెల్లవా రని మనస్సునఁ దా నెఱుంగండో? యెక్కుడో
జవ్వకు నాకరంబగుట పాజ్ఞతకుం దగదం చెఱుంగండో?
యవ్వమఁగాక భార్యకును నంతమనున్న పరుండు నై బుధుల్
పువ్వుగఁ దిట్ట దుశ్చరిత రోయని యాయన సేనునకదగుక. 24

కా. ఆనీటుక వెడగుంబొజుంగు భవనమ్మ దెల్లెవన్ గాయనీ
గానానూన రసమ్మలా! యభినయత్కాతా ఓనోదమ్మలా!
నూనాస్త్రాగమ చర్చలా! మిగుల మెచ్చుంగల్లఁగాఁజేయు లా
స్యాం నానుభవమ్మలా! యెలయు నీయావేళ నా కెప్పుడుక. 25

ఉ. తిట్లఁగనిమ్ము కల్లి, మదతీమణి భోమన సేడ్వనిమ్ము, బల్
జట్టు జనింపనిమ్ము, ధనరాసులు గవ్వలుగాక చెల్లని,
మట్టి యఖండ సౌఖ్యముల నందుచుఁ గష్టమెఱుంగనట్టి యా
పుట్టువుకన్న మిన్నయగు ముక్తి విరక్తి యొసంగ సేర్పునే? 26

కా. ఇచ్చుక మద్దెలవిద్దెవారలకుఁ, దా నిచ్చుక దగక బాహువోఁ
బొచ్చెందింతయు లేనిన్న హితులకుక బూబోండ్లతో యిచ్చు రా
నిచ్చుక బండ్తికి నెంతమంది నయినక, వీక్షింపఁ దానంత యే
నిచ్చుక “ఖర్చిది యాయమింత” యని, వాఁ డేమింకఁ గానుండెనో? 27

ఉ. తల్లికిఁ జిక్క ద్రోశ మది దక్క సుస్తము నాలుగేండ్లతో
దొల్లఁగఁజేసి యాపయిఁ గడున్ విలువై తగు నగ్రహారపుం
బల్లెలసిన్లు చాల కవి బంధకముంచి బుజుమ్ముజేసి తాఁ
జెల్లఁగఁజేయుఁ బల్వలఁ జేతికి నెమ్మొక యింత యుండమిక. 28

తే. గీ. తనమపంక్తిని నన్న సత్రిమ్ము జరుగఁ, గామసత్రిమ్ము గణికలకడఁ జెలంగ
నయ్యచారునిఁగొల్పుచు నెయ్యరెండ, తెందటోసోమరులు వొల్తురెసక మెసఁగ. 29

ఉ. గాయన గాయనీమణి లాకానొక వేళను బాయకుండుటక
జేయని చేరికై యతని చేతికి నాటవెబదివోలెఁ దా
హాయిగ జంత్రీపుఁ గల యెయార మెసంగఁ బొసంగి లొంగె నా
తీయదనంబు మెచ్చు నెవదీ యక గాయకుఁ డెట్టిఁడోయుక. 30

తే. గీ. గాయకుడు వచ్చెనేని యక్కలికిఁదాను, కిష్కభావమ్ము నైకొని చెలిమికలిమి
దానఁగలుగుచిశేషముల్ తగినకొలది, వార్జనముచేసి కాని యయ్యనఘువిడరు 81

క. దాతృత్వమ్మున మించియుక్ మిగుల విద్యాసక్తి రాజించియుక్
మాతృత్వము దారదూరగతియున్ మాన్యేతరుంగా నప
భ్యాతుంగాఁ దనుఁ జేయ నాథఁ డది లోఁగాంచుగ లేకెట్లు లీ
లాతాత్పర్య పరీతుడై కడపుఁ గాలంబెల్ల పేలాగతిక. 82

క. ఆకలికి వర్తనంబది, లోకుల కొకరీతినైన, లో నతనికే ద
ద్వాత్మకులదిత్తుఁడగుట నామా కలిగించి “యది భార్యయును” ననిపించెక. 83

తే. గీ. “వీనితోనవ్వె మొన్న నవ్వాఁతోడ, నొక్కటేకయ్యుఁ గూర్చుండె నూరకుంట
తగవె?” యని యెవ్వరేనియుఁ దనకుఁజెప్ప, వినఁడు వినెనేని నమ్మఁడవ్విధము నుంత.

తే. గీ. గాగరా గట్టమాని యఖండనీతి, కాకరంబగు తులకాంత యట్లు నవ్వె
లంది వేవభాషామల నంది పైకి, సంచరించుఁ గులాచార సరణు లుడిగి. 84

మ. ధనమందిచ్చును గాదుగాని యల కాంతారత్న మప్డవు నా
ధునిఁజూడక గవిగాయకులొ చనుడు నందుకొ నచ్చువానికొ దనం
తన యేవేళనొ చక్యుఁ జేసికొని విత్తఁబిచ్చు భర్తకొ జయిం
పనొకొ నాగను జిత్తమిచ్చి కడు సంభావించు గూఢస్థితిక. 85

ఉ. ఆచెలి కేమిపాపమొకొ చోయిగఁ బాడెడి వానికన్ననుకొ
వాచవిగాఁ గవిత్వ మొక నైఖరి నుంత రచించు వానిపైఁ
బూయ మనంబు, తాదృశుని పొందునకై మది నూయమండు నా
లో చననేయుఁ దనృతుత లోలవిలోచన సారెసారెక. 86

తే. గీ. రాజు సంతసమందిన గ్రామమిచ్చు, బద్దెమిడుఁ గవి బచ్చు దాచైచు ముష్టి
యెవనిమెచ్చుకొ కాంత యయ్యెమ్మొకాని, కతనఁబట్టాభిషేకమ్ము నాచరించు. 87

ఉ. ఈగతి నప్పుడెట్లు పీరియఁ డెవ్వరి మన్న నసేయుచుండుఁ దా
నాగజయాన వారఁకె యాత్మగతీత్వము వెల్లడించు నా
బా గదియెల్లఁగల్గిఁ బై వినువారలు నవ్వుచుంద్రోహా!
బోగముదాని నుంచుకొనఁబోలునె? యెంతటి పండకేనియుక. 88

ఉ. పోయిన చోవుఁగాక వెలవోటిపముక మనబూని యెన్నఁదే
నీ యది యంతగాఁ దనకు నెద్దు ఘటించుదుగాని యొక్కతె
“న్నా” యని యంచుకొన్న వెతి నాయకన్న ను హీనుఁ డున్నె? యే
తాయి సహింపనేర్చు నది అటు లొనర్చి యమర్చు నేవముల్. 40

చ. వ్యభిచారంబన వారకామినుల కావంతేని లజ్జాకరం
బభిమానఘ్నులు నంచుఁ దోచ “దది గోప్యంచేలీ గావించు” ర
న్న! “భృతిక దెచ్చియొసంగు నాథుఁ డదివిన్నక జీవనంబూను” నం
చు భయానక, గులకాంతరితు లెటువచ్చుక? వాండ్రొ నెట్లుంచినక. 41

చ. సరసతగల్లువాఁడు గడుసంపద వొల్పెడివాఁడు నూతన
స్మరుఁడన నొప్పువాఁడు మదమత్తుఁడు నా విటుఁ డబ్బియుక దరి
ద్రోరతికి నాన జేయునటు తా వెలయా, లిది స్త్రీలజాతికే
పరిచితి గన్నదోస మొకబానిసలక వెలిఁజేయనేటికిక. 42

చ. “ధనిమేలా? సొనల? చక్కనికవిత్వం బెవ్వఁడే నేర్చు వా
నిని మెచ్చకదగు, మాటలాడఁ దగు వానిక లిల్చి, యచ్చాని?క
జనవీయక దగు, వానితోడ విధిగా సఖ్యంబు గూర్చకదగుక
చనితాచిత్తవారండు వాఁ” డతఁచు నవ్వాహుతీ లో నెంచెడిక. 43

ఉ. ఏగతిసైన మేటి నుకవీంద్రునిఁ గొల్చి కవిత్వ మల్లు నా
యాగతిఁ జక్కనేర్చికొనునాన దినమ్మును వృద్ధిఁబొంద నా
బోగముచాన పూన్కి మెయిఁ బొత్తములెల్లను జూచుచుండు నా
లోఁ గననయ్యె నాత్మకులలోలఁలోచనలక గవిత్వముల్. 44

తే. గీ. రాధికాసాత్వవమ్మును రచనఁజేసి, పేరుగనుచుగ్ధుపశని తెల్వియును విజయ
నగరభూపాలుఁ డుంచినవాతిచాటు, పద్యములు గాంచి యాకీర్తి పడయనెంచి. 45

చ. ప్రియునిక గాంచి కవిత్వపుం గరిచుముక నేళ్ళ నోళ్లాఘించి త
ద్దయ నావిద్దినుచుండు నెమ్మనను కృద్ధాబద్ధమై యుంటుఁ జె
ప్పియు “వారిం బిలిపించి నాకు నది చెప్పించనరత” న్నాఁగ నా
దయుతుం డాప్రియురాలి కిట్టులను విజ్ఞానిత్వ మొప్పారగక. 46

చ. కవనంబన్నను మాటలా? యదియుఁ జక్కక జెప్ప కాస్త్రాదికం
బవలోకింపనలక బురాకృతపుఁ బుణ్యంబున్నవైగాని యా

చని శాస్త్రజ్ఞులకేని గల్గ దడిమానక బొందఁగాఁ బోతు మే
వివరింపకగలవా! యట్లుక గలుగు వాభేకమ్ములెల్లక జెలీ.

47

సీ. చేయవఁగావలె శబ్దకాస్త్రానికమ్మును వీక్షింపఁగావలె విద్యలెల్లఁ
జూడఁగావలె రాజమాదానుజులసభల్ పొందఁగావలె మహాభోగములను
దిరుగఁగావలె దేశదేశాలవెఁబడి బడవలె బడరానిపాటులెల్ల
వినఁగావలెను బూర్వనిద్యచ్చుకృతుల్ దర్శింపవలెను ఛందఃపరిశంప

తే. గీ. కవులుకవులన్నమాత్రం కవులుగాను, ఎంతభారమ్ముగలనో కవిత్వరులకుఁ
దెలిసికొంటివే! యిదియు విద్వలకులెల్ల, ఫలము వీనికి యర్జించు టలఁదియగునె.

క. అన నదియుట్లును “సంతతి, ఘనమగు కష్టమ్ము దానఁ గలదేనియు నె
క్కిని యిపుడు కవితి నెప్పెడి, జనులకు మీ చెప్పినట్టి శక్తులు కలవే!

49

తే. గీ. దేశభాషాకలత్వవిధికి విశేష, శాస్త్రవిజ్ఞాన మది యవసరముగాని
దేశభాషాకవిత్వవిధికి నిదే! మెఱుంగ నని చెప్పటో? నాకు నిదియునెల్ల.

50

చ మనుపటి నాకుకమ్ములును ముప్పటి మేదిప్రబంధముల్ తెలుం
గొవరును నేఁటి కైసరుల కున్నవే? శాస్త్రపరిశ్రమమ్ము ల
య్యనఘల సత్ప్రబంధముల నందఱు మెచ్చుటలేదే? ధారయం
దినయొడఁ జెప్పకొప్పురుఁ గడిందిగఁ గట్టును లెస్వరేనియుక.

51

ఉ. వావుడు నాకఁ డిట్టులకు నాతిరా? నన్నయభట్టుఁ డాది వి
ద్యావిదులెల్ల నాంధ్రమున యందుఁ గవిత్వము చెప్పి రాఁగదా?
ఁగా విదితాత్ములొక్క తెలుఁగా? తమ రభ్యసనం బొనర్చు టా
దేవచక్రలాసలు తెల్లనుసేయవే? వాని పొండితిక.

52

గీ. తెలుఁగుతెలుఁగని యద్దాన దిగుటె కాని, సంస్కృతమ్ముకన్నఁ గష్టమ్ముపెచ్చు
ఒక్కదానఁ బరిశ్రమమున్నఁ, బాలు దాని, కిద్దానికో! రెంటుఁ దగులవలయు.

ఉ. ఇప్పటి కైతగాం డ్రహా! యిగిలిపీ సోఁయింత నేర్పి మై
జెప్పెద రాంధ్రపుంగయిత, నీ! యవి పండితు లాదరితురే?
తప్పలకుప్ప లక్ష్మణులు తంపకువెట్టుటకేని బూర్వయం
దొప్పిరే? వీరిఁజూచి యొకొ? యూరక నీకుఁ జనించె వేఁడులువో.

54

- ఉ. తప్పని యెవ్వరేని విదితం బొనరించిన నొప్పుకొంటయే
తప్ప నదెందుకో యెఱుంగు దాగ్ధ్యము లేకొక ధార యూతగాఁ
జెప్పఁగ నొప్పునే? కవిత, చెప్పినచో నది మూసికట్టుచే
యొప్పుచుగాని వై విడుచు టొప్పునె? జ్ఞ గెట్టివారికిఁ. 55
- న. మునుపు మహాకవీంద్రిలు సమజ్జ్వలఘ్రి నొనర్చు కబ్బుకుల్
వినుతికి పెక్కుఁగాని యవివేకుల కూతలు తాటియాకులం
దనె నళియించె నోటఁబడు తుంపురులేనియు నిప్పు డచ్చుత
చ్చినకతనక జగాన విలసిల్లెః మేటికృతుల్ నళిం చెడిక. 56
- ఉ. ధార వృథారసమ్మునకు ధారయడక మనకెట్టుగొప్పు నో
వీరికి, నెక్కడేనియు వివేకులు గల్గిన వారిఁ గొల్చి త
త్సారము గురైతింగి తరు కాన్త్రుమునేనియు నభ్యసించి యా
వై రవియింపరాదొకొ! పృబంధము, లేటికి వెట్టి యల్లికల్? 57
- తే. గీ. కాలమహిమమ్ముగాని యేకాలయందు, వచనమురచించువారు కనమనునందుఁ
బేరుగాంచిరి, యెంతటిపేదతనము, వచ్చెఁ గవితాలతాంగి కివ్వారికతన. 58
- క. అపకబ్ధములతో వచనపుఁగవితలు మొదలుపెట్టి నారాయణ! మూ
ర్ఖపుమనుజు లక్కటా! కవితపదమ్ములు విఱుగఁగొట్టెనరు నిగ్గఁ యై
గీ. సంస్కృతాంధ్రీయులందు వచనకవనము, మున్నురచియించువారలు నున్నచార
నర్లుమగుపాండితియును బద్ధకకనమ్ము గలిగి విద్యావిరులమెప్పుగాంచువారు. 60
- తే. గీ. పా నుభవించువారు యవాగువొక్క, యపుడుద్రావిడక్షులంచనరు వారి
నరికదా? వారి కదియు యశము ఘటించు, లేమి నది ద్రావువారి కాలిలయెట్లు? 61
- చ. ఇపు డింకనొక్కకర్మ చది యేమన? నేర్చినయంతలోనఁ గ
బ్బుపుఁబను లాచరింప నది పండితులౌ గవులొప్పుఁజూచి “యూ
కవితము నెప్పునే!” యని గాఢముగాఁ దల వాయుఁ జెట్టి దా
నిపయి విమర్శనం బొకఁడు నింపురు రంతకు ముమ్మడుంగుగక. 52
- తే. గీ. తుడిచివూర్చుండి యొక్కచో నడఁగియుండ, లేక నీకేల యీకెట్టి లేమి? యంత
వలననేనియు గానమందలిఁగిరి, మమ్ము పొచ్చింది యటఁబేరుఁగొమ్మ! కొమ్మ. 62
- చ. అన నది యిట్లుపల్కు “నిజమాడితి రైసను గానవిద్యలోఁ
బని యిది ధౌత్యప్రేషిసను బాడెడికియై తక్క నగ్గుక 63

గనడితెఱుం గొకింతయును గల్గదు దాని విధమ్ములేనిచో

జననము వృథ వయ్యది పొసంగడి విద్యయె విద్య యెమ్మెయింక.

64

తే. గీ. అన్నివిద్యలఁ గలుగు సారాంశములును, గవితలో నలరారెడిఁ గానవచ్చుఁ

గాక రావండుఁగాక యక్కలకు యత్నమునుబొనర్చెడఁ బ్రాప్తమెట్లునుపుపడునో

క. పదకవిత మొదల నేర్పితి, చది వాచుది కలతకష్ట మనిపింపద యే

రొదవింపలేదు వచనము, గదియింపఁగ నెంతుఁ బద్యకవన మ్మింకక.

66

క. “ముదివిటులు విధవలంజలు, పదకవిత” లటందుఁ దిట్టె బహుభాషి వచో

భ్యుదయుఁడు శ్రీనాథుం డది, చదివిత వాఁడైఁ గోర్క చదికిలఁబడియెక.

తే. గీ. కడుపు చెక్కలుగా నవ్వగలుగు నకట!, నేనుగోపాలశతకమ్ము వింటిరద ?

“ద్విపద కావ్యమ్ము మదిలంజె దిడ్డిగంత” యనుచుఁబడఁదిట్టె నతని నేయమ్మగ నెనొ.

ఉ. కావున మీర లొక్క కవికంజభవుక బిలిపించి యాయనక

జీవనసేవ వాదుల వశీకృతుఁగా నొనరించి నన్న వి

ద్యావతిగా నొనర్చు టది తప్పదు మాటలమందు మందు వి

ద్యావతు లాంధ్రీత్రుం గవిత ల్లు యశస్విను లుంఁటెఱుంగరే.

69

చ. అన మనమ్ముదు దానిదగు వాస్తవ గంతసమంది “మంచిజే”

యని కడు బుజ్జగించి తగు టి కవీంద్రుని రాంక గోరుదుక

దినములు పుచ్చుచుండ నుదతీయణి యొక్కెడఁ గోర వాతనిక

దనపురిఁ దత్సమేతముగఁ దాఁ జనఁగా నతఁడొప్పె నందుకుక.

70

వ. పదపడి యప్పాణిగృహీతతో నవరివారమ్ముగ భాగధేయపురమ్ముచని యయ్యెడ నొ

క్క చక్కని బాడుగుమాడుగున వసియించి నిరంతర మఖమ్ముల నోలలాడుచు సం

గీతాది వినోదమ్ములఁ జేలు నవసరమ్మున.

71

చ. కన్నడసీమనుండి యొక గర్భవరిద్రుఁడు నుంకకై త వాఁ

బన్నగ నేర్చువాఁడు నొకపాటిగ గాన మెఱుంగువాఁడు రూ

పోన్నతి లేనివాఁడు వయసాప్తెడి వాఁ డొక బ్రాహ్మణుండు న

చ్చెన్ని జశక్తిఁ జూపి నీరిఁజెంద నుదారునిఁ జూచు వేడుకుక.

76

దు. పదపద్యమ్ములు కొన్ని చెప్పి తనదాపొలినిణ్యముం జూప “నే

మిది! నీవుక గవనమ్ము చెప్పగలవా? యెందందుఁ బొందిత్య ము

న్నది!" యంచుక శ్రుతపాండితీగరిమ నాయాయావిశేషమృతక
గదలింపక వెఱగండి యత్కుకవి రిక్తత్వమ్మ సూచించుచుక.

73

ఉ. స్కూలున నింగిలీపు నొక కొంత పఠించితి దెల్లు దానితో
లీలగ నభ్యసించితిని లేమిమెయిక బయలెంచు సాగమిక
జాల విశారమంది వెన ఛంద మొకించుక చూచి గానపుం
జా లది పూర్వమే కలిగి సాయ మొసర్ప గతల్ రవించితిక.

74

చ. హరికథ లెల్లుచుక గృహము నందలి రిక్తత వాపికొంచు నే
దిగద దేశముల్, తగు నుధిమణి శిక్ష యొకింత లేదు ను
స్థిరగతిగాఁ గవిత్వ మది చెప్పుగజాలఁ గటాక్షయించి మ
త్పరిచితమైన యట్టికతఁ బాడఁగ నాజ్ఞ యొసంగ నేడెనక.

75

చ. అన జలజాక్షిఁ గాంచి "వెలియా! కనుఁగొంటి వె యీతనిక ! గుటుం
బయితికై ధనాధ్యులను మంచసేయఁ గవిత్వమంచుఁ గై
కొని వెలిమెట్టి పద్మములకొన్ని రచింపఁగ జొచ్చె నేను జె
ప్పియిదియెల్ల సత్య మనిపించుట కీతని రాఁక యుగ్మలీ!

76

తే. గీ. ఎందులోఁ జేరకుండెడి హీనులెల్ల, గవులలోపల నియ్యెడఁ గలియుచుండు
ఎల్ల వర్ణములును గూడి యిచ్చుచుకంత, యంతరములేక తురకలయందుఁ గలియు.

ఆ. వె. ఇంగిలీషు చదివి యాకవిత్వమునెప్పు, నేల? దానఁ జెప్పనేల? రాదు
ఉభయభిప్రయ లిట్టులానంతి రివాఁటఁ, గవుల కింకనేటి గారవలు?

77

చ. అన సదయాంతరంగయయి యచ్చెలి పల్కు విశేష పాండితిక
గను కవిచంగురి లిక్కరణిగాఁ జనుదెంతురె? యెల్లచోట్ల కి
య్యనఘుని వాక్యమాధురి సహస్రియసేయఁగ జాలు మీకు న
చ్చిన కవి కాకపోయినను జెప్పఁగనేర్పుఁ గవిత్వ మొప్పుక.

78

చ. చదివెడితెలి గానపుఁబసం దలరాయటఁజేసి చక్కఁగా
మదికి మదం బొసంగఁదగు మంజులమైన పదమ్ము లుంటుచే
బొదలు రసంబు, నేరుపును బొల్పెడిఁ తప్పలకేమి? రక్తిసం
పద నడఁగింపనేర్చునె? చమత్కృతిమత్కృతియందు దోసముల్.

79

తే. గీ. దోషముల్ గల్లఁగాక నిర్దోషచయగుఁ, గాక రసహీనకృతికన్న ఘనరసాస్ప
దంబునుకవిత్వమెంచు ముదంబొసంగు, నకయతుండయ్య జాలిలి చొయినిచ్చు.

కా. ఆమాటలోని యయ్యదారుడును దా నంగీకృతిం బూని న
 ర్మామాత్యమలలోనఁ జేర్చికొని యాయావేళఁ బొడించు చే
 మేమో యల్లిక లల్లఁజేయుచును నాయేజాక్షీయుం దాను ని
 త్యామోదమునఁ గాలముం గడపుచున్నంతకొ దుదికొ వానికికొ.

72

చ. ఎరు సొకయింత లేక చరియించుటచే నలకాంతనై మనం
 బరిగి యదెంత దిగ్విషయము నట్టిటు తాఁ జలియింపదయ్య న
 తరుణికి నంతకుకొ మునుపె దన్మయమయ్యె వనోవికార, మా
 యిరువుర లోపమేమి? యట నీతనిదే యపరాధ మెమ్మెయికొ.

88

కా. దానికొ భార్యగ నుంచుకొన్న యతఁ డంతస్థాపితకొ జేయ క
 వ్యానికొ వీనిని గోప్యముం చెఱుఁగ కవ్యామాక్షీకళిగృహం
 బేనకొ జేర్చునె? యిట్టులైన నదిగా దె? సత్సతీరత్నముకొ
 మానం బూడ్చదె? నిత్యసంక మది యుష్మాదంబు గల్పింపదె?

85

ఉ. “స్త్రీలకు గోప్యతాగరిమ చెప్పెడివారలు వెఱ్ఱు” లంచు మూ
 ర్థాభి వచింతు రిప్పు డిటు లంగనలకొ సభ కెక్క నచ్చి యా
 మూలమునకొ జెడకొ మొఁము మూసుక మిన్నక లోనఁ గుందు జ్ఞా
 నాలను లెందఱో యిల స్వయ రచితాగను లుండి రక్కటా.

86

క. మును పూర్వ లెత్తమునభవ, మనఁ జేసిరో? కట్టుబాటు మూఁగులు వానికొ
 గననేరక యిహిహి! యనఁ, జనునె? తమకంతకన్న శక్తులు కలవె?

86

మ. కలుద్రావకొ జన దండుఁ జెప్పటకునై కల్గిచ్చు నాచెట్టువా
 కులుగూడకొ గలువమ్మ లంచుఁ దమవాత్కుల్ కాస్త్రముల్ గా జగం
 బులకుకొ బోధ యొనర్చినట్టినుమహాత్ముల్ కద్దు కైలాసమా
 ఖలులకొ బోలఁగఁ జాలరో? వశ మొకొ ఖండి ప నకట్టులకొ.

87

తే. గీ. తమరు విధిలేక చేసెడి తప్పులన్ని, కడుపున కటం చెఱుంగ లే ఘనులు, వాని
 నొప్పులని చెప్పనొప్పుట యొక్కతప్పు, పూర్వులను దూఱుటదియుఁ దప్పుపయితప్పు.

తే. గీ. స్త్రీకి స్వాతంత్ర్యముండుట చెల్లదంచు, జెప్పమను వంతవెజ్జియే? చెడికొలమ్ము
 నెల్ల గంగను గల్పదె? యెఱుంగ నేర, కూరకయ కాస్త్రకర్తల మీఱనగునె? 89

ఉ. బోగముదాని కింత తలపోయఁగ నేటికి? గుక్క గోవునం
 గాఁగ నొనర్ప శక్యమే? యగాధము లేఁతి నుంచెనేనియొకొ

శ్రీగతు, లందులోఁ గఱవ చేయనివాఁడు ధవుండు గల్లఁ దా
యోగిని వంటిదైనఁ గను నొక్క తుణమున భోగినిగఱి.

90

ఉ. ఆగతి నిర్వృత౯ మయని కర్గలమై మనమంద మగ్నిమృత౯
సాగమి బొత్తు “చించుకయు సందగునే?” యని దేవు వేడుచుక౯
రాగమె రోగమై తగఁ గరమ్ము నలందురుమండి రంతలో
సాగజమాన సాహసము నంది కృతార్థునిఁ జేసె నాతనిక౯

91

క. సామాన్యమయ్యఁ బరకీ, మామాన్యతఁ గాంచి వాని నమామో నికయో
యేమూలనో చరితార్థుఁ గా మన్నననేయు నతని కనుఁబ్రామి యొగిక౯.

92

ఉ. నా మమ ప్రకృలో నిమిడి నాతి యెటుల్ కనిపెట్టునో యతం
దాయతమైన నిద్రగను నయ్యెడ మెల్లనలేర్చి “రాదుగా?
ప్రేయసి” యందు లో నొగులుప్రేయడికాని యిగమ్ము చేరు నా
మామలమారి, యయ్యతివ మానస మేమిట ధాత చేసెనో?

93

ఉ. రూపవిహీనుఁ డవ్వటుండు రూపసి, చీకటి వెల్లు, ఘడిలం
జే పఱ, పూరకు డుటయె యింపగు పుష్కలు, ధూళి గండ, మే
చాపయునేని దుప్పటిగఁ జాన కృతార్థతఁ జెందు నేవయల్
దోష వోకించుకేనియును నొయ్యలికిక బ్రేముఁ డబ్బపట్టుక౯.

94

మ. తనకై భార్యఁ బరిత్యజించెనట మాతక౯ పిడి యవ్వాసమై
నను గాదంచును రోసెనంట యొకఁడై జ్ఞాత్యాదిబంధువ్రాజం
బునకుక దూరగుండై వెలింబడిన చొప్పుక౯ గాంచె నంటుట్టివా
నిని దా నట్టులానర్ప న్నాయమగునే? నీచాత్మ కాకుండనక౯.

95

ఉ. ఆతనియందుఁ బ్రేరు మొదలంట నశించియ్యో? కాదు; లేక ద్ర
వ్యాతిగమైన చిత్తమున నాశ జనించియ్యో? కాదు; రూపసం
ప్రీతియ్యో? కాదు; కొండొక కవిత్వ రుచితమఁ దార్చుకొక్కో? దు
ష్టాతికిఁ గల్గు చంద మనరాదె? వికల్పము లిన్నియేటికిక౯.

96

మ. మగనిక౯ రూపమునక౯ ధనమృతము సమ్మృతాతిరేకమునక౯
దగు విద్యత్తమ దుష్కభంగులను మందప్రజ్ఞఁ గాఁ జేయు మేల్
గురుబుల్ లేకయె యొక్కరీతి మెయి నించుక౯ మించు గాకుండ మే
టిగుటిక౯ గొల్చునె? సాధ్య, మానవకు లీతపుల్ ప్రశంసించురే?

97

ఉ. “ఓడగు వీడు గాకునికే వేటొకఁ డా” నను నట్టి బుద్ధిఁ దూఁ
గాడెడి యందకత్తైఁ గొని యంతటఁ బోవక సంజుంబునకొ
గ్గిదటఁ గా! మంచుగతి నేమామునం దిడ నేహీనీగతుల్
పాడుకొలమ్యుకొమ్మలకుఁ బట్టునె? వైసయి నవ్వి యున్న వే? 98

మ. తనకుకొ బ్రాద్దుట లేచుటాదిగ నిశేధమైన యందాఁక న
మృత బిన్నమ్మలఁ బెద్దయమ్మలను బై మాతృవ్యస్పస్తాచయకొ
దంతోఁబుట్టువులకొ మయల్ గొలిపి విత్తమ్మిచ్చి భోగించు దు
గ్గనలకొ బుట్టినదాది చూచు చెలికొ సాధ్విత్వ మెట్లుబుబ్బనో? 99

ఉ. ఉంచుకొనంగ నేల? వెల యూడిగవు జెలలకొ జనుల్ నయో
దంచితమైన వర్తకుఁ దార్పంగ నేల? పయికొ దిదవ్యధా
భ్యంచనమైన వాగలకు నల్లంగ నేల? కటా! భుజంగులకొ
పంచనజేసె ధాత, యొకపాటివివేకము నల్లజేయమికొ. 100

ఉ. ఆచెలి వ నిఁ గూడి యిటు లాటడిపొకలు వోవుమకొ బ్రియా
గోచరమైన ఫక్కి నటు కొన్ని దినమ్ములు వుచ్చె నంత నా
యీ చతురత్వమెల్లఁ దరి నెయ్యెడలకొ వనియించునెమ్మురే
చూచి క్రమమ్ముగా “నిజము ను” మ్మిది యందుఁ దలంచి యొందోయల్. 101

చ. కలసి యొకానొకప్పు “డిది గా దది యా” నని చర్చఁ జేసి “యా
తులన కిదేమి మూడెనొకొ? తోచదు కుద్ధవరియ్యఁ డిక్కశల్
తెలిసినఁ గోపదారి వెనుదీయునె? చంపుట కాతఁ డక్కటా!
కలిగెనొకొ? దురాత్మునకుఁ గాలము దగ్గటి యిట్టి దుగ్మతుల్. 102

ఉ. విపులలో జనుచియును వీరుఁ డితండు దుపావలుకొ గటా
గ్లప్రతిహానముల్ గృహమునం దెపుమకొ గనమామనీయఁ డా
ర్తిప్రదమందు నెంచక పొరికొ పొరి వేటకు నేగి కాన జం
తుప్రకంమ్ము జంపుమన దుండగుఁ డిప్పకువుకొ సహించునే? 103

చ. అనవును వేటొకం డను “నహా! యతఁ డేమి యొనర్చు నట్టి చ
క్కనివిటుఁ డబ్బి సర్వవిధకామములుకొ దన కున్నయప్పు డే
మని యిది గోరఁగావలయు నా యథముకొ? వరియించినపు కా
దని వెనఁదోయువారు గలరా? యిది యాతని దోషమెట్లుగొ? 104

తే గీ అక్కరికి భార్యకేళి దాట్టిదగుట, వెలికిరావం డేగాని యీవెలితనవుఁ
బోద యిటువంటి యతిఘట గూడ దింతఁ కౌదతొందటి నిదిమనకేటికొత్త ?

చ. ఇది బయలెప్పుటే నిజమయేనియు నాతనిఁ జంపనేల? య
మృదిత కధింపు టొప్పగును, మూర్ఖుడు గానియెడక వివేకసం
పదకలిమిక జెలిక గృహము పాముఁగఁజేయుటే మేటితెల్వి, కు
క్క దినకమానునే? తనదు గాగ్రసము లేరుఖ మిచ్చి పెందినక. 108

చ. అనుకొన రాదుగాని మన మీతని దృవ్యముఁ దిప్పునుండి, యే
మని వరియించె వంతకె సహస్రము చూచియివ్వెలండి? నే
మని నతి వీడి యాతులవ కబ్బరపుం జనవిచ్చె? వీని ని
వ్వరిత యదెట్లు చేసినను వహ్వార! మెచ్చఁగవచ్చు నెమ్మొక్క. 107

పీ. తను దత్తుఁగాఁ గయికొనినతల్లి “మలోపాలా” యటంచును దుఃఖమొందుచుండ
తనకుఁ గన్నియ నిచ్చు ననఘురౌ నత్తమామలు లోన మలమల మఱుంగుచుండ
తనుఁ గట్టికొన్న యొత్తమరాలు భార్య సంకతధావృష్టి నేత్రములఁ గురియ
తనయవక్యపు టాసఁ దలక్రిందుగావేయ పితరులెల్ల నిరాశఁ బెట్టు దిట్ట

తే. గీ. నెందుకీ ముదితొత్తుతో నిటకు వటు, గాలిఁ దివగాడునాఁ యుఁగాక సారెఁ
బయనములావచ్చుచును దనవైభవ గుఱులెఱుంగనివీరిఁ బేర్కొనఁగవలయు ?

ఉ. మాకుపుల్ని? పూవులకుమాళ ముం దగు తోటల్ని? వై
నీడువచింపరా దగని వెన్నిసిరుల్? తన కేమివచ్చె న
వీడు విడక? విడక సరియె వెక్కటి సూక్ష్మపురమ్ము? జేరుటక
బూడిద! యేటికిప్పునిఁ బోవలె వర్తన వదై కొంపలక. 109

క. అప్పుల్ సేయుటకప్పు వే తెఱుంగఁ డీయార్యకయం దెల్లక
బప్పు గూడఁగ మింగుచుండి రిపు దిహిపాత్మురా లెప్పులేక
దప్పుఁగాక యదృష్టమే యదియు నీకం డి. తలోపైనఁ దా
విప్పు స్నేత్రము, లుచ్చుట్టుకయిక వీక్షించి రక్షించెడిక. 110

చ. అన మఱియొక్కఁడిట్లుంను “నాతని కన్య తెఱుంగఁ జెప్పు వా
ర్వికఁ డెవరెన్ని చెప్పినను వీఱిఁడి, యంతటఁ బోక చెప్పు వా
నినె వెలిజేయు నయ్యతివ నేనప దెట్టిని? యింత పెంకెవా
నిని దన భానుఁ జేసికొని నిక్కడి నీలెడి విఱ్ఱవీఁగడిక. 111

- ఉ. ఎక్కువైన లెక్కయిడ దెంతటి వానికి నేని మొక్క దీ
కొప్పువడపకవలెక మనసుగోరిక దీక్షఁగ నందు నెతు నేఁ
డివ్వఁగ జేపఁజెక దగినదే యిది యైన మఱేమి లాభమా?
నక్కడఁగుం బొబ్బ గిది యథార్థ మటంచుఁ దలంపఁ డింతయుకా. 112
- చ. అన మఱియొక్కఁ డిట్టులకు “నా చెలికోలికిఁ బోవనేల? యా
యనకును దానికికా గలసె నాకి” యు, దప్పు లొనర్చుగాక యా
తని కవి యొప్పులేయగు వృథా మనకేటికిఁ గంతపోవ! యే
మీ “తగువార” మంచు నిది యాతనితో కదియింప నేగుటో! 113
- క. అదివేశ్య, యితఁడు విటు డి, య్యది తప్పెట్టులకు? భార్య లైనవనితరే
వదలంగనేర రీ దు, రృదపుం జైనముల, నొరులమా లేమిటికికా. 114
- క. మన మేల నిమి త్రక్వము, గనవలయుకా వీఁడ బాపగతి దాఁ గదు నై
జనుఁ దనయంతన యది య, య్యుతువునఁ దోవ్వడఁగరాదే! యింకవలసికా.
- క. “ఏకజ్ఞుడు నిష్కూడిన, నాకజ్ఞుడు కాలు” నన్య మనవసరం బీ
పోకలు తగు యోగ్యులకుకా, వామనస్వఁగ రాని, వింత వంటేమిటికికా.
- క. అని మిన్న కుండి రంతటఁ, జనియెకా మఱి కొన్ని నాళ్ళు, చయ్యన నక్కా
మినికి వివాశనకాల, మృతు మూడెకా లెలివో నుబుద్ధి వొడమదే!
- చ. ఇట్లు దినదినమ్ము నోరిక లీకలెత్త నత్తలోదరి చిత్తమ్ము నుత్తలపాటు దక్కి
యత్కుకవి యత్కుకకత్కుకు మత్కుక దత్కుచు సాత్కుచు నున్నార నొక్క
వాటి కేయి యథార్థాత్మక గానాడినోదమ్ములఁ గాలహాసం బొనరించి
నిశీధ మృగుటయు. 115
- చ. తన దయితుఁడుఁ చాను మఱి దక్కిన నె మ్మురుఁ గొత్తభర్తయుకా.
లెరుగది సందునం దిమిడి వేఱు శయ్యలఁ బవ్వలించి యాం
డినకపు డె మృకానిపము డెదము వాటుకు సాహసించి “యీ
జను లెవరేఁ గందు” లని చాన మదిన్ దలపోయ కొప్పుకన్. 116
- క. అందెల్ చప్పుకునేను కుండుగతి నొయ్యారమ్ము గా లేచి దీ
ప్రిఁ దెల్వొందెడినీపహర్షి గుఱివేఁ బ్రేమాస్పదం బాచి “న
చ్చుం దన్వంగి” యటంచు మేల్కనిన యా వోరప్రియున్ జేర్చి యా
నందింపకా దోషఁగెన్ దవీను మగుడెందం బెంత పాపాపాపా 117

ఉ. ఆలలియెల్ల దాఁగని యుదాదని స్థాలకుఁ డెంతయేనియుకా
బాలకుఁ డెయ్యల లోనఁ “దన బావకు నప్పకు దూర మాటకుకా
మూల మిదే” యటంచు దలపోసి “యి దేఁతినైనఁ బోయినన్
మేలగు నప్ప” కంచు మితి మీతిన తోషయఁ దోషయకా దగన్. 121

ఉ. అల్లన లేచి దీపము గృహమ్మున వెల్లఁగఁ జేయునంత కా
హల్లకపాణి మున్నె తనదొ శయనీయముఁ జేరి “యింక నే
కల్ల వచించినన్ వఱుఁగు గాదిది వీనికి స్పృహమాయె వీఁ
డల్లరినేయ” నంచు మది కల్లవవాడి దిటయ్యు గాంచియుకా. 122

ప. ఉపాయమ్మునఁపట్టివానిఁ బిలిచి మంతన వృగు నెడవం దీసికొనిపోయి వెలవెలం
బోవుచు దీనమ్ముగు చందమ్మున మెల్లన నిట్లయ. 123

ఉ. కమ్ముడ! నన్ను నప్పగ నెదం దలపోయుదు వేను నట్టి చం
దమ్మున నిన్నుఁ జాతు నొక తప్పొరిచితి నెట్లు గడ్వలొఁ
బమ్మునఁపేర్చిఁ బెట్టికొని బావ యశ మ్మిఁక రక్షచేసెదో
కమ్మవలెకా స్వబుద్ధికృత కార్యము గా దిది మోస మయ్యెఁజా! 124

ఉ. ఈవిధి దాప నేమిఁల? దే నొక నిర్దుర వోయి లేచి మీ
బావయటంచుఁ డగ్గటితిఁ బాపి యతం డెటు లూనా చేసెనో
భావజు మర్మకర్మముల పాలానరింపఁగఁ జొచ్చె నింతకుకా
జీవము నీదివాస్తవమన జిక్కఁ గృతాగమరాల నెమ్మొయికా. 125

ఉ. పాపపు నిద్రవత్తు పొరఁబా టానరించెను గాక లేనివో
“రూపసి” యంచు వానివయి రోకు జరించి స్వయంవరమ్ము గా
నాపగిదికా బయికా బడితివా? యిపు డేమన నేమి లాభ మా?
దీపము కొంప దీసె. దన లేజము నంతక పాపునేటికా. 126

మ. అది గాకన్నివిధాలఁ జెప్పినను నీ యామూఁక దానెంచు కీ
గదిలోఁ జేర్చవలెకా? వివండు కద! యాకర్మమ్ము నేడెచ్చె నాఁ
దుది యంచుకా మగవాఁ డటంచు నొకకట్టు బాటు లేకున్న నీ
గ్గది దక్కంగలడే? యింకేమనుచు నేఁ బ్రాణమ్ముతో నాండుదుకా. 127

ప. అరమరలేమి సిగ్గుఁడి యంతయుఁ దెల్పెద నఁకలొననే
నరసితిఁ గొన్ని సంతుల “నాయన కా” రని, యప్పుడేని దు

శ్చరితుడు పోవనిమృనిన సహృది చెందఁగ వచ్చువా? “యిదే
దొరకకు సం” దటన్న గతి దుండగుఁ డయ్యె నిఁకేమి నేయునుక?

128

చ. ఎవరిని బట్టినకొ విడువ రేను వదించితినేనిఁ కొపముం
దవులు నొకప్పు చూచితివె? “ధర్మమే భార్యను వీడు” టంచు నే
మివిలి వదించుచున్ గనిన మిక్కుటపుకొ మారియద, వేఱ చె
ప్పవలయునే? యెఱుంగనివి బావగుణములు నీకు నున్నవే?

129

ఉ. ఎన్ని విధాల జెప్పినను నించుకయొక విస రేమిసేతు? నా
మె న్ననుజూయకన్నఁ గడమేటిగఁ జూడకయున్న దుర్యోహో
భ్యున్నతి మిమ్ముఁ బొందు టటులండఁగ నెల్లరు నంతకన్నను
న్న న్ననువార లన్న “నిను నాలుక గోసెద”నంచుఁ బైఁ బడుకొ.

130

ఉ. దగ్గఱుఁడు నీ పలుఁగుచ్రాగుడఁబోతు లడమి చెప్పిరో?
యగ్గిఁ దోసమబ్బినను నబ్బెడిఁగాక వదంపఁ జెల్లునే?
మగ్గి గృహములలో నిమడుమానవతీతిలకంబుపట్టు నే
యెగురు, నెంతకుం దగరె? హీనులఁ గొంపలు గూల్చు కూశలకొ.

131

చ. నిజమగు దోసముకొ గనియు నిండగృహస్థులు వృద్ధికాము లా
ర్యజనులు చూడకున్న యటు లక్కడనే వఱతున్ దురాత్ములొ?
ప్రజలకు గీడు సేయుటయు వర్తమాట నసత్యమే చా
ని జగతి కెక్కడేయదురు నీచులఁ జేర్చికొనంగఁ జెల్లునే?

132

ఉ. పుట్టెఁడుఁపేర్మిలోఁ బతి! భోరున నాయచు యెడ్య వారముకొ
గట్టిన యాపెకన్న ననుఁ గాదనరాదె? యెటుల్ వదించినకొ
బట్టినపట్టు వీడ రని బావ నెఱుంగుదు నాదె? యంతకుకొ
గట్టిడిదైన మామె నటు జాణియవెట్టెడి నేమి నేయుదుకొ.

133

ఉ. ఆయచు మేటియై గృహమానందు సరుస్తయ చక్కఁబెట్టు నే
హాయిగ నానెచాటున విహారపు భార్యగ సండి యియ్యగకొ
బాయక కొల్వఁగాఁ దలఁతు బానిసతోత్తులు భార్య లొదురే?
“వేయికి నుండునే” యనుచు వీరపతివ్రత దాన నే మగుకొ.

134

చ. పతిరత యుండెనేనియను వారకథామణి, దాని కెట్లులొ
ప్రతిస చెనకొగుటుందిని? రా వటు దుస్థికు “రేమి” యంటివా?

- నతి గల యింటి కిక్కణి సంఘముచేరదు చేరనేని యు
న్నతగుణు లాందు రం దవగుణమ్ముల కుప్పలు ను ప్పొనర్పరే! 185
- చ. తనుఁ బతియన్న భ్రాంతిమెయి దగ్గఱఁ జేరిన దుర్జనుండు గా
కునికఁ బయిక్ బడక్ గలఁడే? యోగ్యుండు శొంఢోకనాతి యెట్టి దై
నను దనతల్లిగాఁ గనఁడే? న్యాయము దుర్మతి కేలతోచు? వె
వ్వని నననేల? నాదు తలవ్రాతకు దుఃఖము నందిఁగావలెక. 186
- చ. అని తనదైన తెల్వి యది యంతయు నట్టిపడక్ బత్రిత్రతాం
గనయును బోలె నీతులను గొప్పనసేయుచు నప్పగారిపై
ననుమతి చూపు టాదిగల యావిధ మంతయుఁ జూచి వాని నె
మ్మనము గరంగి నీరయు సమంజసుమై కృప దాని కిట్టుక. 187
- అ. వె. ఇంత చెప్పనేల? యే నేటి కాయన, తోడఁ జెప్పవాడ? దుడుకు చెంద
వలదు, తెల్లవాట వచ్చె నిద్రింత ను, పోద మదిగొ చుక్క వొడిచె ననుక. 188
- తే. గీ. చేతిలోఁ జేయి వేయించి చెలియుఁగొంత, యంతరంగమ్ము విశ్వాసమందఁబోయి
యల్ల గనమూసి నిద్రించునదియపోలె, నభినయించుచునుండె నయ్యవసరమున. 189
- ఉ. వాడును. “దీన వేమగునో? వామవిలోచన” కంచు లోన న
త్తానుచు “దాటుకోఁ గలిగి నంతటిదే చెలి” యంచు మెచ్చుచుక
“గూడిక కంతరాయ మొనఁగూడునొకో” యని చింత నొందుచుక
వేడుకదక్కి “యెప్పు డింకవేగునొకో?” యని యెంచుచుండఁగ. 140
- క. కాకమ్మ లుచె నున్నే, “కోకో” యని కోళ్ళు గూసెఁగోకమ్ములు ను
క్రికలిమి విజ్జరీగె ది, వాకరుఁ డ దయించె డెల్వి కలత జగమ్మల్. 141

గ ద్య.

ఇది శ్రీ...తిరుపతి వేంకటేశ్వర ప్రణీతం

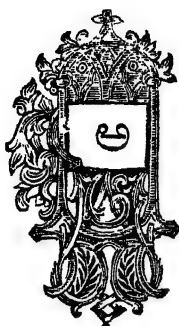
తైన పాణిగృహీతయంచు

బంచమాశ్వాసము.

పాణిగృహీత.

షష్ఠా శ్వాసము.

కపటన్యాయాంతర్ని
త్యక్తలితనాదస్వరూప దాతృశ్వశ్రీ
ప్రకటితయశస్కు బాభా,
నీకలాజాలాభిరామ సీతారామా.

- తే. గీ. అనధరింపు మనంతరం బయ్యదారుఁ, డిఁచుకేని యెఱుంగమి నెప్పటట్లు
న త్రలోదరితో మూటలాడుఁగాని, యబల యొక్కింత మది సందియమునఁ జలుకు. 2
- మ. తనమగ్గుం బది గుఱైఱుంగు ననుచుక దన్వంగి యబ్బొలునిక
గన మాటాడఁ, దదగ్రిమఁదు మనలంఁగా సందియం బందు నూ
తనఁడౌ ప్రేముడికానిమోము గని తంద్రక జెందు వేయేల? జీ
వనమే బర్యగ నెంచు మించినత్రపాభారయ్యు లెల్లఁగదా. 3
- వ. అట్టియెడ నుచారం డచ్చెలిమిన్న చిన్నవోయినవిధయ్యున నున్న లెఱుగునకుఁ దన
కన్నలు బన్నయ్య గన్న మట్లు చింతించుచు సంతాప మృగలయ్యుగ దగ్గఱఁ జేరి
బుజ్జగించి యట్లుచు. 4
- క. తెలవాటిన మొద లెప్పును, కలికిరొ? గానయ్యె లేక కలతయొ కృషిలో
మెలపునఁ గలకలలాడెడి, తలఁ పేమిటి కీదినమునఁ దానగ చెడియెక? 5
- మ. కవి యేమయ్యెను? నైత యెం దడఁగ? జోకలోమాఱు నేమి తలఁ
జవి నానాఁటికి హెచ్చెనో? యుడిగెనో? చంద్రాస్య? పద్యయ్యు లె
య్యెలియేనిక రచియించితే! చదువు మేదీ! చూత మఁదెందు నె
ట్టివిశేషయ్యలు గల్గునో? వెడఁగువోటీ! యిత వంటేటికిక. 6
- ఉ. వచ్చినవాఁటఁగోలె నిటు వామవిలోచన? యొక్కవాఁడునుక
ముచ్చట దక్కి యుండ వరమో మయి యీగనియంతంతలొఁ
జొచ్చినదానిఁ బోలె నెటు చూచిన నొక్కవిధాన మంటి వే
పొచ్చెయిలేనిదాని కెటు పోలునె? నీకు నెలకుంకలా. 7
- క. చెప్పు మది యెట్టిదైనక, దప్పక తీర్తు ననఁ దిరుటి తడవికొనుచుఁ దాఁ
జెప్పఁదగిన దొం డుండమి, నప్పటికిక బొంగుపేతు మది కల్పించెక. 8

- క. కల్పించి మిగులనేరవు, జల్పనకర్తయును గల్లునఖి గానఁ దగ్గఁ
బొల్పి యది యక్కఱమున ది, గుల్పానివహదయుఁబోలెఁ గోమలి నలుపక. 9
- ఉ. మాటల కేమి లోపమగు? మానసవైఖరి మాత్రం గానివో
నేటికి బాచి పెట్టితిరి? యే గనకుండఁగ నిన్న బా, విడ
నాటను జూడ లే దొకట నాకును మీకు రహస్య మున్నదే!
చాటొరింపఁగాఁ దగిఁసంగతి నా కడుగంగ నేటికే? 10
- క. మీయఁ మ్మి కాదే? నామ, ట్టులులకు దవ్వైతి నె తటక్కరులూ? కటా!
కృమముగ నను కేటొక టగు, కృమమునఁజూచెదరు తప్పుగలిగెనే? చెప్పుడే. 11
- క. మీయజ్ఞ మీటితి నో? మీ, కాయాసకరమృతైవయాహ్వానోర్కల్
పామక కోరికనో? న, స్నేయోరసుం జూడ నేల? యే లాతి నో? 12
- అ. వె. మొదలనుండి నన్ను నెద నిట్లు భావించు, లేని యిత చిత పూనకుండుఁ
బూవు లమ్మవోటఁ బుడక లేగతి నమ్ము, దాన? మీరెఱుంగని ధర్మమున్నే? 13
- క. ఇక మిమ్ము గొల్చున్నే హితు, లకటా! నను గారవించురా? వినరే? నా
యకుఁ డొకటి గొట్టివను మా, భుకరపువాఁ డొకటి గొట్ట దొరఁకొనకున్నే! 14
- ఉ. వేమి దప్పువో నిచటఁ బొడెలు వట్టుక వేల నేల? యిదో
చేదదువా? యటన్న పది చెల్లదు పంజరమండఁ గొన్ని కా
శ్రీరము దా వసించి యి లేచి చనంగ స్వభాతి దానివై
గారము నూలుఁగాని తగుగారవముక బచరించి యేలునే? 15
- క. కొలమునకుక వెలి యయితిక, బలవంతపుబాప్యార్థవైఖరి మీకుక
జాబక నగుదాన నైతిక. దలవ్రాతకుఁ జితనీకుఁ దగదే? నాకుక. 16
- క. అది బుడిబుడిమఃఖమ్మనఁ, గనుఁగవ నకుపులు దొఱఁగఁగా గద్దదని
స్వన మొలయ మాట లాడఁగ, నమ్రపడనివిధము దోప నది విరమింపక. 17
- చ. “ఇది యొక హేతు వానె చెలి! యంతటివంతకు, దాన నేమి యు
న్నది? యడుగంగ నేల? కనినంతన యేమనువాడ? జూడు మ
య్యది యటఁ బెట్టియున్న” దని యాతఁడు తెచ్చి యొసంగునంత న
య్యదిగి పలిప దించుకయు మో వటు త్రిప్పదు వ్యాజమూర్తియై. 18
- క. దాని కతఁ డెంతయేనియు; లో నొగిలి తదంగ నాలిలోలుం డగుటక
“మానిని? విను వినిచెద నీ, నానేరము నైపు” మనుచు నారంభించెక. 19
- క. శ్రీరస్తు చిరంజీవి య, దారునకుక దల్లి శోభ నావాప్తిగ నా
కీరాదీపూర్వకమృగ, మీటింపేరుమున వ్రాయుమే లే మనినక? 20

- మ. కనువా ర్వో? నీ వెఱుంపు నీవక గన్నట్టులే పెంచి పె
ద్దను గాఁ జేసి గృహస్థు గా సలిపి సంతానాధ్యక్షుఁగాఁ జూడకే
చనె మీతండ్రి, యభ్యాస్యుల నగుటక బాహుభీకాదురు నిక
గన జీవించితి నేటి కీబోతుకు? పాక్కుర్యము నిందా? మే? 21
- క. కడవినదానిని సారెమఁ, దడవిన లాభము గలదె? దారకు నీవక
బడదయ్యెఁ బురాకృత మి, యొడ దా న్జుండె దాని క్వోకర్తల్. 22
- క. “ధనమును వెచ్చించితి” వని, మనమున దిగులొందఁ గలరె? మనుచును దీనిక
దినగ, మనముఁడుపొట్టు, చనకుండునె? చాఁజ జరుగఁ జదరయఁగాడే? 23
- క. చెప్పితిఁ జెప్పించితి నీ, యొప్పుమియును దెలిసికొంటి నూటకు గన లే
కిప్పు డింక నొకటి వాసెనద, నప్పో? యిద్దానికైన ననుమతి గొనుమా? 24
- అ. వె. రుద్రుని కొద్ది యొకవారపు గాన నీ, వ్ర మైనకన్న నేటి లేచ్చి
కొనుము వెండ్లి చేసి ధనమెల్ల మీ కిచ్చి, సంతసి.తు మేను సతియుఁ గాంచి. 25
- గీ. ఇంక నొకమాట భార్యయు దివ్యమియ, కయును లేదేని యీ వెండ్లి గాని సుఖము
ఖాల మేమిట్లు లావుట గానుముమ్మ, గేస్తు వగు బెక్కరజీనైనఁ గీ రికరము. 26
- క నీయిట్లు మెట్టులేని స, తియుతుండవు గమ్ము నీకుఁ దీపి గలుగువా
రోయనిద యెఱివా? యది, పానునదే మేము చెప్పుచారమె యచటక. 27
- క. అని వినిపి.చిన వినియ, వ్యవహాషీయు నతనిఁ జూచి “వరునుక గొమరుక
గొనములు గలగతి యుండఁగఁ, జనునే? నీ కిట్లు మమ్ముఁ జక్కక బెట్టక. 28
- తే గీ నీవు బాగుగనే యుండు నింద నాది, యెందు కీటవ్వ? నీకు నే నెప్పుడేని
“భార్య వదలు” పటంచుఁ జెప్పకుగదా? వి, వేకవంతు లెఱుంగని విధులుకలనె 29
- క. అని తఁమనమునఁ గలవిను, వుననో యిచ్చకమొ కాని పొఁతి తగుగతిక
దనకుక బోధించిన నా, తనిమనమును గొంతకొంత దారక మరగక. 30
- తే గీ ఉత్తరమ్మును వినిచిన యవతి దానఁ, గొంతకొంతించిట్టుల కుటిలుఁడతఁడు
తలఁచె నాజలబాషీ యట్టులనే యభిస, యించె మదినున్న తెఱగది యెటకుఁబోవు. 31
- క. అగతిఁ గొన్ని దినమ్ములు, నేకుటయును నప్పుడేని యింతిమనము దా
బాగుపడదయ్యె దానివి, రాగవుగతి గాంచి దాఁ గరము కంకితుడై. 32
- అ. వె. ఒద్ద నుండువారి నొక్కొక్కరిని నల్లనల్ల నడుగుటయును నందఁజెఱిగి
యున్నవారలైన నూరకయుండి రె, క్వోకి వలయు నిట్టిపాడుగొడవ. 33

- క. స్వామిలకుని నట్లు శుభుగుడు, బాలకుఁ డగుకతఁ దగినవడుపున బొంకక
బాలక యున్నది యున్నటు, లాలలనకుచేప్తుయెల్ల. నతనికెఁజెప్పెక. 84
- క. దానిపయ దానిదగుకవి,తానూ వాసక్తియును సహాయము గా “నీ
బానిస తొత్తిటు చేయుట,యే నిజ” మని కనలు గదుర నిటు లేద. నెంచెక. 85
- క ఎరఁజేసిఁ జెప్పినవ నయ్య వశము గా దిందుకయును మాయ యెఱుంగఁ డ
య్యవిదనె యక్కఁగ గను పీనివిమయమున దోసమెట్లు నేనూహింతుక. 86
- క అని వచ్చెడికొపమ్యును,దనమది మను పాఠుకొన్న తాత్పర్యము గృ
క్కున మ్రుంగఁ గొన్నినిముసము,లనయను నితికృతివిమాధుఁడై నూర్చిడియెక
- అ. వె. ఎనిమిదేడ్లనుండి యేకశరీరమై, యున్నవన్నెలాఁడి యొక్కయింత
లోన కత్తు వయ్య,లో మాఱవెనుకటి,చిన్నె లేస్తఁబడునె? చేటుదక్క. 88
- న. అట్లు చూర్చిడి యతం దొక్కింతతడవునకుఁ దెలిసి
- తే. గీ. ఎఱుంగ కుంటిని గాని యాహీనబుద్ధి,యెల్లపుడు నిట్టిదే దీనియెడల నిట్టి
చపలభావమ్యు గలదని సారె కొక్కి,చెప్పఁజేరీమొట్టమొదల లొక్కన్నే హితుడు
- మ. అకటా! పిన్నటివారట నుండియును నశ్యాసక్తక ముత గా
నక పేర్కొక భరుభక్తులక గొలుచుభవ్యక మ్య నిల్లాలి నూ
రక యాతొత్తులక దగుల్కొని విచారమృదు మున్నంగఁజే
యుచుచేప్తుక దగినట్లొచ్చె నిదియే యుక్తంబు దా నెమ్మొయిక. 40
- చ. భవమును వమ్మొర్ర్చితిని దల్లికిదవ్వయి త్రాగుఁబోతులు
దును నొకపద్దు కైకొని యథోగతిక దగువాఁడ నైతి నీ
యనుచితకృత్య మంతమను నక్కట! యియ్యది కాదె? హేతు వే
వనకొన నేమి లాభ మకు? నన్నియు నింతకుఁ నీతె. లూర్తిగక. 41
- అ వె ఏ నెఱుంగనైతిఁ గాని యాదుష్టురా, లింత కెంతమంది నిదరుఁ జూచి
“ఇంతకన్న బుద్ధిహినుఁడు లే”డను, యశము వాకు జగతి కంపెనొక్కొ. 42
- క అని పశ్చాత్తాపమృక్, గని హితులకుఁ జెప్ప రుండగ్గు మగుటఁ గా
దని యటునిటునుక దోషక, తనలోఁ దా నిమిడి యయ్యదారుం దుండక. 43
- చ. క్రిమయూగ శృంక దిక్కి యలకంబనిలోదన “వాఘస్వామికుం
డవునిదత్తుఁడే” యనుచు వాత్మయదం బొకయింగ గాంచుచుక

“రమణాదు తస్మైః జ్ఞాతుటప రా కటు తక్మైశ్చ” యంచ శరీస
ద్యమ విడి వచ్చె నచ్చలి యు వారుఁడు చింతిలుచున్న చోటికి.

43

ఉ. వచ్చెనుగాని రాతి యొకవైపు స్వప్నము గాంచి యుటచే
నచ్చపలాక్షి యందుఁ గల మాతృయృతిక దలపోసి “నిక్కమా
తెచ్చటఁ గాని యేమి బిడ్డి యుట్టో. రిండుకొ” యంచ సంతయం
బిచ్చఁ జరింప నగ్రిముననే యొక భంగిని నిల్పె రిత్రగళ.

44

చ. నిలిచినయంత నచ్చలికి నేలైయి గాఁ జల్లియించె ధానికి
దలరక దక్షిణంపుననుబగుటక మఱి కొంత. సందియం
బొలయఁగ “నూరకే యిటుల నుండుటయొక గల” దంచు దాని తా
దులువుచు లేచి తోస మఱి తోయ్యలి దాచుచు నట్ల యుండఁగళ.

45

ఉ. ఎవ్వఁడు దేనిగాలి యొకయి. చుక సోఁనఁ దుగ్గి చు చు నిం
కెవ్వఁడు దేనిరాక కెదు లేని యెడన్ దమిఁ గొంగిలిండు ని
కెవ్వఁడు భార మం చెఱుఁగ కెప్పటి కకమునంద నిల్చు వాఁ
డెవ్వలాఁడి వచ్చుట చు మాతృ. దులకఁ కుదారు. డెవ్వడన్.

46

క. అటు నిలువం బడి చిలితా, జటిల మృగునతనిచి త్రసరణిన్ గల జే
బుట్టి యొకొ! యిటు లింతటిలో, మటుమటు యీతనికే గల్గె మర్మ మదేహి!

47

క. స్వామికుఁడు తంపి పెట్టెకొ? బాలకుఁ డతఁ జేటి కట్టి పని యొకరింభున్
గూళ తనతని త నికి, నీల యిడి వదింపఁ జేసి లేచి! మరలన్.

48

ఉ. ఏ నొనరించుచేష్ట యది యీచినవాఁ డో? రుండె కాక యీ
వానరసేవ కెట్లెఱుఁగ వచ్చు? నెఱుంగక యేమి కిల్లి దా
గాననికన్నులన్ భయమఁ గ. పను నొందుమఁ బాలు ద్రావ నే
గ్గానెకి కొంపఁ దీరుటకుఁ గాఁ బ్రయత్నించియో యేమి? యీసు న్.

49

చ. ఎటు దొందున్? భవాంగనకు నిట్టికొలయ్క వయస్సు రూప మ
కొటికము పేర్చి గూర్చి గల కామామఁ, జేటికే బోలి? వానితోఁ
గుటిలఁడు వానికైత యది గొంతుక గోసె, దరిదుఁ జేటి కి
చ్చటి కరుదె. చె. గూళవిధి చెయ్యును లేవ్విరి నెట్లు నేనుజే?

50

ఉ. హాయిగఁ బద్మయల్ చదివినంతట వానికి జిక్కఁ గాని యీ
కోయనికోతి దాఁ దెలిసికో గమకించెనె? పూనుబుద్ధి. వీ!

చీ! యని యీతఁ డింక నెడఁ జేసినఁ “జాలుచు” నంచు జీవమున్
రోయక యెట్టులుండు? సరిరోయునిదల్ ననుఁ జూచి నవ్వఁగన్.

51

ఉ. ఎంతటిభాగ్యమే? యనుచు నెంతయదృష్టమే? యంచు నెంతబల్
వింతలే? యంచు నెంతపార లేనితలంపులే యంచు ముక్కుపై
నింతులు కేలు పెట్టికొని యెల్లపుడు న్నుతియించు నాకు నీ
వంతయే నిక్కమైనను రవఁతయఁ గూడవు జీవనస్థితుల్.

52

గీ. మరుగు కాలువజాతిలోఁబొడముపలుగు, లేడఁ సంసారిఁబలతోవలేక? కుక్క
కిందునే? నేయి”యని మోమునెదుట నెల్ల, వారు నిందింప బ్రతికిన భాగ్యమేమి. 53

చ. పొడమితి నేకొలమ్యునో పొందితి మిక్కుటమైనభోగముల్
కడపితిఁ గాల మెల్ల వృథ గాక సుఖమ్యుల కెల్లయై చనన్
బొడిపితిఁ గట్టితిన్ గులముతోయ్యులులెల్ల నెబ్బ సనంగ ని
య్యెడ నిక నేమియైన నగు నెంతకు కాళ్ళత మీకరీరముల్.

54

ఉ. వివస నాత్మహత్య యది యంత కుభవీద మంచు నెంచమిన్
నానెఱజాణచెయ్యుల నాయకుఁ గా దని నవ్వుఁ జేసి నా
పై నెవ రిట్లు చెప్పిరో? కృపారహితల్ కపటాత్ము లిప్పు డ
క్కాని దురాత్ములన్ నెడలఁగా నొనరించెనఁ గాక యం చొగిన్.

55

ఉ. చిత్తము గట్టి చేసికొని చిన్నె లెఱింగిఁజాణ గాన లో
ను తలపాటు లేనిచెలియం బలె డగ్గఱఁ జేరి నెన్నయై
యత్తలిగాకుఁబోడి కను ల్లనఁ జేతుల మూసె వంతలోఁ
దత్తరమంది “యెవ్వ” రని తక్కుగకంజసమాగమమ్యునన్.

56

క. మెత్త వడెడిచిత్తమృదు నొత్తిగిలన్ జేసి, చేతు లొక్కింకన దా
నెత్తి వెలిఁ జిమ్మి “నీ!నీ!, తొత్తా? నను చుట్టఁ బోకు తొలఁగు” యన్నన్. 57

ఆ. వె. దిల్లవోయి తనదు డెడయ్య పటియలై, కట్టు దప్పఁ “గలఱ కల్ల గావు
కటనమును గావనత్వముల్ నిజ”మని, మనసు మరల ధైర్య మనకుఁ జొనిపి. 58

క. “పరకీయచందమునకున్, జొరబడితింగాని మంతసొమ్మునకై క
క్కుఁదితి బడమగదా? యో, తరుణులకున్ లేని విట్టి దళ” లని భగచున్. 59

వ. అని త్రొక్కువాటి యవ్వారిజాక్షి చురచురఁదాచుచు.

60

ఉ. ఎప్పుడు లేనిరీతి యిది యెట్టిది? యికటితిట్టు తిట్టు, నే
త ప్పొరించితికా? వెనుక దారి యెల్లను దప్పె నింతలో
నెప్పులుగుల్ మఱేని వచియించిరి? నవ్వుల కిట్టు లాడుటో?
చప్పుడు గాక యుండ నను సాగఁగఁ దోల్చిలు నుపాయమో? కదా. 21

తే. గీ. భార్యఁ బాలింపుచుని నిన్న వచ్చియున్న, యుక్తరమ్ముఁ జిగురున నున్న యెట్టి
తల్లిమాటగు బాటింజఁ దలఁచుటొక్కో? యే నెచటికేగుదాన? నిన్నిపుడు విడిచి.

తే. గీ. మఱును దార దోసి వచ్చినయప్పటి, మండి నిన్నుఁ గొల్చి యొకటనైన
భేద మి త లేనిప్పేమిలంగిన, దాన నెటకు నిపుడు తలఁగుదాన? 68

తే. గీ. వంటబ్రాహ్మణతోఁ గాని బట్టుకుకు, వానితోఁగాని బుట్టావువానితోడఁ
గాని లోకమ్మతోపాటుగా నొకింత, కులికితినో యెంతకింత మీకలిపాటు? 64

ఉ. ఇంతకుఁ దప్పు లేనకు నిక్కరణిక జనునే? తిరస్కృత
స్వాంత నొసర్ప, నొక్కయెడ వచ్చుటయుకా గలుగుకా దొసంగు; ర
వ్యంత విచారణలో నలయునా? “యదె దున్న కు దూడ పుట్టె” వ
న్నంతన “పబ్బదె” మృతఁగ నానె? భవాదృకుఁ డైఁమేటికా. 65

చ. అని నిలపోప రామి నయనాంచలసంచలదళుమాలికల్
వెనఁగొని గద్దదస్వరము పే వచస్సుతి దప్పుఁ జేయ నా
తనిపదముల్ శిరమ్మునకుఁ దాకఁగ నొయ్యన వ్రాలి యెచ్చె న
కన్నకనిభాంగి యాతనికె గంటఁ దడిక జనియింపఁ జేయుచుకా. 66

క. విరిసెడికోపము పొరిఁబొరిఁ, బురికొనఁగాఁ జేసికొని నవుంసకుఁగతి ద
త్తపాటు దక్కి యిందుక, తరలి మరలఁ బల్క నయ్యారూఁడు దయతోకా. 67

క. ఎక్కడి నీ వెక్కడినే, నెక్కడినమ్మికలు? వలపు లెక్కడ? కొన్నా
శ్లక్కులు పడి తిరిగితి మా, మమ్మకు లన్నియును నాఁటిమాటలు చెలియా! 58

క అప్పటినిపుడు వేఱే, యప్పటియానేను వేఱే యప్పటికాలం
లిప్పుడు ర మృత వచ్చునె? యిప్పటికా దగినరీతు లిప్పుడు వచ్చుకా. 69

ఉ రొక్కము లేక కాదు నిను రోసియుఁ గాదు మఱొక్కలేదుకుకా
దక్కియఁ గాదు చెప్పెన యథార్థపుసంగతి చిత్తరాత్రిలోఁ
గుక్కలరీతి నొక్క వెళోమలికై పలుమంది చేరినకా
జిక్కు లనేకముల్ గలుగుచి! యుసింది విరక్తి చెందితికా. 71

- క. అని యట నిలువక జాలక, చని వేటొక్కడమఁ గొంత కాంతించియు న
వ్యసితక గుకవిక సహితముగ నె యలువెడలింప నెంచి కఠకువొడమఁగక 72
- అ. వె. తగినమిక్తు నొకని దగ్గఱఁగాఁ బిల్చి, కార్య మిట్టిని యసఁగా నతండు
సంతయించి పిదపఁ జాన యున్నెడ కేగి, యిట్టులనియెఁ జిన్న యెఱుఁగు దోఁప.
- చ. వెఁదిరో? యుగ్మండై యతఁడు వెల్లుమ నుండెఁ దటాల్చి నిద్రాదం
దొలఁగుము లేనిచోఁ గలుగుఁ దొందర లెట్టివియేని యింకఁ బైఁ
బిలవఁగ వచ్చు నీ వపుడు పోమిమై నట రాను వచ్చు, నిక
దలఁచిన నీరు గాఁడె? యటు తా వృథగా వెడలింప నేటికొక. 73
- క. అని యెన్ని చెప్పినను న, వ్యసిత వినదు దానియెడల భ కుభక్తులతోఁ
జను నారఁ డేమి నేయు? నె? వనినక మగు? దాని నచట నా కక జేయక 74
- క. పదపడి లోఁతున యగుటక, గదలించెక గుకవి నిల్లు గదలి చనెడియా
తృదయతుచందమృతమక, మదిఁ దనదశకన్న వెలదిమలమల మఱుఁగుక. 75
- క. అటు లొక్కరెండుదినములు, కటకట! యని యెల్లరఁగఁగ లి? యనకన
స్ఫుటకఠినోపావణముల, నటఁ గదలక యతనికరుణకై కామనెడక. 76
- తే. గీ. కరుణ యొదవియు నాతఁడక్కలి? యెఱుఁగ, తుంకవిధున దాచి “యి
ట్టొట్టినంట, విడుచుపిమ్మటకలసిన” డిదికిటకు, రమ్యనమద్ధిగానుండురమణి” యనుచు
- క. లోనెంచి దానినానానూపవిభూషణకదంబ మొకటియుఁ గొన క
మృనినియిలు చేర్పించియు, దానిజఁని కిల్లువార్త దా నఁపించెక. 78
- క. నీకొమిరె దుర్మదపు, బోకిళ్లకు నాకు రోంత పుట్టె “జను” మఁక
నే కదలదు రెణ్ణాలై, శోకించుచు ల. ఘనముల ముగియఁచు నుండెక. 79
- తే. గీ. దానియాస్తి యవత్తు నీదగ్గఱ కిపు, దంపితిని నీవు వచ్చి నీయాత్మజాతఁ
దీసికొనిపామ్మ లేనిచో దీనిని బల, వంతయగ నిల్లు వెడలింప వలసి వచ్చు. 80
- క. అనుమాట వినినయంతన, చని తా నవ్వేళ్ళమాత జామాతను నే
ర్చినీతి వేడికొని యాతనిచ-పు గాన కంతఁ దనముక గనియక. 81
- క. మెలమెల్లన బోధించియు, జలమున రానొల్ల ననెడిచానకఁ బలిమిక
వెలికొక గొని చనె నదియవ్వఁ దనయిలు సేరి లోన వగచుచునుండెక. 82
- క. ఇదియంతయు విని “దైవము, బ్రదికించె న్నన్న నాదుకట్టయి” యని య
మ్మదిత యలుసొచ్చె గవ్యప, శదు “డదియేమనన” య నెడికొక వెనుబడక. 78

చ. కళవళమందుచుకా వెతలఁ గందుచుఁ గుందుచు నున్నచోటి య
 వ్వల వలపుకా మగండటకు వచ్చినయంతన తేటిమాచి వె
 ల్వల దిగఁద్రావి యాతనిచవికాబడి కుల్కఁగ సాగ నద్దిరే!
 వెలచెలి కబ్బునవిగ్రహవేదన లీడ నశక్య మెట్లుగుకా.

83

ఉ. “ఏమిట్టికై వరించితివా యివ్వెడఁగుంగవిఁ దీరఁగాదె! యా
 యాముదమెల్ల, నింకయిన నవ్వలి కంపక కొంప కేమటం
 చీమెయి దూర్చెదే?” యనుచు వృద్ధ వేసకాదలనోరు మొత్తుకొఁ
 గోమలితెక్కునేయకయ కూటుములకా గరఁగించునక్కవికా.

84

ఉ. ఆగతి నిర్భయంపుగుఖ మందుచు నాగజయాన లోన నా
 నాగతి “నాప్రియుం డీటకు నాకయి కాఁ దనయంత వచ్చు బ
 ల్లోగినవాఁ డెటుల్ దలఁపులో ననుఁ బాయఁ గలండు దుర్మతుల్
 వాఁగెడికూఁతలకా విడుచువాఁడె! యతం” డని యెంచు సారెకుకా.

85

చ. అచట నుదారుఁడుకా దరుణికై వగఁ జెందుచు నెప్పుడేనిఁ దా
 న చని వెలందిఁ జూచుటకునై మది నెంచియు నట్టులైనచో
 “సచివులు భృత్యులుకా మిగులఁ జొకఁగ నెంతు” రటంచుఁ గొంతు “న
 వ్విచికిలగంధిసాటి పదివేలను లే” రని లోనఁ జింతిలుకా.

86

క. డోలాయమాన మగుమది, తో లీలలు దక్కి యాతఁడు తొయ్యలిఘోటో
 లాలాకించుచుఁ గుందుచుఁ, గాలమ్మును గడుపుచుం డెఁ గళవళపడుచుకా.

87

క. ఆరీతియెల్లఁ గని “య, వ్వారాంగన యిటకు మరల వచ్చుట తగ దం
 చారూఢి నతనిమిత్రుల, వారిం చెడివలను జూచువా రయి కడఁకకా.

88

తే. గీ. దానియప్పటిక ర్తనఁ దధ్యముగ నెఱింగి “యిప్పటికేని యారంగులూడి
 వాని వదలదు నీకు నీవంత యేల? కావలసెనేనిఁబట్టియొగలము మీము”

89

క. అనుడు “నటులాచరించునె? వనితకుఁ బొరపాటు మొదల వచ్చెనుగా క
 ప్పని బుద్ధిక్యతము గా” డని, తనమదిలో నున్న తెలుఁ గతండు వదింపకా.

90

క. వారును నొకనమయము గని, యారామామణికి గనికి నగుచేరిక క
 న్నారంగకా జూపంగ ను, దారునిరాగాంకురము మొదటికి నశించెకా.

91

క. తనతప్పిదమును బ్రేరయఁడే, కనలారఁగ జూచుటయును గాంత యొకవిధం
 బున నపుడు పొంకి కమ్మమి, నన రానిదరుక్తు లెల్ల ననిపించికోనెకా.

92

- చ. పదపడి యింక నాతనికృపక గడియించుట దుర్లభం బటం
చెడఁ దలపోసి యాన మొదలే నశియింపఁగ జైర్యమంతయుక
వదలి “యఁకేటిబెట్టుసరి! వైఖరి బొత్తిగఁ దప్పెనంచు న
మ్ముదిత “యఁపాయ మిట్టి” దని మూటికి నెంచి కృతప్రియత్నయై 94
- మ. తననుక దానయి యొక్కరేయి యతనిక దర్శించి దీనాస్యయై
యనుమాన మొక్కయింత లేక చరణమ్ముగుక శిరం బుంచి, పే
ర్చి ననుక వేగరుణింపఁ దప్పదనుచుక మే లెంచు మంచుక, వచిం
పనిదయ్యక న్సురియింపఁ జేసి కరుణక బాటెంపకున్నంతటక. 95
- ఉ. కుందుచు నింటి కేగి దనకుం గలతెల్వి యదెల్ల దైన్యపుం
జందమునంద చేర్చి యొకజాబిటు వ్రాయఁగఁ బూనె నద్దిరా!
చందనగంధులెట్టిఘనసాహస మైన నొనర్చి బొంకి నా
గుం దమచెయ్యలక వెనుకఁ ద్రొక్కఁగఁ జేయుదు రెట్టి కృధునిక 96
- క. యమ్మ రాఁరై గారికి, నమ్మినమీదాసి చరణనతుముఖియై దం
డమ్ములు సారెవ మొక్కుచు, నిమ్మియివ్రాసికొనుమనవు, లియ్యవి యయ్యెక
- చ. ఎనిమిదియేండ్లకుండి మిము నేక్షణముక బెడఁబాయనైతిఁ గా
దని తమ రూరికిక జనినయప్పడు కాలము లెక్కపెట్టుచుక
దినములు పుచ్చు దాన నిదె జేవునిచెయిని నాటు నాళ్లకుం
డి నెనరు మాలి మీరు కరుణింపమి నీగతి నుంటి నొంటి గక
- క. ఇంక నుండఁజాల నాచే, యతుటిలచేప్త లని యెన్నియో మనమున లె
క్కకుఁ దా మెఱింగి యోజిం, చి కరుణ నిల్పఁ దగు నాదుజీవము తఱివోక
- క. పే రేల చెప్పవలె నక, బ్రేరేపించి రిటుమీకుఁ బ్రియము గలగునా
రారయ కాదుర్బోధకు, ధీరత్వము గోలపోయితిక జెడితి నిటుల్
- క. నాకర్మమ్మునఁ గలపని, యేకారణమైన నేమి! యిటు లొకపరిఁ దాఁ
జేకూరె నిక్క మిది పై, శోకించితి మొదలఁ దెలివి చొప్పడదయ్యెక. 100
- చ. తదుపరి యెంత యేడ్చినను దా “జెయి గాలినమీద నాకులక
పెదకుట, వంటి దయ్యె ననుపిఱిడి గా గణించి యిట్టిబె
ట్టిద మగువంతకుక వొనుపుచే యొకయాటగ నెంచి వారు న
న్నది పొనరింపఁ జేసి, రెవరైనను గర్మము దాటువారమే. 101

క. ఈగతి నాతల వ్రాసె వృ, థాగతి విధి, తలఁపు మిమ్ముఁ దలఁపి నొరులై
రాగిల్లి మనఃపూర్వక, భోగము గావింప లేకు పారఁ బడి చెడితికా. 102

ఉ. ఏకొలమందుఁ బుట్టిగను నిన్ని దినమ్ములనుండి మిగ్గునూ
చేకనివాస మాట నిఁక నిప్పుడుపుంగొలపుంగుమ్మున
న్నాకుఁ బదమ్ము లాగవు ధనమ్మును వద్దు సునమ్ము నద్దు నా
రాఁకట మాత్ర మొప్పును కరమ్ములు మోడ్చితి నేడ్చితికా సఖా.

చ. కడుపున కింత యన్నమును గట్టుకొనంగను బ్రాంతచీరే
నిదుఁ డిది చాలు నాయనుపు లెంతను నీచెడుమేన నుండు న
క్కిడదనుకకా భవచ్చరణకంజములకా గనిపెట్టుమందు నిల్
దుడిచెదఁ బ్రక్కలకా బఱతుఁ దొల్లటికర్మము నెంచుచుకా బియా.

ఉ. ఇచ్చక మందు నెంచుకు డిఁకెన్నఁడు నన్నును గూడ వద్దు వై
రచ్చను వ్రాసి యిచ్చెదను రాగి దుకాణియుఁ గోరకుండ లో
నచ్చదు నాకుఁ దల్లికిని నాథి యెటుల్ వనియింతు నింట, నా
ముచ్చ టిటిక్కలే, చిగురును ద్దిటు చెల్లగఁ జేయు మెమ్మొయికా. 106

ఉ. మీ రెటు నేయు మన్న నటు మీఱక చేసెదఁ గన్నలార మి
మ్యారయు టొక్కలే వలయు నన్యము గోరను మీదుదాసి కీ
చేరిక నిచ్చి పాదములఁ జేర్చుఁ డదే పదివేలు దీని నిం
కేరికిఁ జూపకే పనుపుఁ డించుకవార్త, తుమింపుఁ డన్నియుకా. 107

క. ఇచ్చయొ యనిచ్చయో మీ, రిచ్చపలస్వాంత కిపుడ యేర్పఱుపవలెకా
బొచ్చెయ్య వలన దది మీ, యచ్చరములతోడ వ్రాయు టభ్యర్థింతుకా. 108

క. అనివ్రాసియంపుటయు దా,నిని గని యాతండు మనము నీ రగుటయు మా
నినిఁ దలఁచి తలఁచి తనలో, ననుకొను నిక్కరిణిఁ బ్రేమ వగ్గల మగుడుకా

మ. అకటా! యంతటివాని కిక్కరణి దై న్యం బింత వాటిల్లునే?
వికలత్వం బవురా! స్వపాంగనగతికా, వేపంది నేనించుదా
నికి దాన్యంబుచింతలె! యెంతవగపుకా జిత్రమ్ముకా లేనివా
సకి యానీత కొప్పునే!, చెలిరా! పశ్చాత్తాప మిట్లున్నదే? 110

క. కానిమ్ము నిన్ను మరలకా, బూనికమై గొన్న మొగముపొంతనె లోకుల్
“చీ! నిమ్ము” డనుచు నుమిరుచె!, వానేకు చేయి! యింకు వానిపుడికా. 111

పాణిగృహీత.

ఈ నీటును గోటునుకొ దగినవేరువు నోరువు వన్నెచిన్నెలుకొ
 బేటయుఁ దెల్పియుకొ గలుగునె మృత్యుఁదోయ్యలు లెందఁజేసి నీ
 పాటివెలందు లాదురే? నెబాను! బళా! వనానా! వనావ్వా! నీ
 మాటలసారతీరు గలమానిని వేరు జగానఁ గానఁగా.

చ॥ గఱగఱ లాడుగాగరలు కంగులు రంగు లెసంగురైకలుకొ
 వారువును ముచ్చునుం దగురమంటలు పోడరు ల తరులో విరులో
 గర మలరాఁభూమలును గాక వెలందు లటంచుఁ గల్గిరే?
 సరసిరుహాక్షి? మీకొలముచాసలలో నినుఁ దక్క నొక్కెడకొ.

112

చ॥ అగుదువు సోయగమ్మగలయట్టివిలాసిని వైన నేమి? నీ
 సోగమును జూపుకోపులును నుందరి? వృద్ధము లంచుఁ జెప్పఁగా
 దగు నది యేమనకొ వినుము తన్వితో? యోగ్యత లేనియప్పు డ
 మృగుకను బొందువాఁ డనగ మాలఁడో? మాదిగవాఁడో? గాఁదగుకొ.

114

లే. గీ. ఎంతసౌందర్యముండిన నేమిఫలము? యోగ్యత యొకింతగలుగని యుకతిమణికి
 నెన్నివగలెట్టిహృదయేళు. డెట్టికిళును,లుండిననుబొట్టులేమన్న ముండయినరే?

లే. గీ. నిన్ను నిందించుకన్నను నన్ను నేననింద యొనరించుటదిమంచిచంద మతివ !
 గాన నావంటివిశ్వాసహీనుఁ డెందుఁ,గానరాఁడు జగ్గమునఁ గలికిమిన్న.

ఈ. ఎందఁజేనైనఁ జూచితి నికెందఁజేనైనను జూడనుంట్రి నో
 నుందరి! నీదుచందమును సొంపును నింపు దలంపు నింపు నే
 మందు! నవారవిందవదనా? పద నాయెద నాటఁ బోకు నీ
 తుం దగునందకానిఁ గయికొందువు నా కయి తుందనేటికొ.

క. అని యచ్చెలి తనయెరుటకొ, గనుపట్టిఁభూతి దోఁపఁగాఁ బక్కెడియా
 తనివందము గని దూతిక, యను, “నయ్యా! నన్ను బంపరా! యిక్కవైనకొ”. 117

క. గానఁ దెలివొంది “తనయ, జ్ఞాఁభరం బది యెఱింగెఁ గా!” యని లజ్జన్
 లో నొందునుఁ “జను ముత్తర, మే నీ లే” దని వచింపు మీటికిఁ దడయకొ,

చ. అన నదియేగ్గ, సంతవట కాజలజాక్షియుఁ “బోయి దూతి రా
 దనుకొను లేఖ తెచ్చుకొకొ? యంచుఁ దపించు “నొసంగకుండునే?”
 యని భృతి గాంచు “వట్టినుడియాగురే” యంచు నిరాశ నించు జే
 నిని దిని ప్లాణములో చిదుకు నే” ననుకొంచుఁ గడించు ఘుండులకొ.

119

ఉ. నేర్చియు నేరకో యిటుల నే నొనరించితి దప్పు, దాన బల్
పేర్చినయాగ్రహమ్ము మెయిఁ బ్రేమ యొకింతయు లేక యంత న
న్నేర్చునె! భార్యనే! పడపుటిందిని గానె! యిదెంత దోస మీ
చర్చ యడేల? యాతనికిఁ జచ్చి యశ మొనఁగూర్చు టొప్పుచే. 121

క అని కృతనిశ్చయమై విను, మను సిద్ధము చేసికొని యమోఘకృతసా
యనిబద్ధదిత్తమై యుండునెడక దటి కేగి యయ్యనుంగుక జెలియుక, 122

క. “ప్రొత్తుత్తర మీ లే” దన, నత్యంతామర్షఘ్న తాంతరయై “ప్రా
ణత్యాగమే వర మీఁక సం, సుత్యనసుగుణంపుబ్రతుకు చొప్పుడనేలా?

క. మను వేశ్య లొక్కకొందఱు, తనువుక విటుతోడ పిడి తద్దయుఁ గీర్తిక.
గొని రేమ విటునియవమతి, కని ప్రాణం బూడ్చి నుచిరయశముక గొందుక

క. అని మరల మనము వెనుదీ, వినఁ ద త్రరపాటు దక్కి చెలి సంక్షేప
మ్మునఁ దనయొద్దరుమును నా, తని కీగతి వ్రాసెఁ దెగువ దైవారంగక.

ఉ. ఇంతకు మున్న మీకు లిఖియించిన కన్యపుకార మేను మీ
చెంత భవత్పదాబ్జములసేవకు నై బ్రదుకక దలంతు నో
కాంత! బహూత్తు లేల? యిది కప్తము? యిప్తము? నేఁటిరాత్రికే
పంతు మని తెల్పు టిది బా గని యెంచి నమస్కరించితిక. 125

క. అని వ్రాసి మరల సంపిన, గనుఁగొని లోలోన నతఁడుకరుణవొడమియుక
వెనువెంటఁ గోపఁ ముబ్బుఁగఁ, దనలో దా ని ట్టాకింత కల్లవ మందుక. 126

ఉ. చచ్చుట నిక్కమే యగు వికాలవిలోచన, చాక యుండుఁ గా
కిచ్చుట కెట్లు రాఁ దగు? నిహ! యని యెల్లఁ నవ్వరే? సరే
యచ్చటలాక్షి యీషయఁ గులావళిం బొనరించి కాలయుం
బుచ్చుటకన్న జచ్చుటయే పో!కడు మే లగు నెన్నిభంగులక. 127

ప॥ అని యద్రానిం దలంచుకొని.

అ. వె. ఇపుడు చాన నేల? యంతకు మున్న చచ్చితిని నీవకాదు చెలియమ్మ
వీడు నట్టివాఁడె, భేదమ్ము ల్లునే? మనకు వెన్నఁదేని రసజనయను 128

ఉ. పుట్టరే? గిట్టరే? జనులు పుట్టిన నే మగు? గిట్ట నేమగుక?
గట్టురు రసమ్ము చెడి శాపధర్తను లైనవారి కే

పట్టున సౌఖ్య ముండ దధనా యొకపట్టునఁ గల్లుఁగాక దా
నిట్టిద యా నీసీ! చెడితి వెమ్మెయి నక జెడఁగొట్టి తంకనా.

మ. గృహిణీన ర్దనమందు నీమఁ గలరక్తిక గాంచి నీహేతువై
“బహుదుశ్శీలము మీశోలయు గుణయుం బాటించు” నం చెంచితిక
మహిళారత్నమ! యన్నియుక మృతలె నీమాటల్ నెబా? సింతకుక
బహి పెట్టక బడి పాణి మూడ్చు మనుచుక వ్రాసెక విధాత్మం డహా.

ఉ. ఏను ను జీవ మూడ్చుకొఱకే ప్రియతింతునో? దాన నేమగుక?
మానినీ? యాఁడుదాని కది మన్ననఁ దెచ్చెఁగనట్లు పూరుషుం
డని నొసంగఁ దెక్కరణి నిక విడియుండుదు నేమొగమృతో
నే నినుఁ బూర్వముకబలె గణింతు? ఘటించవు రెండుకుక జెలీ. 182

క. అని యత్తుదిజాబునకును, దనప్రీత్యుత్తరము నిడక తఱచీమణి దూ,
తిని నంపుడు దా నచ్చెలివిని యావై నొడలు వీడ విసముక మెసవెక. 188

క. అక్కతన నత్తలోదరి, మిష్కటచుగు నార్తిగూరి మృతి గనుటయు నీ
తెక్కనపువ్వుర విని మది, నెక్కడు చింతించె నాతఁ డిదియొప్పుదోళి. 184

చ. అయ్యదియెట్టిదైన, హృదయంబు సదా తదధీనమాగతిక
నేయ్యముమై మెలంగునలనీటు వెడంగుబొజుంగు నేఁటి క
త్రొయ్యలి యాత్మ హేతువున దుడ్కుమెయిక మృతిఁజెంద నెఁతగా
దయ్యమునేఁటికై వచ్చి తాళగలే కెడఁగుఁదఁగావలెక. 185

క. పగవారల మృతికైనను, దగువారలహృదయమునకుఁ దాపము దవులుక
మిగులఁ బ్రియమైన యాసో, యగవుగని కతఁడు శోకమందుట తగదీ! 186

చ. అరసితిరే? యుదాహ గతి, యక్కట! యెంతకు కచ్చె! ద్రవ్యమా?
మరిగ యతంబు గంగఁబడెఁ జొక్కపు మేని పసం దడంగె దు
ర్భరమగు పాతకం బొకటి వైఁబడె దుఃఖముతోడిపా టహా
దురితపునంత వారసతితోఁ దగునే? తగులాట మేరికిక. 187

మ. పదపడి యయ్యుదారుండును.

ఉ. దానిప్రసక్తి మెల్ల దిగ్భ్రావి స్వకీయపుగమ్ముఁ జేరి యా
వై స్వభార్య దాని నొకపాటి గృహస్థులతోల్కె నుండి ర

- జ్ఞాన మదెల్లఁ బోయె భవసాగర మెందు నసార మంచు లో
 . లో నెఱిగెక మఱియొడల లోజుండు గామియు దానఁ జేవఱెక. 138
- క. ఆపయి వేళ్ళ లనినఁ ద, ద్వావృత్తి గలవార లనిన నత్సర్ధికానూ
 యాపవరకుఁడై చూచు స్వలోపములన్నియును దలఁచి లో లజ్జించుకొ. 139
- చ. తనభయ మింత లేమిని యదాయద లెనలయగ్రహారముల్
 గనుఁగొని వానిపై ఋణము కలుటకుకొ మది రోసి వానిసె
 ల్లను వెసఁ దీర్చి తల్లి తనలక్షణముల్ గని సంతసింప నీ
 తిని గ నె నెల్లభంగుల నుదీర్ణయశం బనిశంబు గ్రహ్యుఁగక. 140

గ ద్య .

ఇది శ్రీకింకపీంచ్చిఘటాపంచాన న విద్యక్రమవిఖాళికానిధి
 బాలసరస్వతీ శతావధానితిరుపతివేంకటేశ్వరులచే
 రచియింపఁబడిన పాణిగ్రహీతయందు

సర్వమును

వ స్త్రా శ్వా స ము .

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

సంపూర్ణము.

FOR ALL FUELS AT ALL TIMES.

"CROSSLEY"

OIL & GAS ENGINES.

Efficient Portable Pumping Sets in all Sizes.

Fitted on all-Steel Trolley.

AGENTS FOR CIRCARS.

Messrs.

Pyda China Venkatramanna Bros.,

(Branch:- BEZWADA.)

COCANADA.

చూపద యెల్లప్పుడు క్రాస్లీ ఆయిల్ ఇంజనులు అన్నిరకపులు
లోను, ఉక్కుట్రోలీమీద బిగించిన కంపింగునెట్లు అన్నిసైజులలోను,
మంచరకం యువరీ, సిమెంటు, అన్నిసైజుల పుల్లీలు, మోయరు బెల్టింగులు,
వైపులు, వైరుక్లాత్ బేరింగులు వగైరా విల్లుసామానులు
సరసమైన ధరలకు దొరకును. కలయునాడు మాకు వ్రాయ
వార్తలు.

వైండా చిన వెంకట్రామన్న బ్రదర్సు,

బాది:- బెజవాడ.

కొకనాడ.

నా నారాజ సందర్భము.

ఈ గ్రంథము పునర్ముద్రణమగుచున్నది. సుమారు అయిదాఱు మాసములలో విక్రయమునకు సిద్ధమగును. ఇందు బ్రహ్మశ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు వెనుకటి గద్యాలాది సుస్థానాధీశ్వరులమీఁదఁ జెప్పిన పద్యములేగాక యిటీవల నందర్పించిన రాజులమీఁది పద్యములును, తిలకు మొదలగు దేశభక్తులమీఁద వ్రాసినవియు నితరపద్యములును కొంతగా కేర్పఁబడినవి.

కలగూర గంప.

చాలకాలముకిందనే ముద్రణమునకుఁ బ్రారంభింపఁబడి, సాక్షాత్ కలగూరము ప్రోత్సహించుచున్నను కారణాంతరములచే నిప్పటివఱకును ముద్రింపించుటకు వీలుకలుగలేదు. ఇందు బ్రహ్మశ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవుల చాటుపద్యములు, వ్యాసములు, ఉపన్యాసములు, విమర్శనములు, చేర్పఁబడినవి. ఈవిషయములను గ్రంథముయొక్క నామమే తెల్పును. ఇదియును నానారాజసందర్భముతోఁ దుల్యమగునని చెప్పవలయు సందేహము లేదు. పుస్తకమాల, మూర్చి నెలాఖరునకు విక్రయమునకు సిద్ధమగును.

వలయువారు:- బ్రహ్మశ్రీ చెళ్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రిగారు, శతావధాని, కడియము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. లేక దివాకర్ల వేంకటావధాని, దిగుమర్తివారివీధి, కాకినాడ. అని వ్రాసినచో బడయుగలరు.

